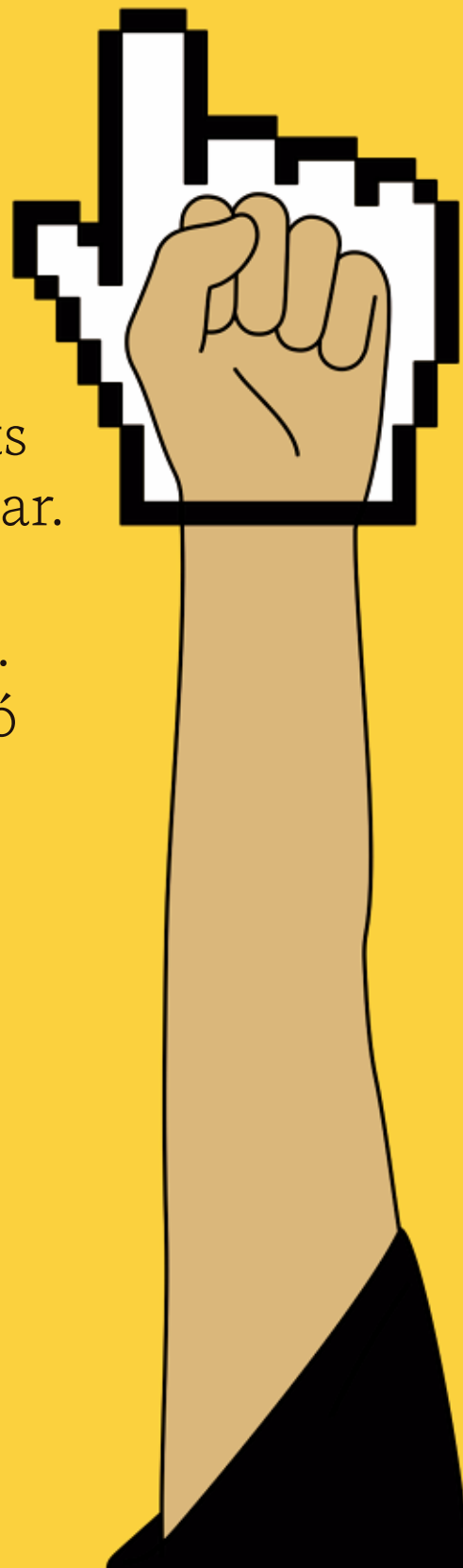

BARCELONA
M E T R O P O L I S

N.110-GEN.19

La revolució digital i la intel·ligència artificial canviaran la vida de les ciutats com encara no podem imaginar. Ja les està canviant. Però les tecnologies no són neutres. Poden reforçar la concentració del poder en poques mans o poden ampliar i enfortir la democràcia. Depèn de si els ciutadans tenen el control de les dades que generen i de les regles que entre tots puguem establir.

Ciutat digital

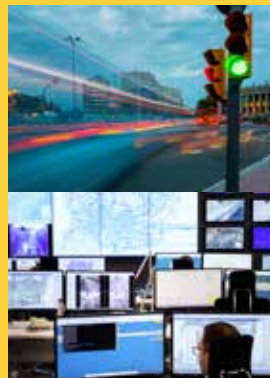
Gunnar Knechtel

Kelkheim, Alemanya, 24 de setembre de 1970.
Fa divuit anys que Gunnar Knechtel viu a Barcelona fent reportatges per a mitjans internacionals com *Stern*, *Spiegel*, *The Guardian Weekend*, *Observer*, *Fortune* o *Bloomberg*. Recentment ha publicat un dels seus treballs més personals a *El País Semanal*: una sèrie sobre les ciutats de Brasília i Chandigarh on confronta la utopia arquitectònica construïda al segle passat amb la vivència, gairebé distòpica, dels seus habitants actuals.

una ciutat aparentment muda, que ens interroga sobre per què i com s'ha de captar i custodiar aquesta informació, qui ha de ser el propietari de les dades i de les infraestructures que les contenen i qui s'ha de beneficiar del valor afegit que se n'obté. Aquestes i altres preguntes formen part de la construcció del pacte social al voltant dels límits de l'actuació privada i de la defensa d'allò que ha de ser públic. — Olga Subirós

La revolució digital porta associada la datificació del món i de les ciutats com a grans productores, gestores i analitzadores d'informació. I és que les dades són la matèria primera necessària per comprendre un món cada cop més complex.

En la sèrie fotogràfica *Més que dades*, Gunnar Knechtel ens fa mirar

La lluita per la sobirania digital

Anem cap a la ciutat digital. Cada cop més processos i activitats depenen de les noves tecnologies de la informació. Internet, la revolució digital i la intel·ligència artificial estan canviant la manera de fer i de relacionar-nos. Aviat, l'ecosistema

productiu i de gestió urbana serà molt diferent. És a les ciutats on primer es manifesten les conseqüències de la quarta revolució industrial i són les ciutats, entre les quals Barcelona, les que lideren el debat públic sobre aquestes transformacions.

Sovint es relaciona tecnologia amb progrés, però no tot el que es pot fer amb les tecnologies és bo i desitjable. Depèn de l'ús que se'n faci. La revolució digital pot servir per construir ciutats més obertes, distribuïdes i inclusives, però també pot facilitar que uns pocs operadors acumulin un enorme poder capaç de condicionar la vida i l'aprofitament privat dels béns comuns. S'ha dit moltes vegades: la principal empresa de transport privat del món no té en propietat ni un sol cotxe. I la principal cadena d'allotjament, cap habitació d'hotel. Uber i Airbnb representen la cara amenaçadora de la nova economia de plataformes. Són indústries extractives amb una manera d'operar que estimula l'elusió fiscal, ignora els drets laborals i provoca la gentrificació dels centres urbans. També hi ha plataformes com Wikipedia, Home Exchange o la catalana Wikiloc, que representen tot el contrari: l'enorme potencial de l'economia veritablement col·laborativa.

Les interaccions personals i econòmiques a través de les noves tecnologies produeixen una immensa quantitat d'informació susceptible de ser utilitzada. Les dades s'han convertit en la principal infraestructura de l'economia i la governança de la ciutat digital. El repte és democratitzar-ne l'accés i la propietat, de manera que els ciutadans en tinguin sempre el control en una ciutat oberta i distribuïda, amb l'ús de programari lliure, de codi i estàndards oberts, accessibles per a tothom. — Milagros Pérez Oliva

Les connexions barcelonines a internet inclouen dos cables submarins: el BARSAV, que uneix la ciutat amb Savona, i el PENBAL-5, amb Mallorca. La ciutat compta amb una de les xarxes lliures de wifi més gran d'Europa. Podria esdevenir un *hub* d'internet, com Marsella, a la qual arriben nou cables que la connecten amb Singapur, Hong Kong i Sud-àfrica? Un cable submarí hauria de ser una infraestructura pública com ho són les de transport? — Olga Subirós

Dossier

Ciutat digital

4-10

Yochai Benkler

De la comunitat imaginada a la comunitat de pràctica

12-17

Francesca Bria

El dret a la ciutat (digital)

18-23

Nick Srnicek

Repensar la ciutat intel·ligent

24-29

Mayo Fuster Morell

Reptes i oportunitats de l'economia de plataforma

30-34

Ekaitz Cancela

L'ecosistema de coneixement com a bé comú

36-41

Renata Ávila

Democràcies vigilades

42-46

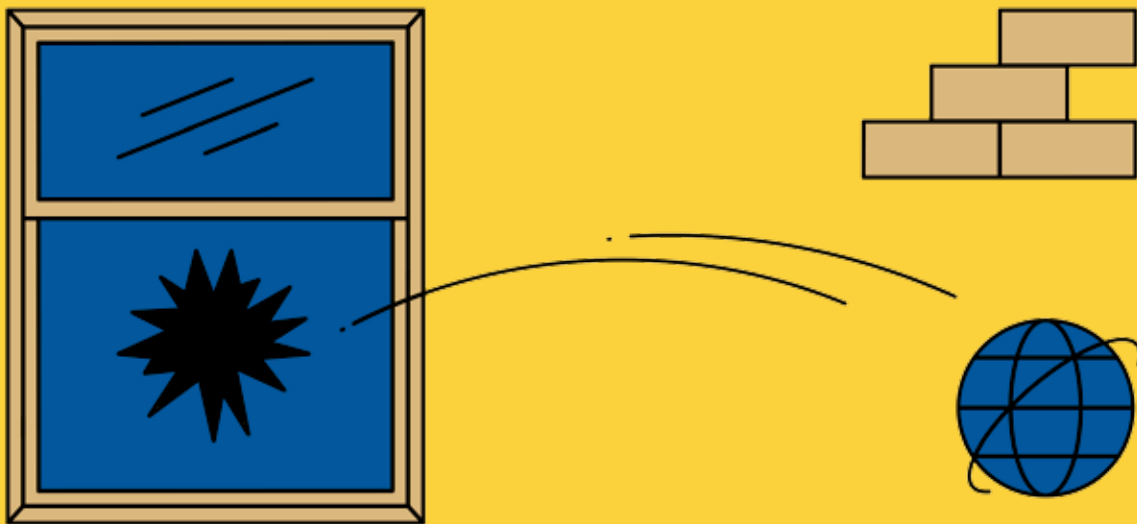
Arnau Monterde

De la 'smart city' a la ciutat democràtica

48-51

Barcelona en dades

Indústria 4.0

De la comunitat imaginada a la comunitat de pràctica

Yochai Benkler

Les ciutats poden adoptar iniciatives que impliquin els habitants en comunitats de pràctica, sobre la base de fer, crear i compartir

coses plegats, com una base d'identitat que pot aportar un autèntic sentit de pertinença.

La societat de mercat democràtica està en crisi. Des del Brasil fins a les Filipines i des d'Hongria fins als Estats Units d'Amèrica, els votants recorren a figures autoritàries que atien la por i l'odi per oferir als seus seguidors un sentit d'identitat i empoderament. En molts llocs, la inseguretat econòmica provoca un desig de relats fàcils del tipus "nosaltres contra ells". Però veiem que el populisme nacionalista guanya un suport substancial fins i tot en democràcies socials més riques com Dinamarca o Suècia. La diversitat de països en què augmenta el populisme etnonacional ens obliga a reconèixer que part del problema és que, per a molts, el pluralisme i una societat oberta, diversa i cosmopolita contribueixen massa poc a oferir un sentit d'identitat i de destí compartit.

Hem vist aliances de ciutats que pretenen cooperar davant d'un altre repte mundial: la crisi climàtica. Pot fer res, una aliança de ciutats, per contrarestar aquesta amenaça a la democràcia? Aquí argumentaré que sí, que aquesta via existeix: com que són més properes als ciutadans que els governs nacionals o regionals, les ciutats poden adoptar iniciatives que impliquin els habitants en comunitats de pràctica, sobre la base de fer, crear i compartir coses plegats, com una base d'identitat que pot aportar un autèntic sentit de pertinença, més que no pas la comunitat imaginada d'identitat etnonacional.

Permeteu-me començar, però, amb allò que veig com l'origen de la crisi democràtica. Una de les grans fites del sorgiment de la identitat nacional a l'Europa del segle XIX va ser permetre a regions i principats dispersos substituir les identitats locals i religioses per la idea emergent d'un estat democràtic, sotmès a l'imperi de la llei, i al respecte envers els drets civils i polítics, inicialment, i posteriorment els drets econòmics i socials. El segle XX va viure alguns dels seus pitjors malsons quan el nacionalisme es va torçar. Però també va impulsar el sentit de destí compartit necessari per construir alguns dels èxits igualitaris i democràtics més madurs en les dècades posteriors a la Segona Guerra Mundial. Llavors les societats cristianodemòcrates, socialdemòcrates i fins i tot angloamericanes liberals van organitzar els seus afers econòmics al voltant de l'estat administratiu, amb una ocupació estable en grans empreses gestionades per figures d'autoritat, administradors públics i gestors privats, que es veien reflectides en unes famílies tradicionals encapçalades per homes.

Aquesta anomenada "Edat d'Or" del capitalisme occidental es va enfonsar a la dècada de 1970 per diversos motius. Una característica important dels últims quaranta anys ha estat l'erosió de l'estat nació com a principi organitzador, que ha perdut la seva centralitat davant de fonts competidores. Externament, la globalització, el cosmopolitisme, els drets humans universals i l'internacionalisme van traslladar l'economia, la identitat i la política des de l'estat cap a l'àmbit regional i global. Internament, el paper de la població nacional es va fragmentar i reduir en les mateixes tres dimensions. La desregulació i la privatització (economia), el pluralisme, els drets civils i l'individualisme (identitat) i la

Yochai Benkler és economista, advocat, professor de la facultat de Dret de la Universitat de Harvard i codirector del Centre Berkman d'Internet i Societat de la mateixa universitat. Investigador de l'economia col·laborativa i la gestió de recursos en xarxa, és autor dels llibres *The Penguin and the Leviathan: How Cooperation Triumphs over Self-Interest* (Crown Publishing Group, 2011), *La riqueza de las redes. Cómo la producción social transforma los mercados y la libertad* (Icaria, 2015; amb llicència Creative Commons) i *Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics* (Oxford University Press, 2018).

dependència cada cop més gran de l'ordenament privat, reflecteixen els efectes de la internacionalització. La crisi econòmica de fa una dècada va exposar les tensions creades per aquesta estructura, la seva desigualtat excessiva, la seva creixent inseguretats econòmica i el seu fracàs a l'hora de donar a la gent un veritable sentit d'identitat. El nacionalisme econòmic autoritari i el majoritarisme il·liberal semblen oferir una opció internament coherent als seus partidaris tot invertint les tres dimensions dels mercats, la identitat i la política.

Quina alternativa hi ha, i què té a veure aquesta alternativa amb les ciutats? Com reincorporem els mercats a les relacions socials, sense tornar a caure en les categories de solidaritat patriarcal i etnonacionalistes, com fan els nacionalistes econòmics? Com conservem l'esperit antiautoritari, pluralista, obert i qüestionador que va florir en

L'objectiu general de la ciutat d'oferir espai, formació i intercanvi d'experiències en una àmplia gamma de projectes de voluntariat, col·laboratius o basats en procomuns ajuda a fomentar un model de producció econòmica basat en un sentit del destí compartit.

les societats obertes a partir de la dècada de 1960 sense provocar una profunda crisi epistemològica i d'identitat que sembla tenir un paper tan central en el ressorgiment del tribalisme xenòfob i la cerca de figures d'autoritat tribals pròpies de la política del nacionalisme econòmic? I com traduïm aquestes ambicions abstractes en una agenda política pràctica?

Prenc com a inspiració per respondre-hi la primera experiència d'internet en general i la de la producció entre iguals basada en els procomuns en particular: programari lliure i de codi obert, Viquipèdia, periodisme ciutadà. També prenc el fet que la promesa inicial d'aquests grans projectes com a models de transformació de la societat s'ha estancat, i com a agenda política pràctica prenc el model emergent d'intercanvi de ciutats, en particular la idea d'un partenariat públic-procomú en l'àmbit municipal.

Quan el programari lliure i de codi obert es va presentar a la consciència pública a finals dels anys noranta, era un fenomen "impossible". Hi havia milers de voluntaris col·laborant en el desenvolupament d'algunes de les infraestructures de programari més complexes en el model d'un procomú: qualsevol hi podria contribuir, ningú tenia drets exclusius d'ús, adaptació o distribució del programari, i la majoria de les persones que hi col·laboraven no cobraven per fer-ho. Que aquesta infraestructura amb una missió fonamental es construís sobre un model principalment de voluntariat, totalment no propietari, en competència directa amb les companyies de programari més grans del món, era un misteri absolut per a la visió imperant de l'economia de l'època. Quan pocs anys més tard vam començar a veure Viquipèdia, les primeres versions del periodisme ciutadà, la cultura dels fans, tot com a part important de la nostra informació, les comunicacions, el

coneixement i l'entorn cultural, el fenomen de la producció entre iguals va començar a semblar un veritable nou model productiu, que es resistia tant al model jeràrquic del capitalisme gerencial com a la implacable mercantilització de tot en el neoliberalisme. Per fi teníem (o, almenys, així ho vaig escriure aleshores) un nou model productiu, que incorporava la producció en les relacions socials i ens oferia noves vies per ser éssers humans productius, per crear i compartir les necessitats bàsiques de l'economia de la informació en xarxa.

L'altra cara de les tecnologies

A les acaballes de la primera dècada del segle XXI, el mercat i l'estat, de maneres diferents però relacionades, van tornar per reconcentrar el poder i canalitzar internet cap a aquests models més antics. El telèfon mòbil i la botiga d'aplicacions, els serveis al núvol, la xarxa social que implementa la vigilància omnipresent per al màrqueting, l'emergència del "big data" i la seva transició cap a la intel·ligència artificial, cadascuna d'aquestes tendències va generar una dinàmica centralitzadora que va situar les principals empreses de plataformes en posicions de control. Mentrestant, també va sorgir l'estat com una amenaça. Edward Snowden va exposar la vigilància sistemàtica dels Estats Units i d'altres països democràtics. L'àmplia censura de la Xina, els mecanismes de control social emergents que utilitzen la reputació en línia i les operacions de propaganda i informació de Rússia van tornar a demostrar que les tecnologies d'alliberament podien convertir-se, en canvi, en vectors per a un abús estatal sistemàtic. Els esforços reiterats per construir solucions i remeis purament descentralitzats i basats en la tecnologia per contrarestar les iniciatives de les empreses estatals i les grans companyies han funcionat de manera parcial i imperfecta. El programari d'enciptació de codi obert com Signal i sistemes com Tor ofereixen una protecció real als usuaris. Però la idea que, arribant primer a la superioritat tecnològica, el programari lliure podria protegir els usuaris de les depredacions del mercat i de l'estat, no es va materialitzar ni de bon tros en l'efecte generalitzat que els primers defensors creien i esperaven que tindria.

Veient aquest cicle reiterat de promesa i fracàs —de sistemes jeràrquics centrats en l'estat, sistemes de mercat "pur" i sistemes cooperatius basats en els procomuns—, hem arribat a comprendre la fal·libilitat de totes les institucions humanes, i això exigeix que desenvolupem un nou enfocament per reorganitzar les relacions socials de producció, política i significat. No podem anhelar nostàlgicament l'autoritat de l'estat gestor i administrador de tot. Avui dia, aquesta via sembla que porti cap a l'autoritarisme. No podem continuar tancant els ulls i dependre dels mercats neoliberals. Això només pot dur inseguretat, alienació i inestabilitat política. Hem de trobar maneres d'integrar el millor de l'estat, el mercat i els models d'iguals basats en els procomuns perquè entre ells controlin les seves mancances respectives i, en

particular, cal reincorporar la producció econòmica a les relacions socials. I és aquí on les ciutats es poden convertir alhora en laboratoris i en líders motivadors. Diverses ciutats van compartir les seves experiències durant la Sharing Cities Summit el 12 de novembre a Barcelona, unes experiències que comencen a donar una idea de les pràctiques cooperatives basades en els procomuns. Aquí només oferiré un tast de les pràctiques presentades.

La plataforma Decidim

El sistema Decidim de Barcelona aprofita una plataforma de programari lliure per augmentar la participació dels ciutadans en la governança de la ciutat i els projectes municipals. En primer lloc, la mateixa plataforma de Decidim és un model de partenariat públic-procomú, en què la ciutat finança el desenvolupament d'una plataforma de programari lliure de codi obert que queda disponible perquè la utilitzi qualsevol altra ciutat o unitat de govern democràtica. La mateixa plataforma ha permès a desenes de milers de ciutadans realitzar més de deu mil propostes per a projectes i plans estratègics arreu de la ciutat, debatre-les i votar-les, amb un cert grau de participació en la gestió pressupostària.

El projecte DECODE de Barcelona, amb finançament europeu, presenta una instància en què els processos participatius poden informar sobre un partenariat públic-procomú en què l'objectiu del projecte és produir un sistema amb finançament públic de protecció de la identitat i la privadesa que puguin utilitzar els ciutadans com una via per aportar dades sobre si mateixos sense exposar tot el rastre del seu comportament. El projecte, encara en desenvolupament, ofereix un model perquè les ciutats aprofitin els seus recursos fiscals i de convocatòria per ajudar a crear fonts de resistència basades en els procomuns davant dels models emergents del màrqueting conductual basat en la vigilància.

Finalment, l'objectiu general de la ciutat d'oferir espai, formació i intercanvi d'experiències en una àmplia gamma de projectes de voluntariat, col·laboratius o basats en procomuns ajuda a fomentar un model de producció econòmica basat en un sentit del destí compartit i el compromís mutu, no com a conceptes abstractes, sinó en projectes conjunts concrets com les cooperatives de mobilitat, el finançament col·lectiu o la informació turística de la ciutat, i orienta els ciutadans cap a aquest model.

Un altre exemple és la carta de béns comuns de Bolonya. En aquest projecte, la ciutat ha creat una oficina d'imaginació cívica per crear i supervisar un marc fluid que permeti als ciutadans reunir-se, proposar un projecte per al barri o la ciutat i cooperar entre si, amb el permís i la coordinació de l'ajuntament quan calgui, per aportar uns béns comuns. Milà,

Milà ha creat un programa en què els ciutadans poden llançar campanyes de finançament col·lectiu per a inversions amb impacte social.

En comptes de veure'ns a tots com uns egoistes moralment idiotes, el nou model pressuposa que, si té l'oportunitat de ser honesta i cooperativa, la majoria de la gent es comportarà efectivament com a tal.

al seu torn, ha creat recentment un programa en què els ciutadans poden llançar campanyes de finançament col·lectiu per a inversions amb un impacte social, i l'ajuntament iguala l'import aportat per les donacions de particulars, empreses locals i ONG per crear projectes d'impacte social que

millorin l'entorn urbà. A Suècia, una iniciativa nacional, Sharing Cities Sweden, comparteix experiències entre diferents ciutats. Malmö, concretament, va presentar a la Sharing Cities Summit un projecte centrat en la sostenibilitat econòmica. Es van adjudicar permisos d'ús del sòl als promotors que van identificar projectes, en alguns casos amb participació ciutadana, centrats a assolir una sostenibilitat assequible amb espais i instal·lacions compartits, en comptes de reproduir-los a cada pis. En aquest cas, es tractava principalment d'utilitzar el poder urbanístic de l'ajuntament per crear espais dissenyats específicament per a un ús de l'habitatge més col·laboratiu i compartit.

Un model econòmic sostenible i participatiu

No em proposo presentar una anàlisi detallada o una crítica dels projectes presentats a la Sharing Cities Summit a Barcelona el novembre de 2018. En aquesta etapa inicial és massa aviat per suposar que qualsevol projecte individual sigui la solució definitiva. La meva intenció és més aviat prendre les diverses presentacions i fer notar que, en conjunt, presenten una actitud cap a la governança de les ciutats que podria constituir la base d'un model econòmic sostenible i innovador que proporcioni als seus participants un sentit d'identitat compartida a través del treball i dels actes conjunts en comunitats de pràctica.

En primer lloc, el model es basa en la participació i la transparència continuades entre el govern i els seus ciutadans, i hi insisteix. Això és més difícil de fer en poblacions més grans, però les ciutats, fins i tot les més grans, ofereixen un nivell de govern que aquestes mateixes ciutats demostren que, de fet, pot funcionar d'una manera significativa i participativa.

En segon lloc, el model rebutja la segregació neoliberal entre l'àmbit polític i l'econòmic, i entén que els mercats reflecteixen les relacions de poder, que sovint poden fracassar, i que els ciutadans que s'uneixen com a tals amb el suport dels seus representants públics poden exercir un contrapoder prou fort per crear un model de producció més habitable i sostenible, que estigui en una tensió creativa i en col·laboració amb els actors del mercat, en comptes d'estar-hi subordinat.

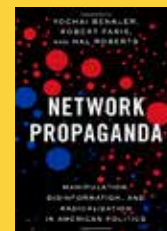
En tercer lloc, el model de partenariat públic-procomú evita la nostàlgia d'un passat daurat en què els administradors autoritzats sabien què era millor per a la població i gestionaven bé les coses per a tothom.

En canvi, la participació contínua i una col·laboració activa entre les institucions públiques i les comunitats de pràctica basades en els procomuns prometen corregir algunes de les mancances conegudes de l'administració pública, sense recórrer a una lògica del tipus “els mercats s'encarregaran de tot”. Aquí, els poders fiscals i reguladors dels governs democràtics responsables es combinen amb l'autèntica legitimitat i la producció del coneixement distribuït per part de les comunitats de pràctica, i treballen junts per resoldre reptes compartits que poden aportar un contrapès important a la lògica totalitzadora dels mercats, d'una banda, i als errors i l'estretor de mires que en el passat hem vist associats a les tecnocràcies.

Finalment, en quart lloc, el model municipal de partenariat públic-procomú rebutja la visió estreta de la humanitat que va exercir un paper central en l'augment del neoliberalisme des dels anys setanta fins a la Gran Recessió. En comptes de veure'ns a tots com uns egoistes moralment idiotes, el nou model pressuposa que, si té l'oportunitat de ser honesta i cooperativa, la majoria de la gent es comportarà efectivament com a tal. I quan ens trobem, ens reforcem mútuament aquesta tendència i generem més sentit de destí compartit i més respecte i suport mutu.

Tots junts, aquests elements del model de partenariat públic-procomú, en què han estat pioneres diverses ciutats de la cimera Sharing Cities Summit, comencen a oferir els fonaments d'una autèntica alternativa al populisme etnonacionalista creixent que basa la identitat en un “nosaltres” definit pel rebuig envers “ells” i fa una crida a les figures d'autoritat i al corporativisme econòmic.

Els partenariats públics-procomuns poden oferir un model de producció socialment integrat, en què els participants formen un sentiment de destí i identitat compartit mitjançant pràctiques de confiança, cooperació pràctica i assoliment d'objectius productius constatats. Integrant els processos i plataformes participatius desenvolupats al món de la col·laboració en línia, i mantenint unes relacions d'aprenentatge continu amb comunitats de pràctica basades en els procomuns, els municipis poden oferir una experiència de ciutadania més compromesa. Les empreses locals, de la seva banda, poden afluixar els lligams i la pressió implacable de la pura lògica del mercat i crear plantejaments sostenibles i amb múltiples objectius en col·laboració amb institucions públiques i pràctiques basades en els procomuns. Experimentant amb diversos models, col·laborant políticament per guanyar espai legal i compartint entre si les seves experiències, solucions tècniques i enfocaments, una aliança de ciutats compromeses a trobar una solució a la pròxima etapa de les societats democràtiques pot contribuir de manera important al desenvolupament d'aquesta fase.

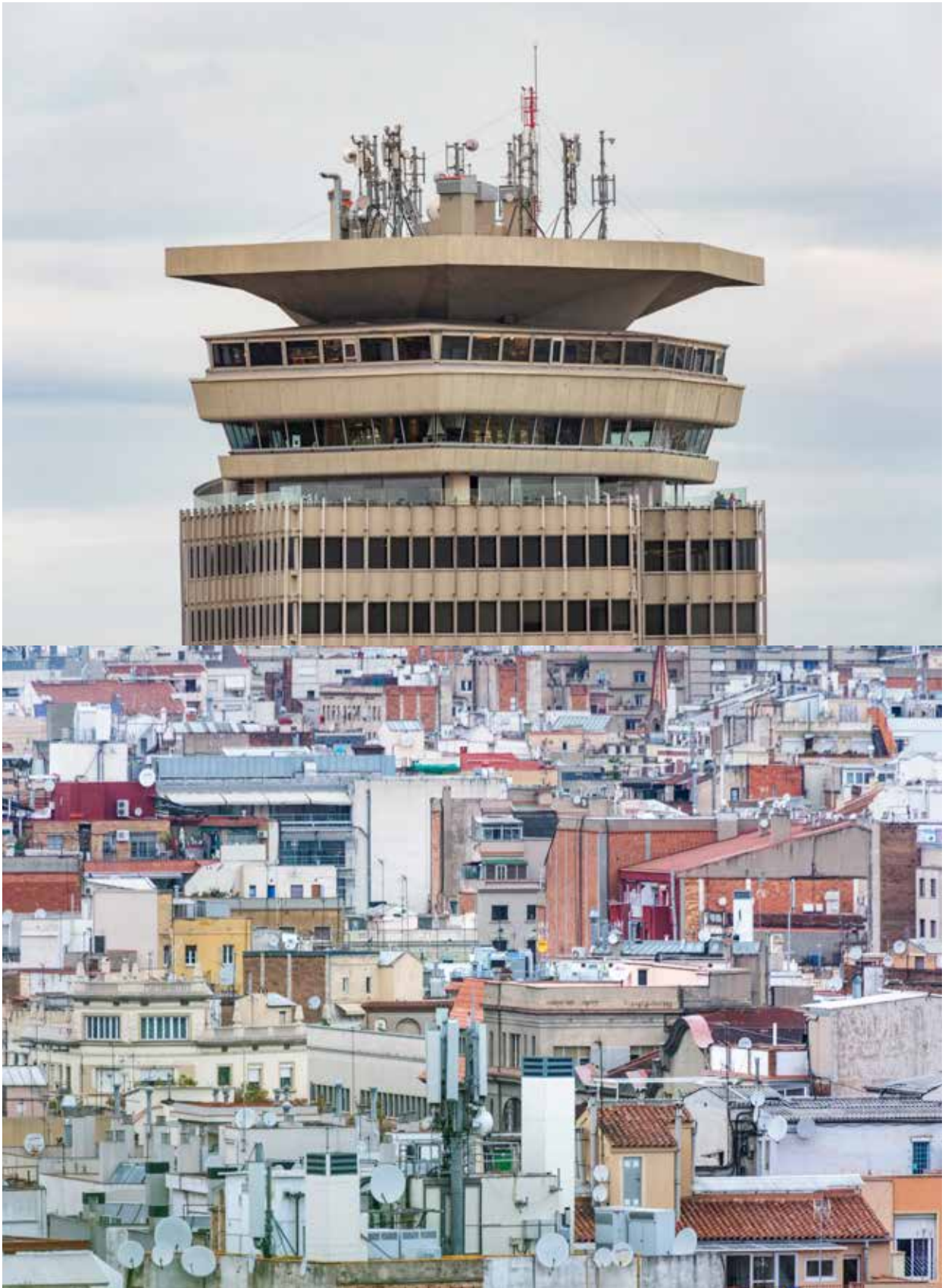
Network Propaganda: Manipulation, Disinformation and Radicalization in American Politics
Oxford University Press, 2018

La riqueza de las redes. Cómo la producción social transforma los mercados y la libertad
Icaria, 2015

The Penguin and the Leviathan: How Cooperation Triumphs over Self-Interest
Crown Publishing Group, 2011

A Barcelona, un miler d'antenes de telefonía transmeten dades de correu electrònic, trucades, cerques a internet i altres serveis. Dades que s'allotgen en centres de privats i deslocalitzats i que generen un gran valor i atorguen poder a tercers. Com podem recuperar la propietat de les nostres dades i quin paper hi té l'Administració pública? Projectes com DECODE treballen a favor de la sobirania digital. — Olga Subirós

El dret a la ciutat (digital)

Francesca Bria

Les ciutats i els
ciutadans, no
pas les empreses,
haurien de ser

propietaris de les dades produïdes al medi urbà i usar-les per millorar els serveis públics i dur endavant les seves polítiques. No podem deixar el control de les dades a un grup reduït de gegants tecnològics.

El canvi estructural cap a l'economia digital i la quarta revolució industrial haurien de suscitar una profunda reflexió. La intel·ligència artificial, la computació massiva, la robotització i l'automatització transformen ràpidament la nostra indústria i societat amb una aplicació disruptiva, des de l'agricultura de precisió fins als cotxes sense conductor, passant per l'ús de l'aprenentatge automàtic en l'àmbit de la sanitat. Les plataformes digitals són unes institucions algorítmiques poderoses que transformen radicalment el mercat laboral i desafien la legislació. L'automatització de sectors intensius en mà d'obra com la indústria, la logística i els transports té un gran impacte sobre la cadena mundial de productes bàsics i sobre el desplaçament i la destrucció de llocs de treball.

Efectivament, l'augment del capitalisme digital comporta molts reptes: des del poder dels monopolis fins a la necessitat d'un nou impost sobre les plataformes digitals, passant per les normes comercials, l'atur degut a l'automatització i les qüestions sobre llibertats civils. Les grans empreses tecnològiques tenen un valor de mercat total de 3 bilions de dòlars, i han deslocalitzat al voltant d'un bilió de dòlars en l'última dècada, mentre emeten deute al mercat públic dels EUA a un tipus d'interès molt baix i l'utilitzen per a la recompra d'accions. Això significa que el 80 % de la riquesa corporativa es troba en mans d'un 10 % de les empreses, cosa que suposa un augment del benefici corporatiu i de la desigualtat en la distribució de la riquesa.

A més, el sector públic depèn cada cop més de la indústria tecnològica. Tot i així, rarament preguntem d'on provenen aquest poder i aquesta dependència. Per què l'immens valor econòmic que representa aquesta revolució digital va a parar exclusivament a les empreses tecnològiques i no als ciutadans o a les institucions públiques? I què podem fer per garantir que una part d'aquest valor es retorni als ciutadans i que al mateix temps els capacitem per utilitzar la tecnologia perquè puguin participar en la política a més d'oferir uns serveis públics millors i més assequibles? Hem de repolititzar la qüestió de la tecnologia, i cal centrar el debat en la redistribució dels béns i del poder, així com en la gestió dels serveis socials i les infraestructures crítiques del futur.

Vist el trist estat de la política a banda i banda de l'Atlàntic, pot semblar una missió impossible. Però hi ha un punt brillant a l'horitzó: les ciutats, que poden convertir-se en laboratoris per a la democràcia i la sostenibilitat. Poden instaurar un model de transport públic, habitatge, sanitat i educació que sigui intel·ligent, amb un ús intensiu de dades i algorítmic, basat en una lògica de solidaritat, cooperació social i drets col·lectius.

Recuperar la sobirania tecnològica

Quan parlem de tecnologia i de dades urbanes, ens trobem davant d'una espècie de metautilitat, composta pels mateixos sensors i algorismes que impulsen la resta de la ciutat. A mesura que les ciutats en perden el control, troben cada vegada més dificultats per impulsar models no

Francesca Bria, doctora en Economia de la Innovació per l'Imperial College Business School de Londres i graduada en Ciències Socials i Econòmiques per la universitat romana de La Sapienza, assessora la Comissió Europea en polítiques d'internet i de les ciutats intel·ligents. És membre del Grup d'Experts de la CE sobre Innovació Oberta (OISPG) i del Clúster Europeu d'Investigació sobre l'Internet de les Coses. L'any 2016 va ser nomenada comissionada de Tecnologia i Innovació Digital de l'Ajuntament de Barcelona, per liderar el projecte públic de transformació digital de la ciutat.

Nota

1. https://ajuntament.barcelona.cat/digital/sites/default/files/le_mesuradegovern_v2.pdf

neoliberals en àmbits teòricament “no tecnològics” com l’energia o la sanitat. Un concepte de gran utilitat per a les ciutats que volen preservar un cert grau d’autonomia en aquest món digital és el de la “sobirania tecnològica”: una idea força senzilla, consistent a permetre els ciutadans que participin a l’hora de decidir com funciona la infraestructura tecnològica que els envolta, i quines finalitats té.

La noció de “sobirania”, ja sigui financera o energètica, impregna les activitats de molts moviments socials urbans. Conceptes com la sobirania energètica es poden comprendre fàcilment i són capaços de mobilitzar grans sectors de la població, però quin sentit té la sobirania energètica, quan fem la transició cap a la xarxa intel·ligent i empreses com Google ofereixen reduir-nos la factura energètica en un terç a canvi que els lliurem les nostres dades de consum energètic? En té algun si no va estretament vinculat a la lluita per la sobirania tecnològica? Segurament no.

La lluita per la sobirania digital hauria d’anar acompanyada d’una agenda política i econòmica coherent i ambiciosa, capaç de revertir el dany provocat pel gir neoliberal en la política urbana i nacional. Les intervencions pràctiques ben orientades poden tenir un gran impacte. Atès que la signatura de contractes per a projectes de ciutats intel·ligents requereix l’adquisició de llicències de programari, s’hauria de fer tot el possible per exigir programari lliure i alternatives de codi obert.

El sector públic depèn cada cop més de la indústria tecnològica, i preguntem poc d’on prové aquesta dependència. Per què l’immens valor econòmic de la revolució digital va a parar a les empreses i no als ciutadans o a les institucions públiques?

Barcelona és pionera en aquest front, ja que ha establert un Pla de Ciutat Digital¹ que es compromet a retirar els productes de Microsoft del seu sistema i invertir més del 80 % del seu nou pressupost de desenvolupament de TI en serveis de programari lliure i de codi obert, a més d’introduir clàusules de “sobirania de dades” en els contractes d’adquisició pública i de

definir uns estàndards ètics digitals que han de seguir els funcionaris públics en el procés de digitalització.

És possible que calgui reformular el dret a la ciutat com el dret fonamental a gaudir de drets, ja que l’alternativa suposa arriscar-se que els gegants digitals continuïn redefinint tots aquests drets. Per exemple, què significa tenir dret a la ciutat en una ciutat gestionada per empreses tecnològiques i governada pel dret privat, amb uns ciutadans i unes entitats cíviues que no poden accedir de manera lliure i incondicional a recursos clau com ara dades, connectivitat i potència computacional, que els permetin aspirar a l’autogestió? I fins a quin punt la pèrdua del control sobre la metautilitat basada en la informació impediria l’èxit de les campanyes de remunicipalització, ja sigui per recuperar la infraestructura energètica, de transport o de subministrament

d'aigua, i per permetre que aquests serveis públics facin una transició cap al seu propi model de consum "intel·ligent", amb un nou conjunt d'intermediaris privats?

En definitiva, les ciutats valentes que vulguin implementar recursos clau i infraestructures digitals sota un model jurídic i econòmic diferent, que generi uns resultats beneficiosos per als ciutadans i la indústria local, han de demostrar que els models econòmics que proposen Uber, Google, Airbnb i altres no ofereixen els resultats promesos, almenys sense provocar un dany considerable en forma d'un augment de l'economia especulativa i de la gentrificació, de la precarietat laboral i d'un enorme bloqueig de la innovació social envers els que no tenen accés a les dades. Molts d'aquests experiments alternatius per aconseguir ciutats digitals sobiranes han de comptar amb la participació d'altres ciutats afins i amb sinergies més fortes a escala nacional, europea i mundial, com ho demostren projectes prometedors com ara l'Aliança de ciutats per protegir els drets digitals, iniciada per Barcelona, Nova York i Amsterdam.

Un nou acord: dades comunes de la ciutat

Canviar el règim de propietat de dades pot ser una opció assequible, encara que només sigui perquè no requereix uns enormes compromisos financers i representa una agenda amb un atractiu popular intuïtiu: les ciutats i els ciutadans, no pas les empreses, haurien de ser propietaris de les dades produïdes a les ciutats i haurien de poder-les utilitzar per millorar els serveis públics i posar en pràctica les seves polítiques.

A la quarta revolució industrial, les dades i la intel·ligència artificial (IA) són infraestructures digitals essencials, crítiques per a l'activitat política i econòmica. Les dades s'han convertit en la mercaderia més valuosa del món. Són la matèria primera de l'economia digital i el combustible de l'IA. Empreses de tots els sectors compten amb la intel·ligència artificial per impulsar el creixement en els pròxims anys i l'aprenentatge automàtic augmentarà la rendibilitat de la inversió entre un 10 % i un 30 %. Les dades no les poden controlar un grapat de gegants tecnològics. Els models de negoci que exploten dades personals per pagar infraestructures crítiques no funcionen. Hem de democratitzar la propietat de les dades i la intel·ligència artificial i passar de l'extractivisme de dades a les dades comunes o *data commons*.

Adoptar una postura ferma pel que fa a la propietat de les dades pot permetre assolir diversos objectius alhora. En primer lloc, faria molt més difícil l'especulació immobiliària desenfrenada que faciliten empreses com Airbnb: les ciutats i els ciutadans podrien comprovar ràpidament si és veritat allò que sovint afirma Airbnb en defensa pròpia, que els usuaris particulars són els seus principals beneficiaris. En segon lloc, que les ciutats controlessin les seves pròpies dades eliminaria una de les principals monedes de canvi que empreses com Uber tenen ara mateix a l'hora de negociar amb els reguladors: a Boston, per exemple, Uber va oferir a les autoritats l'accés a les dades del trànsit a canvi

d'una regulació més permissiva. En tercer lloc, sembla molt improbable que les ciutats puguin estimular el creixement d'una economia digital alternativa d'abast local, potent i descentralitzada, sense un règim de dades alternatiu sòlid: si falta això és possible que aquests petits aspirants no puguin competir amb els gegants.

El projecte DECODE

L'enorme valor econòmic d'aquestes dades s'hauria de retornar als ciutadans. Ajudant-los a recuperar el control de les seves dades, podem generar valor públic en comptes de beneficis privats. Per posar un dels exemples més ambiciosos, Barcelona està apostant per un nou enfocament de les dades anomenat "city data commons", que suposa un nou pacte social per aprofitar al màxim les dades, tot garantint-ne la sobirania i la privadesa. Les dades són una infraestructura clau de la ciutat i es poden utilitzar per adoptar decisions millors, més ràpides i més democràtiques, promoure la innovació, millorar els serveis públics i empoderar les persones.

Experimentem amb la socialització de les dades per promoure noves plataformes cooperatives i democratitzar la innovació. Aquest és l'objectiu de DECODE, un projecte que la ciutat lidera amb tretze organitzacions associades de tot Europa, i que inclou també Amsterdam.

Els models de negoci que exploten dades personals per pagar infraestructures crítiques no funcionen. Hem de democratitzar-ne la propietat i la intel·ligència artificial, i passar de l'extractivisme de dades a les dades comunes o *data commons*.

El projecte desenvolupa tecnologies descentralitzades (com ara *blockchains* i criptografia basada en atributs) per donar a les persones un millor control de les seves dades, en part establint regles sobre qui pot accedir-hi, amb quins fins i amb quines condicions. El nostre objectiu és crear "dades comunes" o *data commons* a partir de dades produïdes per persones, sensors i

dispositius. Són un recurs compartit que permet als ciutadans utilitzar, a més de contribuir-hi i accedir-hi, dades com ara les relatives a la qualitat de l'aire, la mobilitat o la sanitat, com un bé comú, sense les restriccions dels drets de propietat intel·lectual.

Barcelona considera les dades com una infraestructura pública, al costat de les vies de comunicació, l'electricitat, l'aigua i l'aire net. Es tracta d'una metautilitat que ens permetrà construir uns futurs serveis públics intel·ligents de transport, sanitat i educació. No obstant això, no estem construint un nou panòptic. Els ciutadans establiran el nivell d'anonimat, de manera que no se'ls pugui identificar sense un consentiment explícit. I mantindran el control sobre les dades un cop les comparteixin per al bé comú. Aquesta infraestructura de dades comuna estarà oberta a empreses, cooperatives i entitats socials locals que puguin generar serveis centrats en les dades i crear un valor públic a llarg termini.

Implicant els ciutadans d'Amsterdam i de Barcelona, DECODE aborda els problemes del món real. Per exemple, està integrat amb la plataforma de participació *decidim.barcelona*, que ja utilitzen milers de ciutadans per configurar l'agenda política de la ciutat, amb més del 70 % de les accions de l'Ajuntament proposades directament pels ciutadans. En comptes d'utilitzar la informació personal dels votants (proporcionada per empreses com Cambridge Analytica) per a la manipulació, com fan altres, tenim la intenció d'utilitzar plataformes amb un ús intensiu de dades per potenciar la participació i exigir més responsabilitat als polítics.

Les dades comunes també poden ajudar les ciutats a desenvolupar alternatives a plataformes sota demanda depredadores com Uber i Airbnb. La introducció d'una regulació justa i d'una transparència algorítmica per controlar l'economia sota demanda és necessària però insuficient. Barcelona ha emprès diverses iniciatives per potenciar l'ús compartit d'alternatives econòmiques, com ara cooperatives de plataforma i experiments amb plataformes col·lectives d'última generació que treballen per a l'interès públic.

Començant des de les ciutats, podem desafiar la narrativa actual dominada pel capitalisme de vigilància amb filtracions de Silicon Valley i els models distòpics com el sistema de crèdit social de la Xina. Fa molt de temps que cal un nou acord sobre dades, establert en un marc basat en els drets i centrat en les persones, que no exploti les dades personals per pagar infraestructures crítiques.

Europa acaba d'aprovar una nova normativa de protecció de dades, basada en principis tan vàlids com ara la "privadesa per disseny", la "portabilitat de les dades" i el "dret a ser oblidat". Juntament amb els nous instruments normatius fiscals, antimonopolis i de comerç digital, aquestes intervencions audaces poden generar alternatives en què els ciutadans tinguin més poder sobre les seves dades i el futur que s'hi construeixi.

Ara que ens preguntem com podríem crear un sector financer al servei de l'economia real, hauríem de preguntar-nos també com podríem crear un sector digital al servei de les persones. Necessitem un nou pacte social per a la societat digital que aprofiti al màxim les noves tecnologies, l'accés a les dades i la intel·ligència artificial, tot garantint els drets fonamentals dels ciutadans, els drets dels treballadors, els estàndards mediambientals i la igualtat de gènere. Aquest nou pacte social requerirà repensar el model econòmic per a la societat digital tot garantint que pugui generar valor públic i no només beneficis privats, reconquerir infraestructures digitals crítiques, cedides des de fa temps a empreses com Facebook, Alphabet i Microsoft, i protegir la sobirania digital dels ciutadans. És una qüestió de democràcia, i ciutats com Barcelona poden mostrar el camí i obrir una via cap a una xarxa de ciutats digitals sobiranes que reclamin la governança democràtica de les infraestructures del segle XXI, incloent-hi la sobirania de dades i una IA ètica per als ciutadans. D'aquesta manera, configurarem un futur digital per a una majoria, no per a uns pocs.

Ethical Digital Standards
barcelona.cat/digitalstandards

Cities for Digital Rights
citiesfordigitalrights.org

DECODE
decodeproject.eu

Repensar la ciutat intel·ligent

Nick Srnicek

Les infraestructures de les grans urbs ofereixen noves oportunitats de benefici i poder que les fa molt desitjables per a

les plataformes privades com Google, Uber o Baidu. El resultat del creixement dels models de negoci basats en l'extracció de dades és el disseny d'un espai urbà pensat per als interessos lucratiu dels monopolis de les plataformes actuals. Barcelona i Preston fan un interessant esforç per repensar la ciutat intel·ligent des d'una perspectiva ciutadana.

El 2007 es va produir un esdeveniment transcendent: per primera vegada en la història de la humanitat, més del 50 % de la població mundial vivia en un espai urbà.¹ Les ciutats s'han convertit en l'entorn primordial de l'existència humana, a mesura que la migració de l'àmbit rural a l'urbà ha anat agafant embranzida arreu del món. Aquesta tendència va acompanyada de l'arribada d'un nou model de negoci cada cop més dominant: la plataforma. Mentre que la primera dècada del nou mil·lenni es va omplir d'esperances sobre les oportunitats que oferia la Web 2.0 i la seva nova relació amb els usuaris, en els anys posteriors s'ha vist que aquests somnis d'un internet obert s'han anat limitant cada cop més a les plataformes privatitzades.

Aquestes plataformes són un nou model de negoci basat en la intermediació, que reuneix diferents grups de persones i els permet interactuar de diverses maneres. Facebook, per exemple, reuneix usuaris, anunciants, desenvolupadors i empreses que poden utilitzar la plataforma per crear perfils, anuncis, aplicacions i pàgines, i per interactuar entre si d'una infinitat de maneres. Igualment, la plataforma Uber connecta passatgers i conductors. Un aspecte important d'aquests models de negoci és que, en posicionar-se entre diferents grups, ocupen un lloc privilegiat per registrar i extreure dades sobre els comportaments d'aquests grups. Tot el que passa a la plataforma està subjecte a l'extracció, i en una economia cada vegada més impulsada per les dades, aquesta posició ofereix un avantatge competitiu important. Però, per mantenir-se al capdavant, aquestes empreses han d'extreure cada vegada més dades. I, com que mai no saben quines dades poden arribar a ser importants en el futur, les seves ambicions de xuclar dades coneixen pocs límits. Aquest desig insaciable de més dades és bàsic per a aquestes empreses i fonamental per entendre les seves accions.

Els darrers anys s'han ajuntat les tendències cap a una urbanització més gran i unes plataformes més expansives. Unes plataformes que ja fa temps que ofereixen diversos serveis urbans: aplicacions de mapes, trajectes en cotxe compartits, bicis compartides i sistemes logístics, entre d'altres. Les empreses tecnològiques comencen a establir acords per utilitzar les ciutats com a bancs de proves dels seus programes de cotxes sense conductor. Uber, per exemple, ha arribat a acords amb Arizona i Pittsburgh per operar-hi amb cotxes sense conductor, mentre que Baidu ha establert acords per experimentar amb la nova tecnologia a Pequín. A més, s'estan implementant sistemes de vigilància basats en l'aprenentatge automàtic a tot el món. Recentment, els Sidewalk Labs de Google s'han associat amb la ciutat de Toronto per redissenyar experimentalment la zona de la vora del llac seguint el model de ciutat intel·ligent. Tots aquests experiments són les primeres estratègies de la guerra territorial entre plataformes pel futur urbà.²

Com que és el projecte més ambiciós i conegut, la col·laboració entre Toronto i Sidewalk Labs és la iniciativa més reveladora de l'estratègia de fons d'aquests projectes. La revitalització de la zona

Notes

1. "Urban population (% of total)". The World Bank.

2. Aquí també podem afegir l'enfrontament que Amazon ha provocat entre ciutats, quan les autoritats municipals intenten desesperadament endur-se la segona seu d'Amazon, o també podem fixar-nos en les ciutats totalment noves de la Xina que es construeixen des de zero per ser intel·ligents.

Nick Srnicek, nascut el 1982 al Canadà, és professor d'Economia Digital en el King's College de Londres. És autor, entre altres obres, de *Manifesto for an Accelerationist Politics* (Critical Legal Thinking, 2013; en col·laboració amb Alex Williams), *Inventar el futuro* (Malpaso Ediciones, 2017; en col·laboració amb Alex Williams) i *Capitalismo de plataformas* (Caja Negra Editora, 2018)

Notes

3. Sidewalk Labs, "Project Vision".
4. Morozov, "Google's Plan to Revolutionise Cities Is a Takeover in All but Name".
5. GoogleTechTalks, *Sidewalk Labs*.
6. "More Info Sought on Sidewalk Labs' Proposed Waterfront Neighbourhood".
7. Lee, *AI Superpowers*, 56.

de la vora del llac que proposa Google incorpora carrers dissenyats expressament per a vehicles sense conductor, amb la connectivitat integrada des d'un principi, habitatges modulars i tot un seguit de serveis basats en les dades.³ La meta final en aquest cas és, com assenyala Evgeny Morozov, ni més ni menys que aconseguir que companyies com Google esdevinguin la plataforma digital de la resta de la ciutat.⁴ Les ciutats s'estan reimaginant, literalment, com una extensió de l'aparell d'extracció de dades de les grans plataformes.⁵ L'objectiu en aquest cas és posicionar-se dins del paisatge urbà d'una manera que els permeti obtenir dades dels ritmes i fluxos de la vida quotidiana. D'altra banda, les inquietuds en l'àmbit local al voltant de les característiques i l'abast d'aquesta extracció de dades s'han rebut majoritàriament amb reticència per part del projecte.⁶

La cursa pel predomini mundial

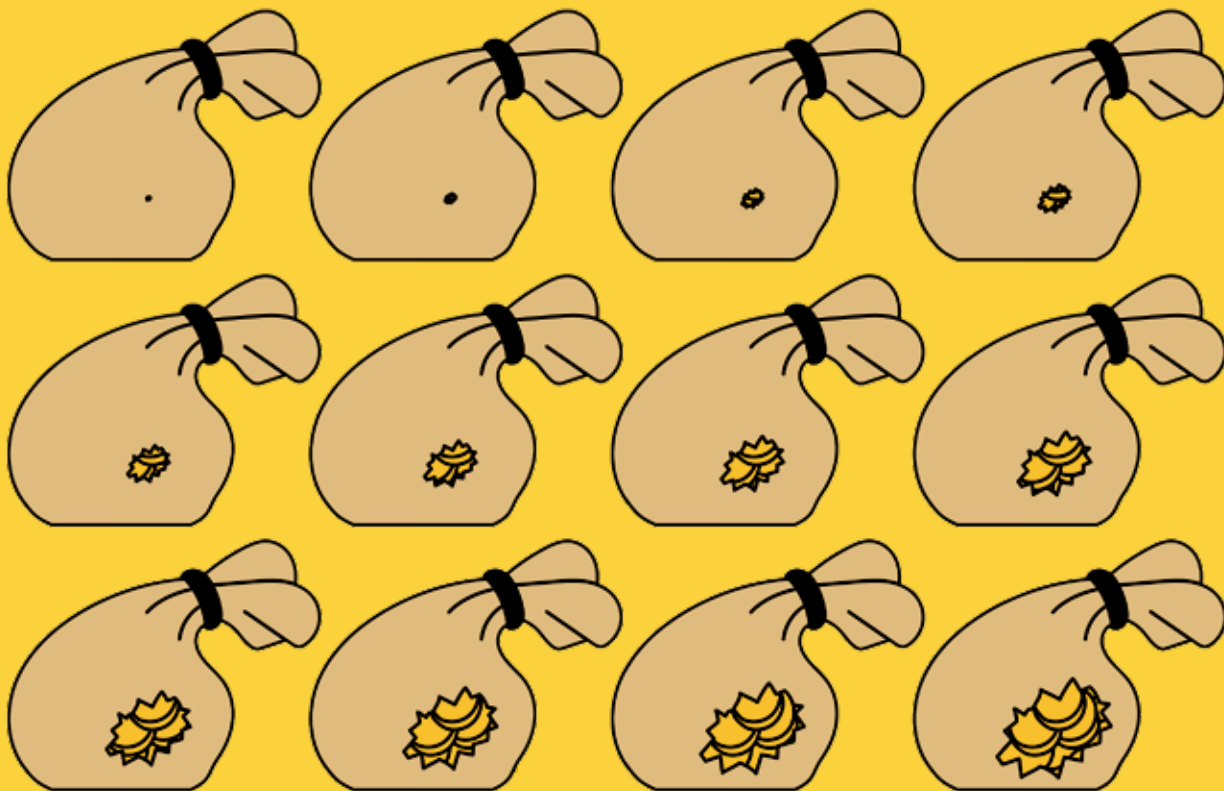
Els avantatges per a Google com a empresa centrada en les dades (que, a més, ara prioritza explícitament la intel·ligència artificial o IA) són obvis. Com que l'aprenentatge automàtic actual requereix grans quantitats de dades i, de fet, millora com més dades hi ha disponibles, qualsevol empresa que vulgui competir en IA avui dia necessita accés al màxim nombre de dades possible. Més dades permetran a Google crear nous serveis i productes, millorar els serveis existents i entrenar els seus algoritmes perquè superin els seus competidors. Es tracta d'una cursa en

què tot s'hi val per convertir-se en la companyia d'IA dominant del món.

Un aspecte crucial és que també existeix un imperatiu geopolític, ja que les plataformes xineses tenen un avantatge competitiu important sobre els seus homòlegs nord-americans. Mentre que les plataformes nord-americanes s'han construït a partir

Qualsevol empresa que vulgui competir en intel·ligència artificial necessita accés al màxim nombre de dades possible. Es tracta d'una cursa en què tot s'hi val per convertir-se en la companyia d'IA dominant del món.

de serveis basats en internet i s'han expandit des d'aquí, les plataformes xineses tenen una integració molt més profunda i prèvia amb les interaccions fora de línia.⁷ A la Xina, per exemple, els pagaments per mòbil són gairebé omnipresents i tenen una taxa d'adopció molt més gran que als EUA o Europa. El resultat és que plataformes com Alipay i Ten Pay registren les transaccions financeres quotidianes d'una manera que Apple Pay i Android Pay només poden somiar. Igualment, les anomenades súper-aplicacions com WeChat connecten pagaments mòbils, reserves de restaurants, cites mèdiques, menjar a domicili, bicis compartides, etc., en una única aplicació, cosa que ofereix a empreses com Tencent un accés inigualable a la vida fora de línia dels ciutadans xinesos. Per contra, les plataformes nord-americanes no disposen de la profunditat i l'extensió d'aquest tipus de coneixements. La digitalització

de serveis fora de línia tot just està començant en el món occidental i l'adopció és lenta en molts casos. En canvi, les plataformes occidentals es basen en les xarxes socials o en els motors de cerca en línia per reunir els perfils dels usuaris. La plataformització de la ciutat promet canviar tot això, incrustant en el teixit urbà el mateix aparell extractiu que es troba a les plataformes en línia.

Però hi ha un tercer motiu, més enllà de l'extracció de dades i la competència geopolítica, pel qual les plataformes d'avui busquen l'accés a la infraestructura de la ciutat. La infraestructura de la ciutat ofereix unes noves oportunitats de benefici i poder molt importants. Encara que empreses com Google i Facebook avui dia semblin poderoses, la veritat és que depenen del sector de la publicitat (Google devia el 86 % i Facebook el 99 % dels seus ingressos totals a la publicitat en el tercer trimestre de 2018),⁸ i el sector publicitari és relativament petit en comparació amb la resta de l'economia mundial. Per contra, la infraestructura immobiliària i energètica de la ciutat ofereix uns nous sectors immensos perquè les companyies de plataformes s'hi impliquin.⁹ Si Google pot obtenir diners d'aquests sectors i dels seus grans agents actuals, la fràgil dependència dels capricis d'un mercat publicitari petit pot començar a desaparèixer.

El resultat final de tot això és un espai urbà que no està dissenyat per i per a la gent, sinó que està dissenyat per i per a les dades i els interessos lucratius dels monopolis de les plataformes actuals. Com pregunta Jamie Powell, "la planificació urbanística satisfà les necessitats

Notes

8. Font: documentació presentada a les autoritats dels EUA (formulari 10-K)

9. La sanitat és l'altre gran sector en què s'estan introduint plataformes com Google, Amazon i Microsoft. Amazon ha mostrat un gran interès per obtenir una part dels grans contractes públics d'adquisició per a finalitats militars, com ara proveir l'Agència Central d'Intel·ligència (CIA) de computació al núvol i proporcionar eines de vigilància per a l'Agència d'Immigració i Duanes (ICE).

Notes

10. Powell, "Embracing Waterfront Google-Fication in Toronto".

11. Hanna, Guinan, i Bilsborough, "The 'Preston Model' and the Modern Politics of Municipal Socialism".

d'una població diversa o serveix per obtenir la millor informació de comportament?"¹⁰ Lluny de ser una millora de la llibertat de baix a dalt, es tracta d'una estratègia dirigida per les plataformes (i facilitada pels governs) per convertir els habitants de les ciutats en fàbriques de dades.

Quina alternativa hi ha? Una solució podria ser simplement rebutjar del tot l'ús de tecnologies digitals i dades massives. En comptes de transformar les ciutats amb l'última tecnologia, podríem mantenir enfocaments més senzills i tradicionals. Aquesta solució té la virtut d'oferir una resposta senzilla: rebutjar totalment la tecnologia. Però també implica renunciar a les oportunitats que ofereixen aquestes noves tecnologies. No hem de deixar que el capitalisme de les plataformes monopolitzi els nostres imaginaris sobre com es pot utilitzar la tecnologia. No només s'ha d'utilitzar per a l'acumulació de capital i l'extractivisme de dades.

Repensar la ciutat intel·ligent

Barcelona presenta una alternativa diferent, amb els esforços del projecte DECODE per repensar la ciutat intel·ligent des d'una perspectiva ciutadana. Aquí veiem uns esforços impressionants per donar veu a la gent sobre les seves dades, però també per construir projectes que influeixin i beneficiïn la seva vida quotidiana de maneres significatives. Sens dubte, hi ha molt a aprendre d'aquest experiment. Però també hi ha un model intrigant, encara que potser més tradicional, que sorgeix

de la ciutat britànica de Preston i que recorda els ideals del socialisme municipal. Podria ser profitós concebre conjuntament els dos models, Barcelona i Preston, per pensar com podria ser una ciutat intel·ligent per a les persones orientada cap a canvis estructurals més grans.

Al cor del model Preston hi ha la idea de la creació de riquesa comunitària, amb l'objectiu d'utilitzar i desenvolupar recursos locals en comptes de dependre de

grans monopolis com Google. En aquest cas, és crucial la contractació des del govern i les "institucions d'ancoratge", és a dir, aquelles grans institucions locals que difícilment abandonaran la ciutat (hospitals, universitats, museus i altres centres culturals, etc.).¹¹ El pas inicial del model Preston és aconseguir que aquestes institucions destinin una proporció més gran de la seva contractació als proveïdors locals. D'aquesta manera, en comptes d'enviar diners a les butxaques de Larry Page o Sergey Brin, el poder adquisitiu d'aquestes institucions es pot utilitzar per ajudar a desenvolupar alternatives locals. La ciutat de

Els projectes alternatius d'àmbit municipal s'han d'orientar més enllà del món local, cap al regional, estatal i internacional. Les millores assolides a la ciutat s'han d'utilitzar no només com un fi en si mateixes, sinó també com a passos cap a un canvi de consciència i, finalment, un canvi social i econòmic més ampli.

Notes

12. Partington, "Preston Named as Most Improved City in UK".

13. Srnicek i Williams, *Inventing the Future: Postcapitalism and a World Without Work*.

Capitalismo de plataformas
Caja Negra, 2018

Inventar el futuro
Malpaso, 2017

**Inventing the Future:
Postcapitalism and a World
Without Work**
Verso, 2015

Preston ha utilitzat aquest model per revitalitzar-se (i de pas convertir-se en la ciutat que més ha millorat de la Gran Bretanya),¹² tot i que fins ara s'ha centrat en negocis força tradicionals. És fàcil, però, imaginar una versió d'aquest procés dirigida a la ciutat intel·ligent, encapçalada pels habitants de la ciutat, i destinada a desenvolupar alternatives a la visió extractivista de dades que té Google de la ciutat intel·ligent. Això podria permetre que els proveïdors de serveis intel·ligents de la ciutat cresquessin molt més ràpidament i anessin més enllà dels projectes petits.

El risc de tot plegat és fetitxitzar allò local (i hi ha literatura sobre la construcció de riquesa comunitària que ho fa, invocant la comunitat local com una virtut exempta de problemes): una postura que intenta efectivament construir un enclavament aïllat del capitalisme global, al mateix temps que esborra o nega els seus propis vincles constitutius amb l'exterior.¹³ Per aquest motiu, qualsevol projecte d'àmbit municipal també s'ha d'orientar més enllà de l'àmbit local, cap al regional, estatal i internacional (i no necessàriament en aquest ordre). Les millores assolides a escala local s'han d'utilitzar no només com un fi en si mateixes, sinó també com a passos cap a un canvi de consciència i, finalment, un canvi social i econòmic més ampli. Això significa establir connexions amb ciutats afins del món, compartir recursos, crear béns digitals comuns i planificar estratègies contra les absorcions per part dels monopolis de les plataformes. Si més de la meitat del món viu ara a les ciutats, aquestes s'han convertit en un instrument de poder crucial i en un espai des del qual construir un món millor. Barcelona i Preston ofereixen lliçons essencials de com podem començar.

Bibliografia

GoogleTechTalks. Sidewalk Labs: *Reimagining the City as a Digital Platform*. <http://ow.ly/hSp330mE2fW>

Hanna, Thomas; Guinan, Joe, i Bilsborough, Joe. "The 'Preston Model' and the Modern Politics of Municipal Socialism", openDemocracy, 2018. <http://ow.ly/F55T30mE2pe>

Lee, Kai-Fu. *AI Superpowers: China, Silicon Valley, and the New World Order*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2018.

"More Info Sought on Sidewalk Labs' Proposed Waterfront Neighbourhood". *Toronto Sun*, 2 de maig de 2018. <http://ow.ly/CSJ330mE2xn>

Morozov, Evgeny. "Google's Plan to Revolutionise Cities Is a Takeover in All but Name", *The Observer*, 21 d'octubre de 2017, Sec. Technology. <http://ow.ly/hiAP30mE2F3>

Partington, Richard. "Preston Named as Most Improved City in UK". *The Guardian*, 1 de novembre de 2018. <http://ow.ly/Fx8630mE2M7>

Powell, Jamie. "Embracing Waterfront Google-Fication in Toronto". *Financial Times*, 12 de març de 2018.

Sidewalk Labs. "Project Vision", 17 de octubre de 2017. ow.ly/btUJ30mE3eM

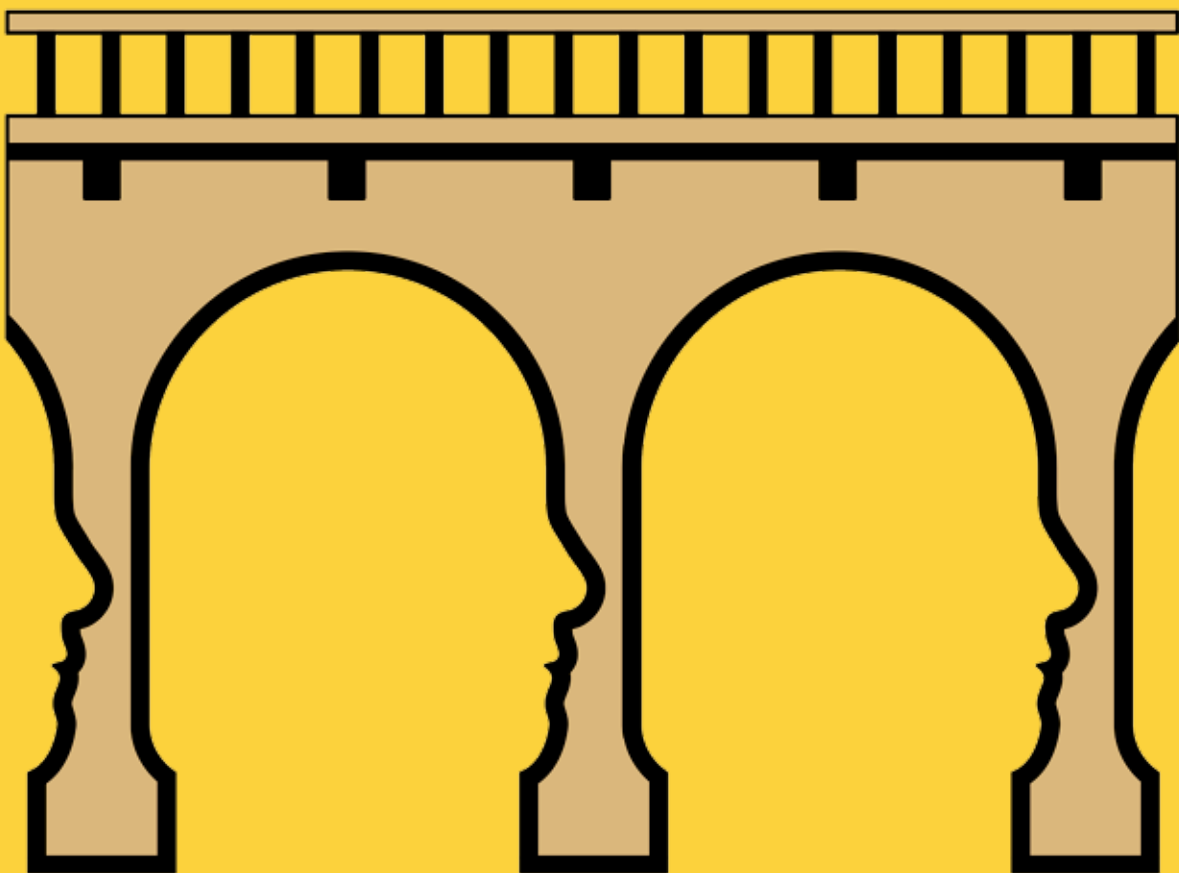
"Urban Population (% of Total)". World Bank. <http://ow.ly/uZou30mE3AR>

Reptes i oportunitats de l'economia de plataforma

Mayo Fuster Morell

L'economia de
plataforma ofereix
grans oportunitats
per a les ciutats,
però cal distingir

les plataformes veritablement col·laboratives,
que cal promoure i protegir, de les merament
extractives, que cal controlar i regular.

Uber és una plataforma que posa en contacte conductors amb persones que necessiten un trajecte amb cotxe. Després de nou anys, l'empresa té un valor estimat de 70.000 milions de dòlars. Fairmondo és una plataforma que posa en contacte persones que ofereixen productes ètics amb persones que en busquen. En cinc anys, s'ha convertit en una comunitat de més de vint mil usuaris i dos milions de productes. Tots dos són exemples de l'economia de plataforma, però representen modalitats diferents: Uber és una empresa privada que maximitza el benefici, mentre que Fairmondo és una cooperativa propietat dels seus membres, basada en productes de codi obert i respectuosos amb el medi ambient, que maximitza la construcció d'una comunitat, el que es coneix com el model de cooperativisme de plataforma.

Aquesta nova economia, també coneguda com a economia col·laborativa de plataforma o economia compartida, s'utilitza com un significat flotant per indicar les interaccions entre grups distribuïts de persones que fan servir les infraestructures digitals per a intercanvis (posant en contacte l'oferta i la demanda) o per compartir i col·laborar en el consum i la producció d'activitats aprofitant actius de capital, de béns i de mà d'obra. Aquesta economia creix de forma exponencial, genera un gran interès i s'ha convertit en una prioritat per als governs de tot el món.

El ràpid creixement que experimenta aquest tipus d'economia es relaciona amb una de les seves característiques distintives: la seva versatilitat. Han sorgit projectes de producció i consum entre iguals, basats en iniciatives col·laboratives, en una gran varietat de sectors i àrees de negoci. El mapa d'iniciatives de producció col·laborativa (directori.p2pvalue.eu) inclou almenys trenta-tres tipus d'activitats (des del transport fins a l'atenció als infants, passant pel disseny obert de maquinària agrícola) i més de mil tres-cents casos concrets a Catalunya.

L'economia de la plataforma genera unes elevades expectatives perquè pot contribuir a un desenvolupament sostenible de la societat, el que suposa un canvi paradigmàtic. Tanmateix, una altra característica de la producció col·laborativa és l'ambivalència. Pot adoptar la forma d'una economia social, que faci créixer les cooperatives, o pot sorgir de l'esperit empresarial capitalista més ferotge, com hem assenyalat abans amb els casos de Fairmondo i Uber. En aquest segon model també tenim Glovo o Deliveroo, empreses que basen la seva activitat en el fet de disposar d'una gran quantitat de possibles "empleats" per absorbir la demanda, però no els tracten com a tals. Al contrari, els consideren "no empleats", col·laboradors autònoms o treballadors independents. D'aquesta manera poden externalitzar tant els mitjans de treball (els treballadors aporten els seus propis vehicles) com els riscos i els costos de les prestacions socials. Això significa que aquestes empreses no han de contribuir a l'assistència sanitària, l'assegurança d'atur, la cobertura d'accidents o la seguretat social.

Mayo Fuster Morell,

activista social i experta en comunitats en línia i producció col·laborativa, membre de la Fundació pel Coneixement Obert i la Fundació Wikimedia. És directora d'investigació a l'Internet Interdisciplinary Institute de la UOC, investigadora de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB i professora associada del Centre Berkman d'Internet i Societat de la Universitat de Harvard. És coautora de *Repensar la política en la era de los movimientos y las redes* (Icaria, 2008), *Més enllà d'Internet com a eina "martell" de la vella política: cap a un nou Policy Making?* (Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB, 2012), i *Procomún digital y cultura libre. ¿Hacia un cambio de época?* (Icaria, 2015).

Foto © Helena Olcina

Existeix una confusió sobre les plataformes que es presenten com a col·laboratives quan de fet no ho són, amb incerteses i ambigüitats associades als diferents models. L'impacte pertorbador del model d'economia de plataforma més conegut, el de les companyies *extraccionistes* de tipus “unicorn” com Uber i Airbnb, està provocant una gran controvèrsia. Però hi ha també models alternatius i veritablement col·laboratius, com ara els procomuns oberts, el cooperativisme de plataforma i organitzacions descentralitzades basades en economia social i coneixement obert, que han rebut una escassa atenció per part de la política i de la recerca.

Per clarificar la naturalesa de les plataformes, cal un sistema de classificació que ajudi a establir la diferència entre els diversos models que existeixen. Aquest sistema és *l'equilibri de qualitats*

Existeix una confusió sobre les plataformes que es presenten com a col·laboratives quan, en realitat, no ho són. L'impacte pertorbador del model més conegut, el de les companyies *extraccionistes* com Uber i Airbnb, està provocant una gran controvèrsia.

democràtiques de les plataformes, una eina analítica que ajuda a caracteritzar i diferenciar cada organització. La seva aplicació permet obtenir informació sobre les qualitats democràtiques de l'organització, les implicacions de sostenibilitat del seu disseny i el seu rendiment des de diferents perspectives. Aquest sistema permet analitzar l'estratègia

econòmica, la base tecnològica, les polítiques de coneixement i si la plataforma aplica criteris de responsabilitat social, per exemple en els impactes de les seves externalitzacions.

En l'apartat de la governança, s'avalua la llibertat que té l'usuari per controlar el seu perfil i organitzar-se amb altres usuaris —és a dir, crear grups—, i per moure's dins de la jerarquia de la plataforma. També permet identificar aquelles organitzacions que promouen processos de participació i/o impliquen la comunitat en la presa de decisions i en la definició de les polítiques de participació.

En l'àmbit de l'estratègia econòmica, avalua aspectes com la forma de finançament del projecte, els mecanismes de transparència (si en disposa), la distribució del valor generat entre les comunitats, si la remuneració és equitativa o si es respecten els drets dels treballadors (és a dir, de quina manera opera en relació amb la maximització dels ingressos, la predictibilitat salarial, la protecció contra accions arbitràries, el rebuig de la vigilància excessiva en el lloc de treball i el dret de desconnexió).

Pel que fa a la base tecnològica, és important determinar el mode de propietat així com el tipus de programari que utilitza la plataforma, si es tracta de llicència gratuïta o de propietat, i si el model d'arquitectura tecnològica és centralitzat o descentralitzat.

Directori d'iniciatives de
l'economia col·laborativa
procomú a Catalunya
directori.p2pvalue.eu

eReuse
www.ereuse.org

SMart IB
www.smart-ib.org

Katuma
www.katuma.org

Share Barcelona
www.share.barcelona

Les polítiques del coneixement també permeten definir si una plataforma és o no veritablement col·laborativa. En aquest cas s'observen el tipus de llicència de propietat establerta per als continguts i la gestió de les dades generades. Si ofereix la possibilitat de descarregar dades, com s'ha de fer i en quins formats; si es garanteixen la privadesa i la protecció de les dades personals i si hi ha mesures planificades per a la prevenció de l'abús, la recopilació o l'intercanvi de dades sense consentiment.

Finalment s'avaluen les polítiques de responsabilitat social, és a dir, com la plataforma gestiona els possibles impactes negatius, com ara l'exclusió causada per motius econòmics, socials o de gènere. També es mesura l'impacte mediambiental i les contribucions a la preservació dels drets civils i la convivència, si fomenta i respecta l'interès general de la ciutat, els espais públics i els drets humans bàsics, com per exemple, l'accés a l'habitatge.

En resum, l'economia de plataforma és col·laborativa en la mesura que afavoreix les relacions entre iguals (en contrast amb el poder tradicionalment jeràrquic, l'absència de sociabilitat de les relacions contractuals i el mer intercanvi mercantil) i distribueix el valor i la governança entre la comunitat d'iguals. És col·laborativa quan la rendibilitat no és la seva principal força motriu, desenvolupa la seva activitat sobre una infraestructura pública conscient de la importància de la privadesa i genera un accés (generalment) obert a recursos comuns que afavoreixen l'accessibilitat, la reproductibilitat i la derivabilitat; i, finalment, és col·laborativa quan es preocupa per les externalitats generades i per afavorir la inclusió i la reducció de l'impacte mediambiental.

Originàriament les pràctiques de col·laboració a través de plataformes digitals eren iniciatives sense ànim de lucre basades en models oberts centrats en el coneixement obert i la governança participativa, com Viquipèdia, Couchsurfing (servei d'hospitalitat), Goteo (finançament col·lectiu) i Freecycle (reciclatge d'articles). Més endavant, la indústria digital de Silicon Valley va promoure un canvi corporatiu

cap al model "unicorn", consistent a crear gradualment una gran empresa cobrant una fracció de la tarifa pel servei compartit, com és el cas d'Uber (trajectes en cotxe compartits), Airbnb (lloguers breus) i Blablacar (trajectes en cotxe). Més recentment, i com una reacció al

canvi de Silicon Valley, també ha sorgit el cooperativisme de plataforma basat en petites i mitjanes empreses i en cooperatives propietat dels usuaris de la plataforma, com en el cas de Fairmondo (mercat en línia).

L'economia de plataforma és col·laborativa en la mesura que es caracteritza per afavorir les relacions entre iguals i la participació de la comunitat en la governança de la plataforma.

Exemples de cooperativisme de plataforma a Barcelona

Barcelona té molt a aportar en aquest sentit, tant per la innovació en les polítiques públiques com pel ric ecosistema de models de cooperativisme procomú i de plataforma amb què compta. Vegem-ne tres exemples.

Katuma és una plataforma de consum de productes agroalimentaris basada en els valors procomuns de l'economia col·laborativa. El projecte es va iniciar el 2017 i el va desenvolupar Coopdevs, una associació sense ànim de lucre centrada en el programari lliure i obert per promoure projectes d'economia social i solidària. En aquesta plataforma està prevista la governança cooperativa dels membres que la integren. La intenció és finançar la plataforma amb les quotes dels membres (model econòmic). La plataforma es desenvolupa amb programari obert (política tecnològica). Els continguts estan sota una llicència de Creative Commons (BY NC) (política de coneixement). El projecte se centra a connectar productors i consumidors en condicions de justícia social (responsabilitat social).

Avui dia, els ordinadors només es reciclen, no es reutilitzen. eReuse desenvolupa eines i serveis de dades obertes i de codi obert per reduir els costos de renovació i reutilització d'ordinadors. La va crear

el 2015 Pangea, una associació independent sense ànim de lucre, amb quinze entitats cíviques. eReuse va llançar una eina per rastrejar l'origen del material reutilitzat i comprovar si es recicla al final de la seva vida útil. El procés de participació en la presa de decisions es basa en la sobirania local i la federació global (governança). La

Les pràctiques col·laboratives generen un enorme potencial i una oportunitat per a la innovació pública —una política col·laborativa per a una economia col·laborativa— que no s'està explotant.

possibilitat d'un acord amb Abacus, el 2017, ha permès que el projecte obtingui una nova dimensió mitjançant la introducció de l'aprenentatge automàtic cooperatiu al circuit de reciclatge. Quant a la política tecnològica, eReuse es basa en un programari de codi obert descentralitzat. La política de coneixement triada són les dades obertes. I el projecte es basa en la reutilització per disminuir l'impacte de producció innecessari.

SMartBE és una abreviatura del francès “Société Mutuelle pour Artistes”. Es va crear a Bèlgica el 1994 i actualment compta amb dos-cent mil membres autònoms del sector cultural que mutualitzen els seus serveis a través d'una plataforma digital. SMart Ibérica (la seva homòloga a l'Estat) va començar a operar a Espanya el maig de 2013. El projecte s'ha expandit bé, amb tres mil membres a Espanya i vuit-cents a Catalunya. La governança funciona amb la participació voluntària oberta. Cada membre paga una contribució inicial de capital de 150 € i una comissió de serveis del 7,5 %. Encara no hi ha en marxa una plataforma tecnològica. El coneixement generat no és obert. En l'àmbit de la responsabilitat social, el projecte promou l'activitat cultural i artística.

L'economia de plataforma i les ciutats

L'economia de plataforma es desenvolupa en un buit legislatiu. Les regulacions actuals no s'ajusten bé al model i les grans empreses destinen milions a pressionar les institucions públiques per introduir canvis normatius al seu favor. Els governs supranacionals i nacionals tenen competències centrals per a la seva regulació, però l'economia de plataforma concentra les seves activitats i impactes a les ciutats, cosa que hi genera grans reptes i oportunitats. A més, les pràctiques col·laboratives generen un enorme potencial i una oportunitat per a la innovació pública —una política col·laborativa per a una economia col·laborativa— que no s'està explotant.

Amb la intenció de fer sentir la veu de les ciutats en el debat polític sobre l'economia de plataforma, cinquanta ciutats es van reunir el novembre de 2018 a Barcelona. L'acte va aplegar alcaldes i tinents d'alcalde de les principals ciutats de tots els continents i actors de l'ecosistema compartit, per debatre sobre l'impacte que el creixement continu de les economies compartides té sobre la vida i el desenvolupament econòmic de les ciutats. La cimera es va centrar a definir una "Declaració de principis i compromisos per a una Ciutat Compartida" i afavorir la col·laboració concreta entre ciutats per defensar la sobirania de la ciutat davant de les grans empreses, i promoure l'escalabilitat i la internacionalització dels models alineats amb l'interès general de les ciutats.

L'economia de plataforma constitueix un canvi paradigmàtic, però garantir que aquest canvi tingui una orientació positiva requereix abordar els reptes dels models agressius i aprofitar les oportunitats dels models col·laboratius respectuosos amb les ciutats per a l'escalabilitat d'un model econòmic democràtic. La Declaració de Barcelona és un pas important en aquest sentit.

Sharing Cities. A worldwide cities overview on platform economy policies with a focus on Barcelona
UOC, 2018

Procomún digital y cultura libre. ¿Hacia un cambio de época?
Icaria, 2015

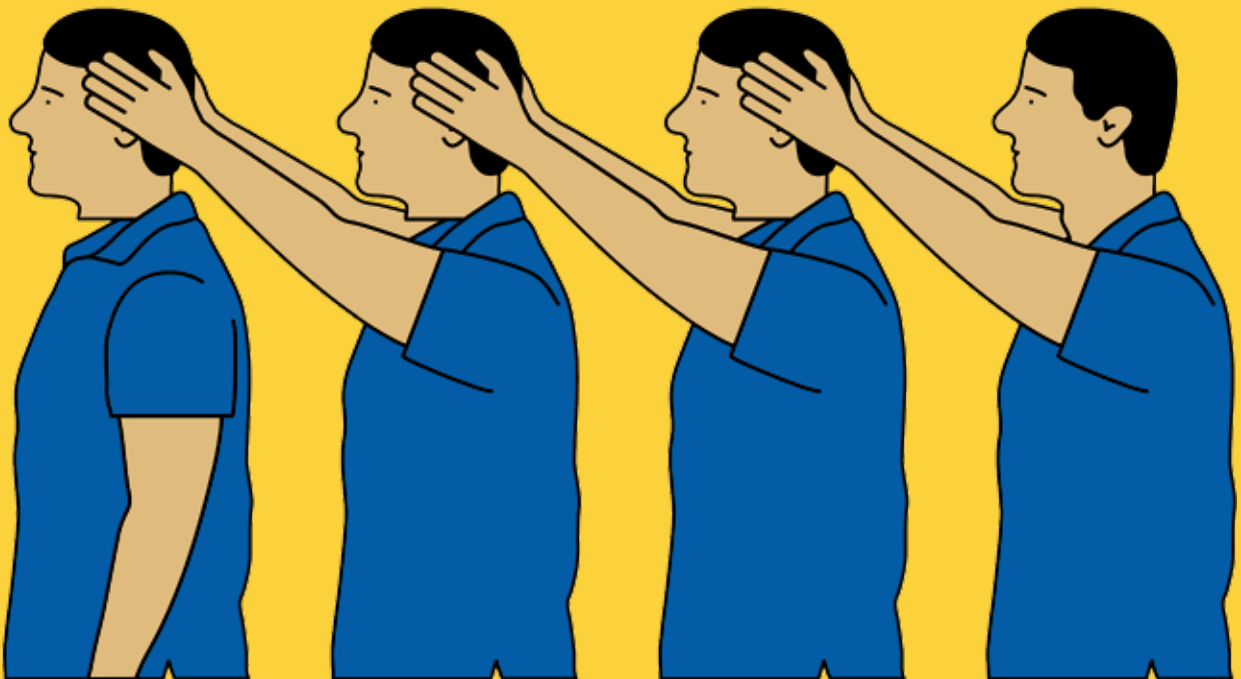
Més enllà d'internet com a eina "martell" de la vella política: cap a un nou Policy Making?
Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB, 2012

L'ecosistema de coneixement com a bé comú

Ekaitz Cancela

Els entorns urbans es caracteritzen per les oportunitats que ofereixen per pensar en una cultura política on

els béns comuns del coneixement puguin ser gestionats conjuntament per grups amb diferents interessos i de diverses mides. Encara som a temps d'aconseguir que el coneixement sigui considerat un bé comú.

“Des de dalt de la torre de Notre-Dame vaig contemplar ahir la immensa ciutat: qui va construir la primera casa, quan s’esfondrarà l’última i es veurà el sòl de París com el de Tebes i Babilònia?”, es preguntava l’historiador alemany Friedrich von Raumer el 1830. A principis del segle XXI, més enllà d’aquella ciutat que David Harvey va anomenar la capital de la modernitat, arreu del món les tecnologies de la informació i les xarxes de comunicació han romput el terra sobre el qual s’erigeixen les urbs contemporànies. Si alguna vegada els projectes d’edificis, carrers, passejos, voreres o carreteres provocaven una imatge de la ciutat que determinava l’existència urbana dels vianants, l’Internet de les coses, les càmeres de reconeixement facial, els sensors dels dispositius intel·ligents o els sistemes biomètrics han convertit tots aquells antics ritus de pas en dades.

Una vegada convertides totes aquestes experiències sensorials en béns de coneixement que permeten proveir de tot tipus de serveis computacionals o d’intel·ligència artificial, uns serveis que penetren en cada esfera privada de les persones, s’ha creat una mena d’ecosistema enterament connectat a unes quantes corporacions tecnològiques, principalment nord-americanes. Lluny de ser entesos com un recurs compartit o un bé comú, aquestes els administren d’acord amb una lògica que barreja les doctrines totalitàries de la Il·lustració, com van destacar els pensadors francfortians, amb la violència exercida pel procés de financerització. D’aquesta manera, sota la fantasia d’un progrés o modernització constant es justifiquen la tutela econòmica i la dominació racional mitjançant la tecnologia, encarregada de penetrar en el més profund de l’ésser humà i establir les lleis que regeixen la seva realitat. És clar que aquesta es troba en tot moment orientada a un sistema completament privatitzat per servir als interessos de rendibilitat del capital global, els quals sostenen la indústria tecnològica amb les enormes inversions.

Assistim a la creació d’una mena de cel·les existencials que donen lloc a la valorització i capitalització de l’ésser humà, convertit amb les seves dades o atenció en la mateixa matèria explotada en aquest ecosistema. En aquest context, no solament és rebutjat tot pensament alternatiu sobre com organitzar el recurs més valuós d’una ciutat —la informació—, sinó que també una petita indústria urbana composta principalment per les grans firmes tecnològiques i financeres se n’aprofita per continuar amb l’especulació, però de manera més “intel·ligent”; perpetuar les lògiques d’austeritat, i determinar les possibilitats d’endeutament de les ciutats. Això juntament amb la determinació de les seves inversions i el control de les infraestructures necessàries perquè proveeixin dels serveis bàsics o municipals els ciutadans que paguen els seus impostos —ara destinats a contractar els serveis de les firmes que evadeixen les seves responsabilitats fiscals, estrenyent encara més el radi d’acció de les institucions públiques.

Ekaitz Cancela és periodista i col·labora habitualment amb *El Salto* i *La Marea*. Actualment investiga sobre el declivi d’Europa, els canvis estructurals del capitalisme i el seu context geopolític. És autor dels llibres *El TTIP y sus efectos colaterales* (Planeta, 2016) i *Despertar del sueño tecnológico* (Akal, 2019).

Supressió de la creativitat col·lectiva

D'altra banda, aquesta desposseïció sobre el coneixement té un altre efecte fonamental: la supressió de la intel·ligència o creativitat col·lectiva perquè el ritme de les màquines de nova creació, principalment la intel·ligència artificial, coincideixi amb les necessitats socials o ecològiques. Ja sigui per moure's per les ciutats de forma més sostenible; pensar de manera alternativa el treball, ara orientat cap a sectors temporals, com vendes, restaurants i transport, hoteleria i cura de nens o gent gran; acabar amb el cercle viciós de la desigualtat que impedeix l'accés a un habitatge digne; millorar els serveis sanitaris públics a través de la previsió de malalties, o esperonar una educació rica en humanitats, i que promogui la justícia social alhora que crea innovadors socials per solucionar problemes bàsics dels ciutadans.

En comptes d'això, com que tot coneixement sobre com es poden dissenyar les ciutats és entès com un conjunt de dades que creen cadenes mercantils externament efectives a l'hora d'enriquir una petita societat global de propietaris, cada vegada més contemplem la creació de guetos de coneixement, sovint situats en els enclavaments urbans més

benestants de la ciutat, esperonats pels diners privats per accelerar empreses que més tard intenten atrapar els ciutadans amb els seus serveis i filtrar posteriorment la riquesa cap a les capes més altes. També trobem fòrums o camarilles compostos per membres del sector privat on el coneixement per dissenyar solucions als problemes de la ciutat s'empra per pensar que aquests ampliïn el seu marge de beneficis. Això quan no ens sentim assetjats per tot tipus de plataformes que impulsen el nostre consum i pal·lien lleugerament l'alienació

Sota la fantasia d'un progrés o modernització constant es justifica la tutela econòmica i la dominació racional mitjançant la tecnologia, encarregada de penetrar en el més profund de l'ésser humà i establir les lleis que regeixin la seva realitat —una realitat orientada en tot moment a un sistema privatitzat que serveixi als interessos del capital global.

derivada d'una producció incessant o la captura del coneixement, sovint al preu d'explotar altres membres de la ciutat, cada vegada amb treballs subjectes a condicions més precàries. En aquest sentit, no solament es perpetua la desigualtat entre els qui tenen més coneixement a l'hora d'accedir al mercat laboral i els qui no, recorrent a més a la retòrica d'allò que és col·laboratiu, sinó que aquest concepte es perverteix per significar: associació de propietaris individuals que comparteixen mà d'obra semiesclava en una ciutat. D'aquesta manera és com es perpetua la jerarquia social.

Un ecosistema de coneixement paral·lel

Podem dir que, si existís un subjecte de coneixement que entengués aquesta opressió històrica a la qual la classe no privilegiada és conduïda en el context de la transformació tecnològica de l'estructura econòmica,

No solament es perpetua la desigualtat entre els qui tenen més coneixement a l'hora d'accedir al mercat laboral i els qui no, sinó que també es perverteix el concepte d'allò que és col·laboratiu. Col·laboratiu no ha de significar associació de propietaris individuals que comparteixen mà d'obra semiesclava.

la seva posició per provocar un veritable estat d'excepció milloraria notablement. Tanmateix, com si es tractés d'un truc de màgia, les tendències polítiques que la tecnologia indueix, com ara l'augment de la individualització, impedeixen tenir en compte de manera sòbria les possibilitats emancipadores d'aquesta. Sembla com si efectivament s'hagués creat un ecosistema de coneixement paral·lel, una infraestructura tecnològica en la qual tota

experiència sobre l'existència en el món generés dades sobre aquest que no només guien la vida de les persones cap als serveis de les companyies que la controlen, sinó que també transfiguren la percepció de la realitat en una ciutat.

Ara bé, com que cap sistema de control no és absolutament tancat i sempre hi ha buits per assajar la seva sortida, potser hauríem de pensar en com provocar una mena de tomb en aquesta tendència política o l'obertura d'un recinte històric concret des de les ciutats, el que anomeno “despertar del somni tecnològic”. Així doncs, en tant que en l'estructura d'aquest ecosistema de coneixement privat també hi ha l'experiència —ara com ara mercantilitzada— que el pot provocar, hauríem de trobar un coneixement pur per extreure tot el seu valor revolucionari.

Concretament, si els entorns urbans es caracteritzen per alguna cosa, és per les oportunitats que ofereixen per pensar en una cultura política on els béns comuns del coneixement puguin ser gestionats de manera conjunta per grups amb diferents interessos i de diverses mides. Això vol dir connectar culturalment els moviments socials de la ciutat, les associacions de veïns dels barris o districtes, tot i que també els comerciants locals o altres col·lectius urbans, seguint una agenda col·lectiva per digitalitzar el sòl de la ciutat a fi de servir als interessos comunals. En definitiva, també es tracta d'una qüestió econòmica, tot i que no com l'entenen les grans plataformes com Google, que extreu coneixement mitjançant el disseny psicològic de les seves plataformes únicament orientat al consum d'informació, i no pas a la seva distribució.

Justícia social, igualtat i redistribució

Aquestes forces socials s'haurien d'organitzar perquè les infraestructures que concentren la intel·ligència col·lectiva de la ciutat, els seus cervells si es vol, siguin gestionades de manera diferent; per exemple, mitjançant la descentralització dels processos polítics a escales tan específiques com sigui necessari. Es pot dir que la gestió intel·ligent dels termòstats pot ser executada directament pels qui viuen a barris amb un nivell econòmic més baix sempre que es tinguin assegurats els recursos materials per pal·liar qüestions com la pobresa energètica. O fins i tot és possible preveure que els blocs d'edificis en carrers turístics decideixin sobre les llicències hoteleres o de franquícies en els espais públics. Aquest és el

Les forces socials s'haurien d'organitzar perquè les infraestructures que concentren la intel·ligència col·lectiva siguin gestionades de manera diferent. Per exemple, mitjançant la descentralització dels processos polítics a escales tan específiques com sigui necessari.

motiu pel qual les lògiques d'explotació que imposa aquest ecosistema han de variar envers nocions com la justícia social, la igualtat i la redistribució.

Aquest canvi de paradigma alterarà automàticament també la nostra actitud davant les qüestions ecològiques. Cal tenir en compte que els dispositius dels ciutadans són dissenyats, no per alimentar la securització i mercantilització de la vida, sinó per aplegar el coneixement sobre els desplaçaments urbans, el

transport o la mobilitat a fi d'oferir respostes intel·ligents als problemes de contaminació a les ciutats. En aquest sentit, atesos els avenços dels cotxes autònoms, per què s'han de pensar aquests de manera privada per servir els individus més rics, enriquint les empreses com Uber o Alphabet que els controlen, en lloc d'entendre'ls col·lectivament per millorar serveis públics, com ara el dels autobusos? De la mateixa manera es pot parlar dels edificis i de la resta de grans infraestructures que avui dia emeten una quantitat enorme de pol·lució cap a l'atmosfera.

Per descomptat, que tots aquests processos tinguin lloc de manera pública o privada és una decisió política. Si el coneixement per dur a terme aquestes solucions es troba en mans dels qui, a més, han aconseguit beneficis monetaris tan elevats llevant a l'Estat els seus diners, l'estreta finestra d'oportunitat per provocar una commoció social es tancarà. En canvi, si hi ha una oportunitat política per revertir totes aquestes tendències, les quals impliquen nacionalitzacions, propostes agressives contra l'especulació financera, reducció de l'espai públic destinat als cotxes –o qualsevol plataforma que dipositi els seus vehicles privats a les ciutats–, això implicarà entendre el coneixement com un bé comú. Sens dubte, els temps estan madurs per intentar-ho.

El TTIP y sus efectos colaterales
Planeta, 2016

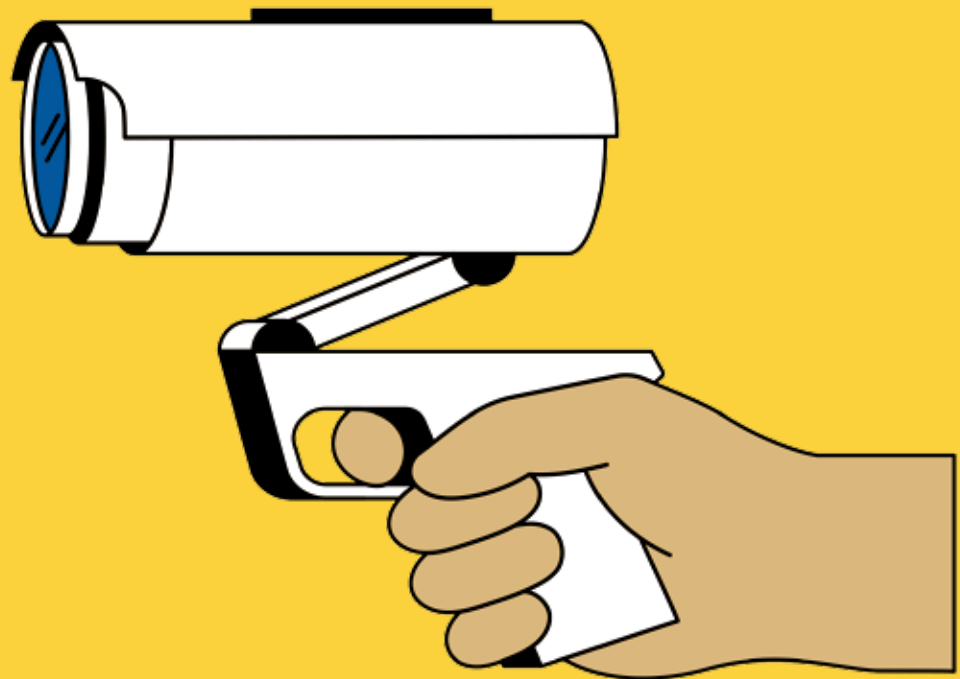
A la ciutat hi ha 36.492 semàfors controlats digitalment. Les superilles, la xarxa ortogonal d'autobusos i la regulació de bicicletes i patinets elèctrics contribueixen a pacificar el trànsit. Aquestes i altres iniciatives de mobilitat sostenible han sigut clau perquè l'Institut Europeu d'Innovació i Tecnologia de la Unió Europea nomeni Barcelona capital europea de la mobilitat urbana. — Olga Subirós

Democràcies vigilades

Renata Ávila Pinto

A la majoria de les ciutats gairebé no queden espais de convivència

pública: en descuidar parcs i àrees comunes, en tancar espais culturals, en tallar pressupostos d'activitats extraescolars i recreatives es va deixar de conèixer l'altre i se'l va culpar de tots els mals. Una cultura de desconfiança, d'abús i de violència s'ha escampat ràpidament. L'espai públic s'ha privatitzat i envoltat de tanques i càmeres.

La polarització, la divisió, la distància de la qual es parla tant avui i de la qual tots els sectors culpen les xarxes socials, es va donar a les ciutats abans que a les xarxes. Reducció d'espais, amb l'austeritat forçada que va acabar amb els pressupostos per a parcs i espais públics. Reducció de temps, ja que mentre les jornades es feien més intenses, les distàncies de la feina a casa es feien més llargues.

En les últimes dues dècades, els països que avui veiem més polaritzats han fet front a processos intensos de segregació urbana, de migració massiva de les àrees rurals a les urbanes, d'increment de la violència, de nous habitants que venen d'altres indrets, que són diferents. I han faltat temps i condicions per conèixer-se, per preparar la comunitat per a aquests canvis, per crear condicions de convivència adequades, que permetin a les comunitats adaptar-se a les noves dinàmiques socials i interculturals.

I és que la nova demografia s'ha combinat amb l'austeritat imposada que molts governs locals han experimentat, l'espai públic s'ha privatitzat i envoltat de tanques i càmeres. Ja no hi ha temps, la precarització de les capes mitjanes i baixes va crear una dinàmica de famílies que passen cada vegada menys temps juntes, i que no coneixen els seus veïns, i moltes vegades els temen, ja que manquen de codis compartits. Societats de nens tancats a casa, de nens que creixen sols, interactuant amb la pantalla d'una tele, un telèfon, un ordinador; de pares que no els deixen sortir a jugar, que els vigilen remotament, tota l'estona.

A la majoria de les ciutats gairebé no queden espais de convivència: en descuidar parcs i àrees comunes, en tancar espais culturals, en tallar pressupostos d'activitats extraescolars i recreatives no s'ha pogut conèixer l'altre i se l'ha culpats de tots els mals. Una cultura de desconfiança, d'abús i de violència es va escampar ràpidament per molts espais, alhora que es produïa una digitalització que suposadament ens acostava i connectava.

La digitalització d'espais urbans és una barreja de ciutadania atrapada pel que passa a les xarxes del seu telèfon i càmeres, sensors, aplicacions que, sense que aquesta se'n doni, capturen les seves dades cada dia. La presència de les municipalitats i la seva aportació digital es redueixen a vigilar l'altre a tot arreu. No hi ha una esfera digital a la ciutat d'avui que impliqui un avenç de drets, un empoderament ciutadà real.

Un oasi de pau per a l'1 %

La utopia tecnològica de ciutats més participatives i inclusives, amb l'ajuda de la tecnologia, es redueix a miques quan precisament aquestes tecnologies es despleguen per al propòsit contrari. Per crear espais gentrificats, protegits. Les ciutats encerclades del demà no requereixen murs necessàriament. Els grillons, els límits, els portarem posats de manera invisible. Davant la incapacitat d'eliminar la pobresa i la desigualtat imperants, les classes mitjanes en economies emergents simplement les estan invisibilitzant. I la tecnologia les hi ajuda.

Renata Ávila, advocada guatemalenca especialista en drets humans i en tecnologia i propietat intel·lectual. Actualment és la directora executiva de la Fundació Ciudadano Inteligente. Ha estat membre dels equips legals de Rigoberta Menchú i Julian Assange, i pertany al consell directiu de Creative Commons. És col·laboradora de la comunitat internacional de bloguers *Global Voices*, entre altres nombrosos mitjans, i és coautora de *Women, Whistleblowing, WikiLeaks* (OR Books, 2017).

Foto © Daniel Duarte

La ciutat del futur que veig als vídeos promocionals, de sistemes massius de vigilància i control de masses, sembla submergida en un estat permanent de normalitat. És una ciutat sense trànsit i sense protestes,

Hem d'activar immediatament tots els mecanismes que la llei ens permet per fiscalitzar el funcionament dels sistemes de vigilància massiva a les nostres ciutats. I fer-ho col·lectivament, en coordinació amb altres ciutats afectades pel problema.

sense desastres visibles, sense mobilitzacions espontànies, sense sorpreses. Els esdeveniments espontanis, com a errors de sistema, són suprimits abans que passin. El moviment, l'anàlisi, les decisions, passen en una sala de control que s'assembla a la d'una nau espacial, on els tècnics treballen en temps real, ens veuen a tots sense que els puguem veure. No hi ha accés

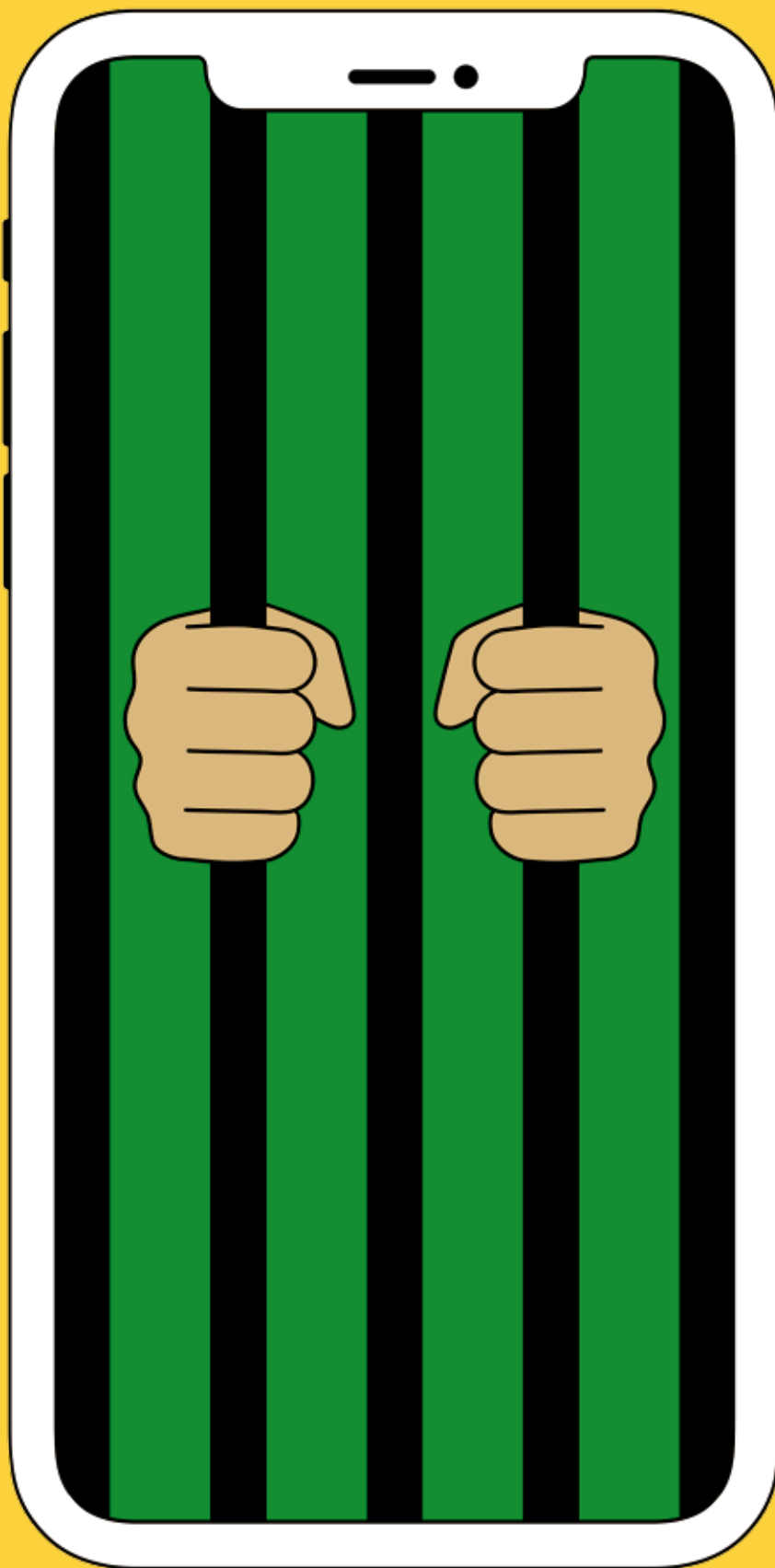
ciudadà a aquests sistemes, ans al contrari: són sistemes tancats i difícils de fiscalitzar, on les accions les dicta un sistema, dissenyat en una altra part i que voldria pretendre que no és polític.

La tecnologia és política

En aquestes ciutats tot està controlat per tecnologies invisibles, gairebé imperceptibles en la quotidianitat; aquelles càmeres de vigilància visibles a la cantonada són substituïdes per sistemes integrats de monitoratge constant que s'integren en el paisatge. Són ciutats de sensors que apleguen les nostres dades tot el dia, on cada moviment és registrat i emmagatzemat, on les decisions són automatitzades i deshumanitzades, són monetitzades per optimitzar el consum, per predir conductes, per controlar pobles. I on els beneficis de no saber qui decideix i per què se'ls emporta és el que sustenta aquesta visió.

Durant el 2018 s'hauran exportat i instal·lat al món més de 130 milions de càmeres de vigilància sofisticades. Unes quantes companyies n'han desenvolupat el programari, el maquinari i les habilitats, tot concentrat en països que es compten amb els dits d'una mà. Només el mercat de la videovigilància arribarà a 43,8 mil milions de dòlars americans l'any 2025, alimentat amb els ja minsos fons públics de països com els nostres.

Tot i que els discursos continuen nodrint l'imaginari amb la descripció de la càmera que detecta el lladre de bosses, la realitat és radicalment diferent; es tracta de matrius que combinen moltes dades en temps real. La visió de les ciutats del futur, promoguda per un reduït grup de conglomerats tecnològics, és aquella en què la qualitat de vida és directament proporcional a la previsibilitat i homogeneïtat dels seus habitants i xoca amb la lluita per la diversitat dels pobles i les conductes. Per arribar a aquesta situació se sacrifica més, molt més, que la privacitat, i s'hipotecarà la seguretat d'aquests conglomerats a la sala tancada de control. És sacrificar la forma més propera de democràcia que tenim: el nostre dret de protestar lliurement i anònimament a la plaça.

Els sistemes de vigilància locals s'expandeixen ràpidament per Llatinoamèrica, molt abans i molt més ràpidament que les normatives reguladores de protecció de la privacitat i les dades personals adequades; sense mecanismes democràtics, consultes comunitàries o veïnals per determinar-ne la necessitat i la idoneïtat. Es tracta de sistemes sofisticats i efímers, que requereixen actualitzacions i manteniments costosos i que reporten beneficis vagues. A Tegucigalpa (Hondures), per exemple, la ciutat no va poder continuar amb el sistema de vigilància per manca de pressupost per mantenir les càmeres.

Els contractes que es signen lliguen de mans més d'una institució pública i d'aquesta manera hipotequen el futur del pressupost municipal, i a més amb una coordinada maquinària de màrqueting i dades sense suport sòlid que en comprovi l'eficàcia.

Les autoritats asseguren que les càmeres, el modelatge d'escenaris i la vigilància massiva eliminaran el problema de la seguretat,

fent prevaler la implantació de tot això sobre altres polítiques públiques encaminades a atacar la pobresa extrema i la desigualtat d'accés a serveis bàsics, així com el rescat de l'espai públic. Els estudis que asseguren l'efectivitat de la vigilància com una mesura per reduir la criminalitat són incomplets, no separen la mesura

tecnològica d'altres factors interns o externs, locals, i no es poden aplicar a contextos diferents.

Les ciutats del futur promogudes pels conglomerats que es beneficien d'aquestes tecnologies permeten anticipar esdeveniments, decidir preventivament sobre com controlar masses, bloquejar protestes, predir mobilitzacions per més i millors drets. Discriminar per algoritme. Excloure per patrons de comportament.

Ciutats digitals o ciutats vigilants

Volem un futur sense vigilància? Un futur en què la diversitat, i no pas la uniformitat de comportament, sigui la regla? Doncs comencem per erradicar la cultura de vigilants (ara invisibles) del barri i la ciutat. Comencem participant en tots els espais oberts i, si no n'hi ha, obrim-los, abans que l'últim bastió de democràcia no sigui més que un record esborrat per algú darrere d'un monitor. Dels passos que tots podem fer, n'esmenten aquests tres:

1. Prevenir la implantació de la vigilància.

Si la vigilància massiva és un tema encara explorat com a mesura de seguretat, és important organitzar-hi el veïnat en contra, preguntant, primer de tot, quins béns o serveis municipals seran sacrificats per proveir-la i l'impacte que aquesta prioritització tindrà en la vida de barri

La utopia tecnològica de ciutats més participatives i inclusives amb l'ajuda de la tecnologia es redueix a miques quan precisament aquestes tecnologies es despleguen per al propòsit contrari.

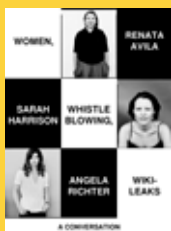
i comunitària. A més, és important preguntar per la sostenibilitat i la viabilitat a llarg termini d'aquests projectes, les condicions sota les quals el govern municipal les està adquirint i els terminis. És important quantificar el que es sacrifica en invertir en vigilància, per exemple, indicant quants programes d'atenció a nens i joves en risc es podrien obrir al mateix preu, oferint solucions integrals i a llarg termini. Un cop instal·lat un sistema de vigilància massiu, la privacitat i la intimitat són només per a aquells que se les poden pagar.

2. Qüestionar la vigilància massiva instal·lada i els seus costos.

Les decisions encaminades a millorar la seguretat i la qualitat de vida dels barris i ciutats han de ser participatives, i cal sospesar el benefici d'instal·lar mecanismes de vigilància massiva i contínua de l'espai públic amb alternatives socials anàlogues. I és que la vigilància amb ús de tecnologia és cara, i per cada càmera instal·lada no solament hi ha costos fixos de manteniment i actualització, sinó que també se sacrifica la despesa pública dels programes socials. I a més, la immensa majoria de proveïdors de tecnologia no són nacionals. Les tecnologies, tancades i que funcionen majoritàriament amb programari privat i de pagament majoritàriament, fan impossible una fiscalització ciutadana efectiva. Els contractes amb els proveïdors de càmeres i serveis són generalment acords milionaris, que vinculen més enllà del termini de govern del signant, sense considerar les realitats del municipi.

3. Connectar amb altres ciutats i col·lectius rebels.

Per alliberar-nos de la vigilància i altres formes repressives i autoritàries que aquesta inaugura, hem d'activar immediatament tots els mecanismes que la llei ens permet per fiscalitzar el funcionament dels sistemes de vigilància massiva a les nostres ciutats. I fer-ho col·lectivament, de manera coordinada amb altres ciutats afectades pel problema. Així com hi ha una Xarxa de Ciutats Intel·ligents, hem de formar la nostra pròpia Xarxa de Ciutadania Digital on es rebutgi la vigilància i s'afirmi que és la democràcia participativa i emmarcada en el respecte als drets humans i la diversitat, centrada en solucions col·lectives, la via cap a ciutats segures, no pas les càmeres. Llavors, simultàniament podrem activar mecanismes col·laboratius per impedir-ne l'expansió. Realitzar sol·licituds d'accés a la informació pública que detallin els costos. Exigir estudis dels resultats. Emprendre accions legals serioses davant de possibles problemes legals d'aquestes per a polítiques discriminatòries. Exigir a les autoritats de protecció de dades si n'hi ha —i a les autoritats de drets humans si no n'hi ha— que es facin estudis de factibilitat, que sospesin l'impacte en les garanties individuals abans que s'instal·lin els anomenats sistemes de vigilància.

**Women, Whistleblowing,
WikiLeaks**
OR Books, 2017

es.globalvoices.org

La capa digital ha de ser i pot ser molt més que un sistema de càmeres i eficiència, i és precisament aquesta esfera la que hem d'exigir, ocupar, aprofitar. Eines de veu, de participació, d'interacció i de cocreació amb les altres persones.

La democràcia comença i acaba aquí. Exercint-la.

De la 'smart city' a la ciutat democràtica

Arnau Monterde

Smart és un adjectiu anglosaxó que vesteix molt. Representa la idea que les ciutats poden ser

més intel·ligents i eficients gràcies a les tecnologies i a les dades que elles i els seus habitants generen. Moltes veus crítiques ja han alertat dels límits i riscos d'aquest model tecnocràtic. L'alternativa és aprofitar les tecnologies digitals per enfortir la democràcia i experimentar noves formes de govern del comú.

Si les tecnologies de la comunicació en xarxa avui dia són una realitat dominant en les nostres vides, la ciutat és l'espai en què aquestes es materialitzen representant gran part dels conflictes i reptes existents de les societats contemporànies. Entendre avui la ciutat digital implica entendre aquest conjunt de desenvolupaments tecnològics que hi intervenen i que porten intrínseques unes determinades relacions (i transformacions) polítiques, econòmiques, socials, urbanes i de poder. De fet, la ciutat, o un determinat model de ciutat, està plenament immersa en una narrativa en què innovació i desenvolupament tecnològic, sensorització de l'espai i aplicació de la intel·ligència artificial —el que es resumeix en la noció més estesa de *smart city* (ciutat intel·ligent)— parteixen d'una determinada (i esbiaixada) visió de la tecnologia amb un axioma comú: tot desenvolupament tecnològic que suposi algun tipus de benefici social es percep com a políticament rellevant, innovador i positiu.

Els límits de la 'smart city'

Però, què hi ha darrere de la idea de *smart*? Què hi ha darrere de cotxes sense conductor o sensors que monitoren els nostres passos? És realment això útil i necessari per al futur de les nostres ciutats? *Smart* és un adjectiu anglosaxó que vesteix molt i representa una concepció basada en la idea que les ciutats poden ser més intel·ligents i eficients gràcies a les tecnologies i a les dades que elles i els seus habitants generen. Només amb aquest plantejament ja es poden identificar alguns dels conflictes vectors d'aquesta aproximació, que tenen a veure amb qüestions bàsiques, com ara la manera en què es desenvolupa la tecnologia, en quines condicions i amb quines finalitats, quins són els models de negoci existents després cada nova innovació, com es recullen i es gestionen les dades i sobretot quines polítiques públiques (i urbanes) es desenvolupen al seu voltant. I totes aquestes qüestions ens remetent a les relacions de poder. No són poques les veus crítiques que ja han alertat dels límits i riscos d'aquesta concepció, que ignora completament els impactes del seu desplegament.¹

Al final, la *smart city* resulta ser un model de desenvolupament tecnològic basat en una forta centralització i habitat per les grans firmes internacionals, que ofereix solucions de dubtosa aplicació, amb uns costos elevadíssims i obrint mercat en el sector públic gràcies a la tendència global del solucionisme tecnològic² i el seu poc rebuig social. L'aposta concep una ciutat (i la seva tecnologia) que pensa per si sola, on les persones queden individualitzades i esdevenen generadores de dades i receptores passives de les millores tecnològiques, alhora que es construeix una infraestructura que pensa i articula les millors decisions gràcies a incomprensibles models i suposats sistemes d'intel·ligència artificial. S'apunta cap a un model tecnocràtic de govern que anul·la la dimensió col·lectiva de la ciutat i en què la ciutadania deixa de ser protagonista i sobirana per esdevenir una generadora passiva d'informació digital. Una aproximació característica d'un neoliberalisme econòmic global ja conegut.

Notes

1. March, H., & Ribera-Fumaz, R. (2016). "Smart contradictions: The politics of making Barcelona a Self-sufficient city". *European Urban and Regional Studies*, 23(4), 816-830.
2. Morozov, E. (2015). *La locura del solucionismo tecnológico* (Vol. 5010). Katz Editores y Capital Intelectual.

Arnau Monterde, doctor en Societat de la Informació i el Coneixement per la UOC, des de 2011 és coordinador del projecte "Tecnopolítica" al grup de recerca Communication Networks and Social Change a l'Internet Interdisciplinary Institute de la mateixa universitat. Investiga la relació entre les tecnologies de la comunicació i les societats, fent especial atenció a la participació política i la democràcia en la societat xarxa. És un dels responsables del projecte Decidim, la plataforma digital de participació impulsada per l'Ajuntament de Barcelona. Ha col·laborat en els llibres *Tecnopolítica, internet i r-evolucions. Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M* (Icaria, 2012) i *La potencia de las multitudes conectadas* (Editorial UOC, 2015).

A això s'hi afegeix l'arribada d'una suposada economia col·laborativa protagonitzada per plataformes com Airbnb o Uber. El model econòmic continua fortament centralitzat i l'acompanya una més que dubtosa qualitat democràtica. Aquestes empreses globals, amb seu a Silicon Valley, troben una nova font de riquesa urbana: una certa col·laboració entre "iguals" per a una major distribució de les rendes. Supòsits iguals,

Al final, la *smart city* resulta ser un model de desenvolupament tecnològic basat en una forta centralització i habitat per les grans firmes internacionals, que ofereix solucions de dubtosa aplicació i amb un cost elevadíssim.

perquè una part molt important dels allotjaments d'Airbnb pertany a fons d'inversió i/o a un grup molt reduït de grans propietaris, com apuntava recentment *Eldiario.es*. Aquestes plataformes, a més, contribueixen a aguditzar conflictes locals que comencen a adquirir una escala global, com els vinculats al turisme massiu, l'encariment descontrolat de l'habitatge o la mobilitat

urbana. De nou, la relació entre tecnologia i ciutat no solament és conflictiva, sinó que també aguditza les desigualtats socials i visibilitza la desregulació existent per fer-hi front. I és que tots dos casos apunten en una mateixa direcció: la constatació dels límits polítics i democràtics dels models dominants de desenvolupament tecnològic, en què preval el desenvolupament econòmic privat enfront dels drets de la ciutadania.

Tecnologia, xarxes, poder i contrapoder

Cap desenvolupament tecnològic no és actualment exempt d'intencionalitat política. La tecnologia en l'era digital reflecteix algunes de les relacions de poder més importants de l'economia global. No és casualitat que les cinc empreses més importants de la principal borsa nord-americana (NASDAQ) siguin del sector tecnològic: Apple, Google, Microsoft, Amazon i Facebook. Per sort, l'espectre tecnològic és immensament més gran gràcies a internet. La xarxa de xarxes, que va ser concebuda i dissenyada com un espai distribuït de llibertat i de comunicació horitzontal, avui dia és un espai en disputa entre els qui continuen defensant aquesta idea originària i aposten per una defensa de la neutralitat de la xarxa, i els qui busquen la manera de privatitzar i controlar-ne algunes parts o protocols.

Internet avui dia també és un espai de conflicte, sobretot polític. En l'última dècada hem vist emergir mobilitzacions ciutadanes multitudinàries en què les xarxes socials i internet han servit tant per superar els límits de l'accés als grans mitjans de comunicació com per generar formes emergents de protesta —el 15M a les principals ciutats espanyoles o el moviment Occupy als Estats Units. El moviment feminista i la vaga del 8 de març constitueixen un dels exemples a escala global, amb l'articulació de xarxes globals de col·laboració, coordinació i difusió de les protestes. Per desgràcia, importants governs i líders

Nota

3. Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. PublicAffairs.

mundials han entès també la rellevància de les xarxes per comunicar els seus projectes i han començat a colonitzar-les en benefici propi. Aquestes estratègies de comunicació presenten uns riscos per a la democràcia que no podem ignorar.

Una altra gran amenaça de la societat xarxa és a les dades, actualment la principal matèria primera de generació de riquesa. La majoria de les dades de la ciutadania global es troben en mans d'unes poquíssimes empreses que ja han trobat fructífers models de negoci a través del seu mercadeig per a la publicitat comercial i política. És el que es coneix com a *capitalisme de vigilància*,³ una nova onada de capitalisme basat en les dades encaminada a controlar el conjunt de la indústria.

Cap a la ciutat democràtica

La crisi de les democràcies occidentals té a veure amb la corrupció, la desconfiança envers les institucions públiques, la seva incapacitat de donar resposta als principals problemes col·lectius i el creixent anhel

social d'obrir espais i marcs de participació política rellevants més enllà dels esdeveniments electorals. Aquest anhel de participació, per sort, també es manifesta a través de múltiples repertoris d'acció col·lectiva: mobilitzacions, accions, proposicions de llei, campanyes, etc. Sorgeixen nombrosos projectes i iniciatives de ciutat que obren

l'espèctre de la democràcia, experimentant amb noves formes de govern del comú en les quals les tecnologies digitals tenen un paper fonamental.

Davant les creixents amenaces a la democràcia d'un determinat model de desenvolupament tecnològic, cal articular una nova relació política amb la tecnologia, obrir les vies de participació política i arbitrar els mecanismes perquè la ciutadania prengui part en el procés de deliberació i construcció de l'espai col·lectiu. Ara bé, aquesta demanda ha d'anar acompanyada de polítiques garantistes dels drets fonamentals i atendre al repte democràtic de reconèixer i gestionar els conflictes urbans.

La ciutat democràtica representa un model de desenvolupament que, reconeixent la centralitat de la tecnologia per a l'acció col·lectiva, se centra en les pràctiques democràtiques i en aquestes accions, polítiques i desenvolupaments tecnològics que es posen al servei de la col·lectivitat per fer de la ciutat un espai més habitable, humà, creatiu, afectiu i garantista pel que fa a riquesa i a la seva distribució.

A manera de resum, podem dir que el primer repte que afronten les ciutats en el terreny de la tecnologia i la democràcia és ser capaces de generar les seves pròpies infraestructures tecnològiques sobiranes i controlades democràticament, a partir d'una aposta per solucions tecnològiques lliures i obertes i amb models de governança plenament

Cap desenvolupament tecnològic no és actualment exempt d'intencionalitat política. La tecnologia en l'era digital reflecteix algunes de les relacions de poder més importants de l'economia global.

Nota

4. Sassen, S. (2007). *Una sociologia de la globalizaci3n*. Katz editores.

participats. De fet, qualsevol desenvolupament tecnol3gic finanat pel sector p3blic hauria de ser lliure (amb llic3ncies lliures), com a forma de retorn social.

Solucions tecnol3giques amb aquestes caracteristiques tamb3 haurien de poder articular la mateixa democr3cia, generant espais

Cal articular una nova relaci3 pol3tica amb la tecnologia, obrir les vies de participaci3 pol3tica i arbitrar els mecanismes perquè la ciutadania prengui part en el proc3s de deliberaci3 i construcci3 de l'espai col·lectiu.

digitals segurs i robustos on es garanteixin drets b3sics com l'anonimat, la seguretat i la no manipulaci3, i que permetin una comunicaci3 lliure per gestionar aspectes comuns de la ciutat. El projecte Decidim, la plataforma digital per a la participaci3 pol3tica desenvolupada per l'Ajuntament de Barcelona i avui ja estesa a m3s

de cinquanta ciutats, avança clarament en aquesta direcci3, recuperant quotes de sobirania tecnol3gica i exemplificant una nova relaci3 plenament garantista amb les dades.

El segon repte 3s que les ciutats han d'esdevenir veritables laboratoris de democr3cia real, a partir del desplegament de pol3tiques p3bliques orientades a recuperar el coneixement i la intel·lig3ncia residents en el conjunt del teixit social per donar soluci3 als principals problemes comuns. Aix3 s'ha de fer garantint els drets b3sics, identificant les dinàmiques de desigualtat i els centres de poder i obrint, sense por, espais per a l'autonomia i l'autoorganitzaci3 social. Com diu Silvia Federicci, cal recuperar la relaci3 entre pol3tica i vida quotidiana, entre producci3 i reproducci3, per tornar la pol3tica a la ciutat i als seus habitants.

El tercer repte consisteix a entendre la ciutat global⁴ i les dinàmiques econ3miques, els fluxos financers i les pol3tiques de gran escala que transcendeixen i superen les capacitats locals d'autogovern, per tal de construir xarxes confederades de ciutats per donar respostes democr3tiques a conflictes que transcendeixen l'àmbit local.

En definitiva, les ciutats en l'era digital continuen sent espais de desenvolupament i expansi3 del capitalisme global i de les seves mutacions d'adaptaci3 als nous mitjans, però tamb3 s3n espais de resist3ncia, cooperaci3 i esperança, d'experimentaci3 i innovaci3 tecnopol3tica amb nous models i pr3ctiques dirigits a aconseguir una democr3cia real.

Tecnopolítica y 15M: La potencia de las multitudes conectadas
UOC, 2015

Tecnopolítica, internet i r-evoluciones. Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M
Icaria, 2012

decidim.org

Quinze mil sensors municipals transmeten dades en temps real sobre l'energia, el soroll o la brossa. Formen part del que es coneix com a internet de les coses, i es controlen amb Sentilo, un programari de codi obert desenvolupat per la ciutat de Barcelona. La gestió de les escombraries es basa en l'ús de sensors, la recollida pneumàtica i el desenvolupament d'una cultura ciutadana del reciclatge. — Olga Subirós

Barcelona en dades

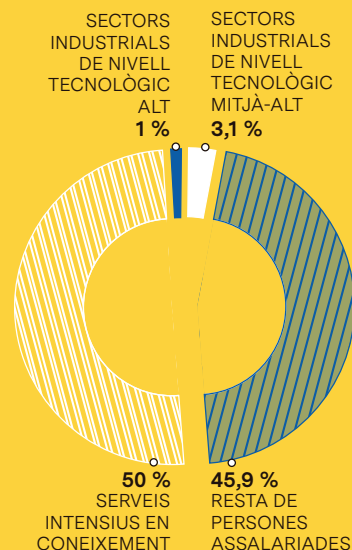
Indústria 4.0

Les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) són un sector estratègic de l'economia de la ciutat, no només pel volum d'inversions i de llocs de treball que generen, sinó també pel seu paper en la millora de la competitivitat i com a motor de desenvolupament dels altres sectors productius. La majoria de les empreses de la indústria digital o 4.0 s'ubiquen a Barcelona i la seva àrea metropolitana, i el 2017 sumaven 400.000 llocs de treball.

Fàbrica Gràfica, infografia

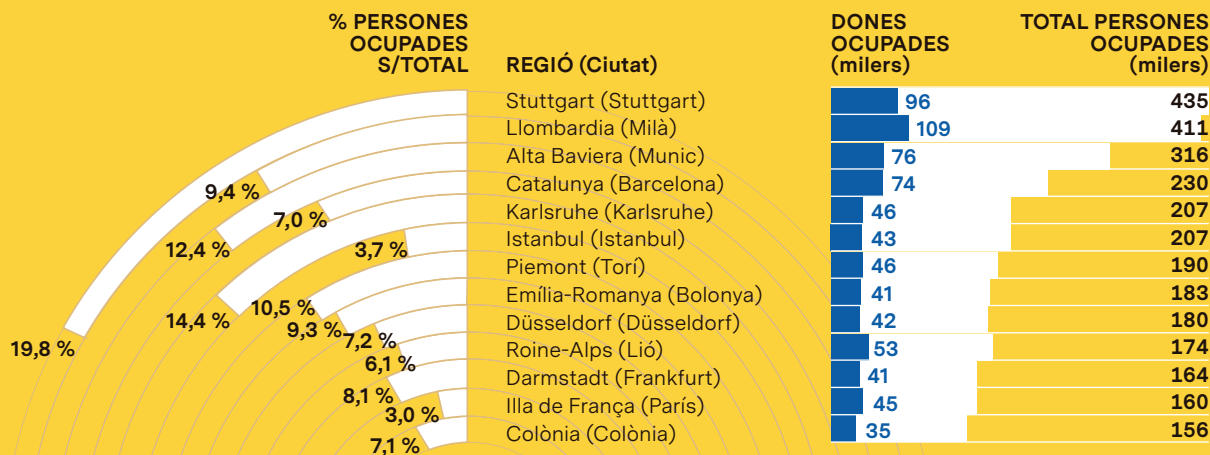
Empleats segons la intensitat de coneixement de l'activitat (2017, % sobre el total)

Barcelona concentra 1,1 milions de llocs de treball. Més de la meitat (54,1%) corresponen a activitats de coneixement alt, i la ciutat és el nucli central d'aquest segment de l'economia, amb el 42,7% dels llocs de treball d'aquest tipus a Catalunya.

Població ocupada en manufactures d'intensitat tecnològica alta i mitjana-alta a les regions europees (2017)

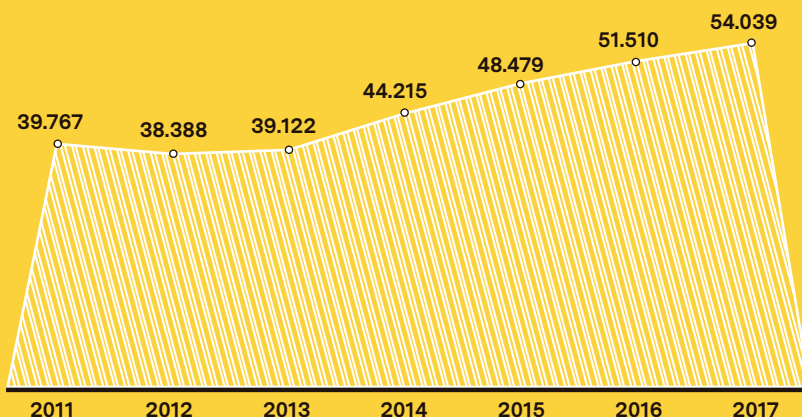
L'any 2017, Catalunya era la quarta regió d'Europa amb més població ocupada en manufactures d'intensitat tecnològica alta i mitjana-alta.

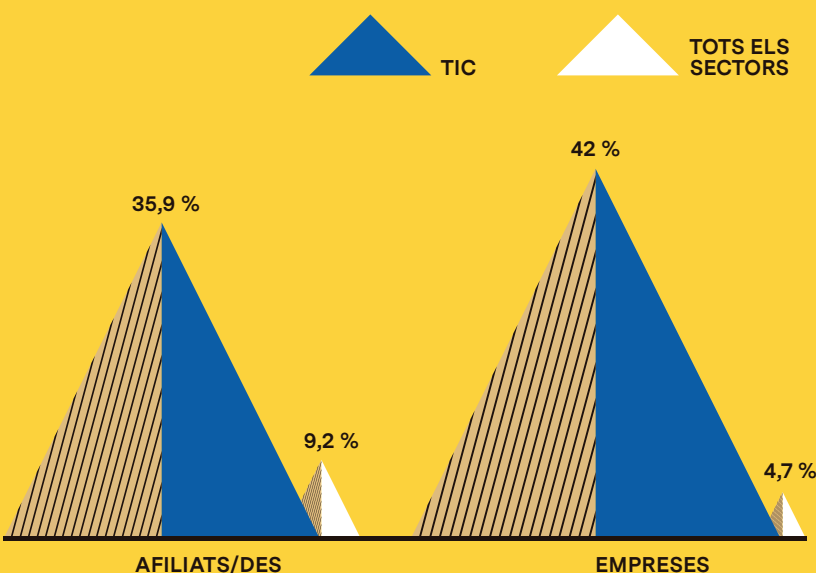
Font: Elaboració del Departament d'Estudis de la Gerència de Política Econòmica i Desenvolupament Local de l'Ajuntament de Barcelona a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu de la Generalitat de Catalunya.

Llocs de treball en activitats TIC a Barcelona

El sector TIC dona feina a més de 54.000 persones i gairebé 2.800 empreses requereixen treballadors TIC, la qual cosa representa el 5,1 % dels llocs de treball i el 3,7 % del teixit empresarial de la ciutat. Això fa de Barcelona el nucli central del sector a Catalunya, ja que concentra el 55 % de l'ocupació i el 45,9 % del teixit empresarial. El 2017, s'estima que el sector de la informació i les comunicacions —que engloba les TIC— genera el 8,1 % del valor afegit brut de Barcelona. Catalunya alberga el 23 % de les companyies tecnològiques i digitals d'Espanya, i Barcelona el 90 % d'aquestes.

Evolució dels llocs de treball i les empreses a Barcelona (2007 - 2011)

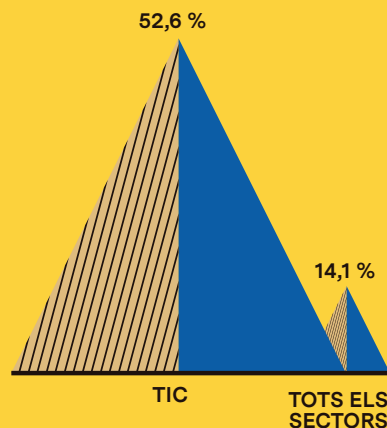

Font: Elaboració del Departament d'Estudis de la Gerència de Política Econòmica i Desenvolupament Local a partir de les dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona que, al seu torn, s'extreuen de a partir de dades de l'INSS.

Pes de la contractació indefinida al sector TIC i al conjunt de sectors de Barcelona (2017, % sobre contractació total)

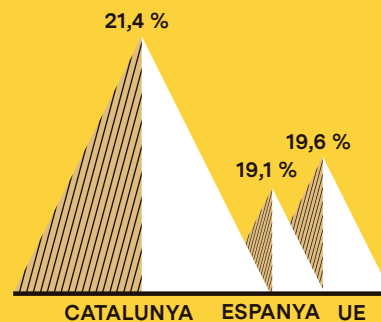
L'economia digital crea llocs de treball de qualitat. Tant el pes de la contractació indefinida (52,6 % dels contractes signats a les TIC el 2017, per un 14,1 % al conjunt de l'economia) com els salaris del sector són clarament superiors al de la mitjana de Barcelona. El nivell salarial dels llocs de treball del sector TIC supera en més de 7.200 € el de la ciutat (25 % superior).

Font: Elaboració del Departament d'Estudis de la Gerència de Política Econòmica i Desenvolupament Local a partir de dades del SEPE.

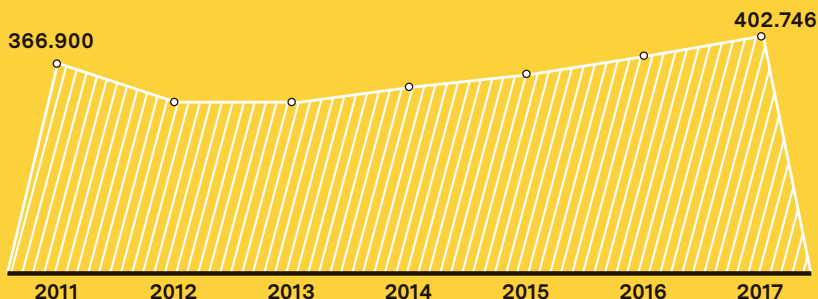
Indústria manufacturera i indústria 4.0. (2017)

Font: Idescat

Llocs de treball associats a la indústria 4.0 a l'Àmbit Metropolità de Barcelona

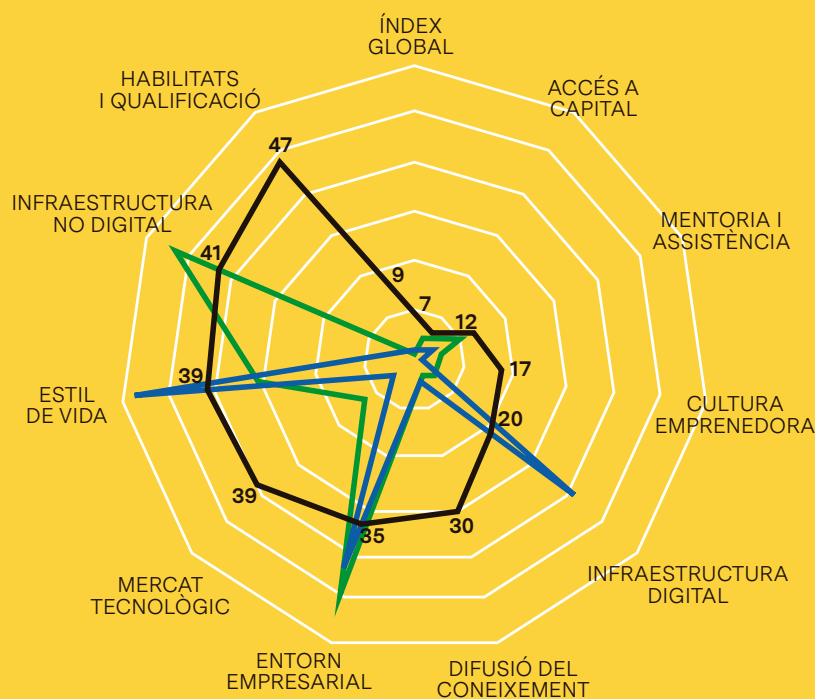
Font: Elaboració del Departament d'Estudis de la Gerència de Política Econòmica i Desenvolupament Local de l'Ajuntament de Barcelona a partir de dades del Departament d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona.

Índex de Ciutats Digitals Europees

Posició de Barcelona, Londres i Estocolm en relació amb diferents paràmetres que defineixen les ciutats digitals.

Font: European Digital City Index 2016. Nesta i the European Digital Forum think tank.

BARCELONA

LONDRES

ESTOCOLM

Ciutat digital

Una ciutat digital és la que desperta més interès en el món digital.

La demanda de cerques sobre Barcelona a internet en relació amb el sector turístic ha crescut un 32 % el darrer any. En l'apartat d'inversions, les cerques creixen un 11 %. I pel que fa a les cerques de talent per internet, s'ha registrat un increment del 24 %.

Font: Digital City Index 2017.

2a

ciutat d'Europa i

9a

ciutat del món que genera més interès i més cerques per internet (inversions, turisme i talent)

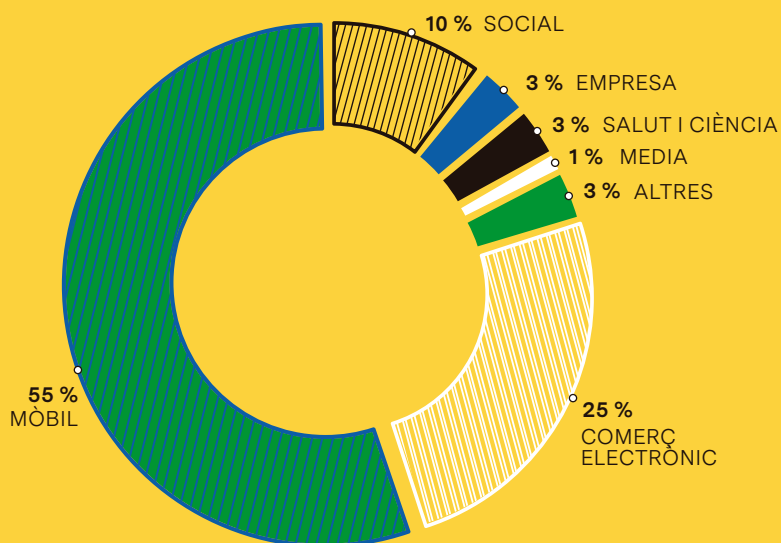
Font: Networked Society City Index 2016.

13a

ciutat del món en maduresa tecnològica per a la cohesió social i el desenvolupament sostenible

Capital invertit en *start-ups* per sectors a Barcelona (2018, %)

Font: *Start-up Ecosystem Overview, 2018*. Mobile World Capital Barcelona.

Les 10 ciutats europees preferides per ubicar-hi una *start-up* (2017)

Font: Atómico. *The State of European Tech 2017*.

Emprenedoria i inversió

Font: Atómico. *The State of European Tech 2017*.

4a

ciutat on les *start-ups* han rebut més inversió

Font: Rànquing EU-*startups* 2017.

5a

ciutat *start-up* hub més important d'Europa. El 2017 i per tercer any consecutiu, Barcelona ha estat la ciutat on s'han registrat més *start-ups* en un any

Font: *Global Cities Investment Monitor 2018*.

9a

àrea urbana del món en captació de projectes d'inversió estrangera

Font: *European Digital City Index 2016*.

9a

ciutat europea en suport a l'emprenedoria digital

Foto © Santiago Sepulveda, 2018

Sergio Fajardo
**“No crec en els
polítics que diuen:
‘jo faig el que la
gent vol’”**

A diferència dels moviments polítics que han ocupat el poder a l'Amèrica Llatina des de principis de segle,

Sergio Fajardo se situa clarament en el centre de l'espectre i el reivindica, a la seva manera: “Som un moviment cívic independent –explica–, no ens definim per negació, sinó per construcció. Hi ha qui ens ha definit com un extrem centre i d'altres no saben com classificar-nos”.

El seu llibre, *El poder de la decència* (Ariel), en el qual estructura el seu projecte de gestió de l'àmbit públic, és el més semblant a un *Tractatus* a la manera de Wittgenstein; és un *Tractatus* sobre l'ètica en política. Cada capítol l'encapçala un diagrama i hi preval la pedagogia.

Sergio Fajardo (Medellín, 1956) tenia quaranta-quatre anys quan es va decidir a entrar en política. Era professor universitari, amb un doctorat en Matemàtiques, una disciplina que es reflecteix clarament en el seu programa. Al marge dels partits tradicionals, va obtenir l'alcaldia de Medellín el 2004 encapçalant un moviment ciutadà i va renovar completament una ciutat que havia entrat en la crònica negra a causa dels càrtels de la droga. Es va presentar a les presidencials de 2010 juntament amb el candidat del Partit Verd Antanas Mockus, entre 2012 i 2015 va ser governador d'Antioquia, i el mes de maig passat es va quedar a 250.000 vots de passar a la segona volta i disputar la presidència a Iván Duque, al qual segons els sondejos hauria pogut derrotar. La història de Colòmbia ara es trobaria en un altre carril.

Fajardo va ser a Barcelona el mes d'octubre passat, convidat a participar a la biennal de pensament Ciutat Oberta.

El debat ideològic és absent tant del seu programa com de la seva acció política. A les últimes eleccions presidencials de Colòmbia, vostè va anunciar que votaria en blanc a la segona volta: ni pel candidat de la dreta, Iván Duque, ni pel de l'esquerra, Gustavo Petro. El seu moviment és postideològic? L'absència de debat ideològic no suposa un límit?

Hi ha un descrèdit envers els partits polítics per la seva incapacitat per donar respostes als interrogants del nostre temps. Són temps de gran malestar en els quals és molt fàcil suscitar el ressentiment i apel·lar a la política de les emocions, però no és veritat que les úniques emocions que es poden tenir siguin les de ràbia. La raó també és una emoció; la de la confiança i la de l'exigència, però són emocions més exigents. La confiança es construeix amb el temps. La ràbia és immediata. El que nosaltres hem fet vol temps. Som un moviment del segle XXI que no es basa en pressupostos ideològics del passat. No arrosseguem una maleta, unes arrels polítiques. Els vells partits s'han quedat en un format que busca essencialment el clientelisme, com guanyar eleccions, com accedir al poder i mantenir-s'hi,

i no han entès que el món ha canviat, que la forma en què les persones ens trobem i ens relacionem és molt diferent. Els partits tradicionals han envellit, almenys a Colòmbia. No s'ha produït un relleu generacional i no veig que tinguin respostes als desafiaments dels nous temps.

La vella manera de fer no acaba de morir i la nova no acaba de néixer...

Les noves formes alternatives de fer política estan subjectes a vaivens. Les estructures electorals i constitucionals estan dissenyades per als partits tradicionals, cosa que dificulta en gran manera sortir-se'n a escala estatal. Potser per això són moviments que creixen des de l'àmbit local, fet que els fa més interessants. No arrenquen amb preses de posició sobre les grans qüestions socials, amb una visió macro. Nosaltres hem crescut en una ciutat, partint d'una mirada local fins a arribar a l'àmbit nacional. És una mirada molt diferent sobre la política, per la seva essència, perquè el contacte amb la gent es produeix des del barri, des del municipi. És quelcom que tenim incorporat a l'ADN, a diferència dels vells partits, que veuen el món des del poder central. Aquest és el pressupòsit amb el qual vam arrencar en una ciutat com Medellín, trencant amb la vella forma de fer política. Vam canviar el llenguatge, vam canviar la manera de relacionar-nos i vam començar per plantejar els problemes i convidar la gent a buscar i suggerir la solució. A escala nacional hem aplicat els

mateixos principis, parlant de coses concretes, sobre com es construeix el territori, com es lluita contra les desigualtats, etc.

Se sent còmode amb el qualificatiu de centrista?

M'han dit tebi, quan el que faig és enfocar els problemes i buscar la millor manera de solucionar-los. Per exemple, volem trencar l'estructura permanent de ressentiment i odi que ha estat la norma a Colòmbia, la cultura de la violència, el fet de considerar enemic a qui no pensa com tu. Hi ha territoris en què la desaparició de la guerrilla ha suposat un canvi total, com si hagués acabat un malson etern. Paradoxalment, en alguns d'aquests territoris en el plebiscit va guanyar el no amb percentatges aclaparadors. Jo em preguntava com era possible que la gent que més podia guanyar-hi, amb la pau, fos la que més rebutjava el tractat de pau. Hi vaig anar i vaig parlar amb ells. Hi havia moltes ferides obertes. Essencialment no volien veure caminant tan tranquils pel carrer els qui els havien tingut subjugats i captius durant anys i panys; no suportaven aquesta idea. El malestar era tan gran que van votar pel no, sabent que serien els primers beneficiats pel procés de pau. Va faltar molta pedagogia. Si jo no soc capaç d'entendre que aquesta persona que va votar en contra té ràbia, no entendre mai el que passa. Haig d'acceptar que té ràbia i a partir d'aquí ens podem posar a veure com ho arreglem. És molt fàcil propiciar la violència en una societat en què la resposta sempre ha estat la violència. Jo no crec en aquests polítics que diuen: "jo faig el que la gent vol".

A Espanya encara s'ha de veure si Podem i els Comuns aconseguen establir-se en les properes legislatures. Fins a quin punt és possible fer el salt de l'àmbit local al nacional i mantenir aquest mateix model?

Crec que és possible, i hi estem molt a prop. A Colòmbia, la ciutadania més desperta entén el canvi. La generació jove és molt diferent; és intel·ligent, diversa, molt valuosa i té el germen del que ja és irreversible: la força d'aquests moviments alternatius. Per primera vegada en unes eleccions presidencials hi va haver més vots per als candidats de fora de l'establishment tradicional que per als dels vells partits. Això no havia passat mai i és un missatge molt potent. A més, vint dies després de les eleccions es va fer una consulta sobre la corrupció, derivada d'una recollida de signatures prèvia que va realitzar Claudia López, de l'Alianza Verde, una dona molt important a la Colòmbia actual. Era una consulta totalment lliure de condicionants, perquè era aliena al calendari electoral, i per molt poc no es va assolir la participació necessària per imposar una sèrie de regles contra la corrupció política. Va ser una autèntica sorpresa comprovar la mobilització que aquest tema va provocar i va mostrar que hi ha molta gent que participa i contempla la política des d'una altra perspectiva. Hi ha una acumulació de senyals molt potents que, segons el meu parer, mostren que el canvi és irreversible.

J. M. Martí Font
és periodista.

Però el fet és que va guanyar Iván Duque, el candidat uribista, com va guanyar Donald Trump als Estats Units i ara més tard Bolsonaro al Brasil; hi ha més exemples de com la vella política, o la seva reencarnació populista, continua controlant el poder. A l'Amèrica Llatina, després d'una dècada en la qual s'han produït nous models de govern, ara hi torna la vella dreta conservadora, si no directament la ultradreta. No li sembla que, en aquest sentit, s'està produint una regressió?

Sí, però a Colòmbia el fenomen és diferent i el que s'hi manifesta de manera sistemàtica és una ciutadania lliure. Nosaltres hem passat de casos puntuals, d'alcaldis, de presidències departamentals, a assolir uns resultats a escala nacional que anuncien un canvi de paradigma. L'uribisme conserva una potència indiscutible i ho evidencia la victòria del no en el referèndum sobre el procés de pau, que vivim com una

A Medellín vam trencar amb l'antiga forma de fer política. Vam canviar el llenguatge i la manera de relacionar-nos amb la gent, i vam començar per plantejar-li els problemes i convidar-la a buscar i suggerir solucions.

gran frustració i amb una enorme decepció. Però soc optimista, veig que els canvis que fem encaixen amb la nova Colòmbia, amb aquesta generació jove més educada. En una societat tan masclista com la colombiana s'ha produït un canvi radical en la generació jove sobre la igualtat de les dones. Si no hi ha apoderament, no hi ha

transformació. Les FARC i les guerrilles, el factor que durant dècades marcava la societat colombiana i determinava com es feia la política, van quedant enrere. Ara arriba la ciutadania.

En quin punt es troba el procés de pau?

En un moment de molta incertesa. Vam perdre la gran oportunitat per unir-nos per primera vegada al voltant d'una cosa positiva, d'un projecte comú que era construir la pau. Colòmbia estava unida contra el narcotràfic perquè tots els colombians estaven en contra del narcotràfic, i passava el mateix amb les guerrilles en termes generals. I quan estàvem a punt de disposar d'un element que ens permetria, no solament defensar-nos, sinó també construir, que és el que ens donaria l'acord de pau, no vam ser capaços de concedir-nos-ho. Quan va guanyar el no en el referèndum de 2016, el govern de Juan Manuel Santos encara va tenir temps de fer-hi alguns ajustos; va atendre algunes de les inquietuds que generava entre els que hi van votar en contra i finalment va passar l'Acord de Pau a través del Congrés. Però els uribistes, que llavors eren a l'oposició i havien promocionat el no, van continuar criticant el procés i posant dificultats. Santos va acabar el seu mandat sense haver pogut avançar en el desenvolupament dels acords de pau i Duque, que hi està en contra, va arribar al poder. Hi ha moltes pressions en tots els sentits, però la veritat és que ens trobem

en un moment confús, en una mena de llimbs.

Quina seria la intervenció més urgent?

Ha entrat en joc el tema del narcotràfic amb la qüestió dels cultius de coca i de com posar en marxa models de desenvolupament rural perquè les poblacions de les zones que ocupava la guerrilla plantin cultius substitutius. Això requereix recursos econòmics i ara com ara tot està paralitzat. Em preocupa que, si l'Estat no

hi arriba aviat, els territoris que estaven sota el poder de les FARC i que patien una violència política caiguin en mans del narcotràfic, en un altre tipus de violència, igualment perjudicial per al país. Cal que s'envii un senyal ràpid, i això no està passant.

Per què va guanyar el no?

Segons el meu parer, el gran error que va cometre el govern de Santos, que era la persona que tenia la capacitat de negociar —tot i que una cosa és negociar i una altra és construir la pau—, va consistir a no fer una pedagogia de la pau, a no explicar les raons per les quals estàvem pactant amb la guerrilla, a no dir que ens serviria per revisar els nostres valors com a societat, la forma en què ens havíem relacionat durant cinquanta anys. Tot això no es va fer. L'esquema que es va utilitzar durant les negociacions era: no hi ha res acordat fins que tot no estigui acordat. Tot era secret. Es va perdre l'oportunitat d'explicar a Colòmbia com funcionava el país. Cal recordar que quan només faltava una setmana per a la votació del plebiscit sobre l'Acord de Pau, les dues parts van signar la pau per endavant. Molta gent es va preguntar: si ja han signat la pau, per a què fan el plebiscit?

Part de la societat colombiana se n'ha desentès?

La guerra ja era ben lluny dels centres urbans. Per a molts colombians, pensar en el que passava a les zones de la guerrilla no tenia res a veure amb la seva vida quotidiana, era un fet remot. Gran part de la societat colombiana considerava que ja es vivia en pau, perquè, a més, mentre es negociava el procés, les hostilitats van anar disminuint. No es va construir un relat amb la ciutadania que expliqués el paper de la violència en la vida diària, en la convivència. Tampoc no se'ns va explicar —i això és culpa del govern— el que significaria que l'Estat ocupés uns territoris que havien estat fora d'ell. Colòmbia és molt gran

i l'Estat havia d'arribar a aquests territoris i fer-se present en llocs molt abandonats. I tampoc no es va fer res en aquest sentit.

La pau sembla que arriba quan se signa un tractat, però la realitat és que es construeix sobre el terreny, amb relacions, amb accions concretes.

Quins canvis s'estan produint a Colòmbia al marge del tractat?

El grup encapçalat per l'expresident Uribe estava en contra de les negociacions que havia llançat

Santos, que havia estat el seu ministre de Defensa. Tots dos tenien el mateix origen ideològic. Uribe es va posar en contra del procés i assenyalava constantment els temes més durs, les ferides més sagnants, cosa que ràpidament trobava ressò, perquè és veritat que tot era molt dolorós i que és molt fàcil posar a la vista les contradiccions que sorgeixen en un procés de pau. Calia explicar a la ciutadania el que és la justícia transicional, però Uribe i la seva gent insistien que el que calia fer era que els guerrillers paguessin pels seus crims. Calia explicar que ens trobàvem enmig d'una negociació i que s'havien fet concessions en determinats aspectes judicials per tirar endavant un procés molt delicat i molt complex. No es va fer res d'això i va ser una de les raons del no.

Però hi ha hagut canvis perceptibles.

Sí. Avui dia a Colòmbia hi ha molts menys assassinats, i això òbviament és un avanç. Sens dubte, la violència associada amb les guerrilles bàsicament ha desaparegut. Hi ha alguns episodis protagonitzats per dissidents, però estan més associats al narcotràfic. Hi ha millores, però ens hem quedat curts, molt curts. Aquest nou govern uribista encara no sap si avança o no; si compleix el que es va signar o ho deixa marcir. Ha quedat pendent la pedagogia de la transformació, per poder mirar-nos a nosaltres mateixos d'una altra manera. Encara hem d'aprendre a ser diferents sense ser enemics. Nosaltres, a Colòmbia, si som diferents de seguida som enemics. Ens hem quedat en un estat de tensió permanent del qual no sabem com sortirem.

És partidari de la legalització de les drogues?

Crec que, eventualment, la solució és la legalització. Però encara falta molt camí per arribar a aquest punt, almenys a Colòmbia. En el món s'ha anat avançant. La legalització de la marihuana i el cànnabis al Canadà i a l'Uruguai era inconcebible fa uns anys. Les societats comencen a entendre el consum de drogues com una responsabilitat

ciudadana i individual, en el sentit que és una qüestió de salut pública, i també d'educació i coneixement. Però, ara per ara, el cultiu està associat amb una criminalitat extrema. La relació del narcotràfic i el cultiu amb la política ha passat per diferents etapes. El paramilitarisme estava associat amb el que es va anomenar la *parapolítica*, i es produïa principalment a escala municipal i regional, penetrava la classe política, que va perdre tota mena de valors. Ara està canviant. No ha deixat d'existir, però el país ha anat aprenent. El narcotràfic també ha mutat i s'ha anat adaptant. Va començar amb el càrtel, especialment el de la meua ciutat, Medellín, i després van venir el de Cali i altres formes d'organització. Ara ja no existeixen els grans càrtels i els grans *capos*; són organitzacions de baix perfil, que saben interactuar i amagar-se, i la seva relació amb la política és molt més tènue. La societat ha reaccionat.

La indústria audiovisual, el cinema i la televisió, ha trobat un filó en les aventures dels *narcos*. Li preocupa aquesta banalització mediàtica d'un dels seus grans problemes?

La meua gran preocupació respecte del narcotràfic és que ara no estem ocupant el territori del qual ha sortit la guerrilla. Aquesta és la debilitat més gran del procés de pau: deixar abandonada la gent en aquests llocs. Si no se'ls ajuda, si l'Estat no ocupa aquest territori, es decebran del procés i cauran en mans dels grups de narcotraficants. Tant l'actual govern colombià com el d'Estats Units mantenen una actitud ambigua, indefinida, i de vegades sembla que intenten tornar al sistema antic de la repressió i la fumigació, que ja hem vist quins resultats dona i que podria perjudicar en gran manera el futur d'aquestes comunitats. D'altra banda, no m'importa gaire el que facin Netflix o la indústria del cinema amb la nostra història, perquè és la nostra història, i això és així. De vegades pot resultar irritant, però el fet és que no podem negar l'existència d'algú que va existir i que tot el planeta coneix. Ja s'esgotarà el tema.

Actualment prop del 80 % de la població ja viu a ciutat i això té molt a veure amb la violència. Els reptes urbans per incorporar aquestes masses de població que han arribat a les ciutats són immensos.

El que hem de fer és mostrar com ens estem transformant; com Medellín, per exemple, s'ha convertit en un altre lloc, el lloc on ha sorgit el nostre moviment. És cert que hem estat capaços de suportar coses increïbles, però llevat d'excepcions, que n'hi ha, jo no crec que ara mateix la política estigui relacionada amb el narcotràfic, sinó

que el problema actual és la corrupció, en el sentit de l'apropiació dels recursos públics. A Colòmbia mana el clientelisme. És un cercle viciós. Un dels més grans malestars ha estat descobrir que la judicatura ha estat impregnada també per la corrupció. Últimament es parla d'una reforma de la Justícia, cosa que vol dir que els que són al poder ja saben que la ciutadania sap. Espero que aviat arribin aquestes reformes, especialment

pel que fa a la separació de poders. Formalment estan separats, però la corrupció els ha unit. La corrupció a Colòmbia es diu clientelisme i és una cadena que va des de la presidència a Bogotà fins a l'últim indret del país, i l'objectiu de la classe política és mantenir aquest poder central.

Com funciona el sistema de ciutats a Colòmbia? Hi ha grans àrees urbanes institucionalitzades?

Colòmbia és un país municipalista. A finals del segle passat hi va haver un important canvi que va començar quan es va introduir l'elecció directa dels alcaldes. Però els municipis tenen una gran autonomia i això fa molt difícil que interactuïn entre si. Massa sovint són incapaços de plantejar-se problemes comuns. Tenim poques àrees metropolitanes. De fet, la que millor funciona és la de Medellín; l'àrea metropolitana de Valle de Aburrá, que existeix institucionalment i administrativament i que, malgrat la nostra tradicional incapacitat per treballar plegats, per coordinar tasques conjuntes, ha donat resultats positius. Però Medellín és l'excepció. No és el cas de Bogotà. Colòmbia és molt diferent d'altres països sud-americans. Té una capital molt potent, Bogotà, envoltada per molts municipis que no han aconseguit conformar una unitat, però també té moltes ciutats grans a més de la capital.

I s'ha produït una gran emigració del camp a les ciutats.

Actualment prop del 80 % de la població ja viu a ciutat i això té molt a veure amb la violència. Ha estat la violència la que ha empès a emigrar a les ciutats i aprofitar les oportunitats de treball que ofereixen, i és la violència la que no ha permès abordar el problema agrari, el problema de l'organització territorial. L'Estat no ha tingut mai la presència sobre el territori que hauria hagut de tenir. Els reptes urbans per incorporar aquestes masses de població que han arribat a les ciutats són immensos. L'altre tema més important i més fàcil d'entendre és el mediambiental, que pren una gran força en un país que fins ara l'ignorava i que posseeix una de les majors reserves de biodiversitat del planeta.

El poder de la decencia
Ariel, 2018

www.sergiofajardo.co

A Pequín i a Londres hi ha mig milió de càmeres públiques de vigilància, mentre que les línies del metro barceloní tenen instal·lades vuit mil càmeres de seguretat. Cal regular la tecnologia amb lleis que protegeixen drets bàsics com la intimitat i la privacitat. Les ciutats han d'apostar per la tecnologia ètica i responsable: en aquest sentit, Barcelona acaba de presentar els Ethical Digital Standards, uns patrons comuns de serveis digitals oberts i ètics. — Olga Subirós

Georges Didi- Huberman

Visió des de les altures

Sempre és possible per a tothom, fins i tot per a un “gran” artista, adreçar-se als altres o representar-los visualment sense mirar-los “des de dalt”. No és el cas de *Marea humana (Human Flow)*, l’ambiciós documental sobre la crisi global dels refugiats que Ai Weiwei va dirigir el 2017, i que va arribar als cinemes de Barcelona la primavera passada. El filòsof i historiador de l’art Didi-Huberman en fa una dura crítica, que és ahora una profunda reflexió sobre el compromís social i polític en art.

Vet aquí que un artista reconegut internacionalment, Ai Weiwei, ha volgut fer una ullada a la situació dels migrants d'arreu del món. És un dels motius, sens dubte, pels quals els diaris i fins i tot els diccionaris encara el defineixen com un artista “polític”, “activista” i “dissident”, malgrat una estratègia comercial propera als seus col·legues Damien Hirst o Takashi Murakami i la seva posició notable en el mercat de l'art (dos milions i mig de dòlars a Christie's de Nova York per *Map of China* el 2016). Aquest no és el lloc per evocar el personatge en si mateix, la seva trajectòria biogràfica o les qualitats estètiques de la seva obra en general. D'entrada, mirem d'entendre, ja que ha fet “una ullada a la situació dels immigrants” a la seva pel·lícula *Marea humana*¹, simplement mirem d'entendre *com hi ha fet una ullada*. I què diu aquest gest sobre ell mateix, en la seva relació amb els altres, és a dir, en la seva relació amb els refugiats filmats arreu del planeta.

Hi ha diverses maneres de fer una ullada. Una és abocar-se, cap a algú o cap a alguna cosa, i suposa un moviment —cap avall— del cos, de les espatlles, del cap, dels ulls. Tot plegat eventualment prolongat en un moviment de la mà que s'estén, que dona o que vol prendre i, per què no, es mediatitza en un moviment de càmera. És clar que un gest així produeix alhora un enfocament estètic, una visió epistèmica i una relació ètica. A *La gaia ciència*, Nietzsche va voler comentar el que ell anomenava “l'amplitud de l'element moral” inherent a cadascun dels nostres gestos: es revela, segons ell, així que decidim moure'ns cap a algú. Fins i tot sorgeix quan es produeix una imatge d'alguna cosa o d'algú: “La imatge que veiem per primer cop, la construïm immediatament amb l'ajuda de totes les nostres experiències anteriors, sempre segons el nostre grau de probitat i d'equitat. Fins i tot en l'àmbit de la percepció sensible, no hi ha més experiències viscudes que les morals.”²

El simple gest d'abocar-se per fer una ullada i el de crear una imatge tindrien, doncs, tots dos, un vincle amb un cert “grau de probitat i d'equitat” de qui els realitza. Una pel·lícula, en aquest sentit —especialment una pel·lícula que compon unes imatges per “fer una ullada a la situació dels refugiats”—, s'hauria d'entendre per tant com un *gest d'imatge* que revela fins a un cert grau la qüestió de la seva probitat o equitat: un gest, doncs, alhora ètic i estètic. En el millor dels casos, seria un gest per restituir als altres, a aquells dels quals es crea la imatge, la seva dignitat en perill, com veiem en els millors documentals, des de László Moholy-Nagy o Luis Buñuel fins a Wang Bing o Harun Farocki.³ Fora bo recordar un cop més que el significat més antic de la paraula “imatge”, en la seva accepció llatina d'*imago*, es referia en principi a l'àmbit del dret, per no dir de la justícia —en tot cas, a la dignitat “republicana”: la dignitat com a cosa *pública*.⁴ Què hi ha, doncs, aquí, de la dignitat que la imatge voldria eventualment “restituir” a les persones filmades —en uns vint-i-tres països diferents— en les mateixes condicions de la seva gran desgràcia?

Notes

1. Ai Weiwei, *Human Flow*, 2017, 2h 20 mn.
2. Citació original: F. Nietzsche, *Le Gai Savoir* (1882-1887), § 114, trad. P. Klossowski revisada per M. B. de Launay, *Œuvres philosophiques complètes*, V, ed. G. Colli i M. Montinari, París, Gallimard, 1982, p. 143.
3. Cf. G. Didi-Huberman, *Remontages du temps subi. L'œil de l'histoire*, 2, París, Les Éditions de Minuit, 2010.
4. Plini el Vell, *Histoire naturelle*, XXXV, II, 2, ed. i trad. J.-M. Croisille, París, Les Belles Lettres, 1985, p. 38-39. Cf. G. Didi-Huberman, “L'image-matrice. Histoire de l'art et généalogie de la ressemblance” (1995), *Devant le temps. Histoire de l'art et anachronisme des images*, París, Les Éditions de Minuit, 2000, p. 59-83.

Georges Didi-Huberman, filòsof i historiador de l'art, és professor de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París. Ha estat comissari de l'exposició *Insurreccions*, que es va poder veure l'any 2017 al Museu Nacional d'Art de Catalunya. És autor i coautor d'un gran nombre d'assajos, com ara *Imágenes pese a todo. Memoria visual del holocausto* (2004), *Ante el tiempo* (2008), *La imagen superviviente* (2009), *Supervivencia de las luciérnagas* (2012), *Cortezas* (2014), *Pueblos expuestos, pueblos figurantes* (2014), *Pasar, cueste lo que cueste* (2018).

Ús omnipresent de drons

D'entrada, a *Marea humana*, què aporten les imatges produïdes a l'altura dels aparells? L'ús dels drons és tan omnipresent i sistemàtic que té la conseqüència visual i psíquica d'aplanar-ho tot des de dalt, ja sigui el desert de l'Iraq o les selves de Bangladesh, passant pels turons del nord de Grècia. La lentitud impertorbable de la màquina —que evoca la d'un gran insecte, més que la d'un ocell— és pertot arreu, insinuant-se fins i tot en el garbuix de les cases devastades per la guerra. Sovint s'acompanya de la mateixa música anestèsica. D'altra banda, pateix el contrast dels talls brutals a través dels quals, sense motiu aparent, es passa d'un país i d'un paisatge a un altre. Es fa feixuc per a l'espectador, en un moment donat, *sobrevolar* literalment, a vol ras, una llarga cua de migrants rumb a Macedònia, on aviat s'expressarà el punt de vista dels *aparells d'Estat* —la duana, la policia, l'exèrcit—, concretament a la frontera hongaresa, amb els seus militars sense miraments.

L'altura de la visió dels aparells, com moltes eines tècniques, té la conseqüència de reificar, de cosificar tot el que filmen. És una contradicció inherent a la pel·lícula d'Ai Weiwei el fet de presentar un discurs humanista a través d'una utilització tan profusa i assumida, és a dir, no crítica, d'imatges *deshumanitzants*. L'exemple més clar d'aquesta

contradicció apareix sens dubte en un moment en què, entre dues paraules ben intencionades contra els refugiats —“són éssers humans, després de tot”— un *tràveling* perfectament vertical des del cel cap a un campament de refugiats sirians a Turquia mostra el moviment d’aquestes persones lleugerament accelerat, cosa que, tot i la relativa lentitud del *tràveling* pròpiament dit, ens fa la colpidora impressió d’acostar-nos a un formiguer en plena activitat. D’acord que sabem que són éssers humans “després de tot”, però aquí ens veiem obligats a veure —i l’acceleració indica la voluntat del director perquè sigui obvi— que són formigues, “primer de tot”. Una mica més endavant a la pel·lícula, la projecció estadística de la població africana —2.500 milions de persones el 2050— apareix sobre el fons d’una imatge d’un termiter gegant. L’obra s’acaba amb el muntatge d’una barreja d’aquestes imatges de dron d’arreu del món, amb el contrapunt d’unes paraules pronunciades per un astronauta que evoca la sublim visió des de les altures que va tenir del nostre planeta durant la seva missió espacial.

Paraules des de dalt

Marea humana ofereix igualment les seves imatges a l’altura de les paraules. I amb molta més abundància que la que anuncia la simple citació poètica de Nâzim Hikmet que apareix al pròleg. En efecte, al llarg de la pel·lícula se superposen a les imatges un gran nombre de citacions: fórmules antigues del budisme, poemes perses, fragments d’Adonis, de Sherko Bekas (poeta kurd), de Nizar Qabbani (poeta sirià) o de Mahmud Darwix... Però l’estatus de la paraula en aquesta pel·lícula mereix una interpel·lació més enllà d’aquestes indicacions tranquil·litzadores de savieses poètiques o espirituals. A qui es dona la paraula, sobretot? Aquesta és la pregunta que cal plantejar. Als mateixos refugiats? La veritat és que no: la duració dels seus testimoniatges rarament passa d’uns quinze segons —és a dir, la duració de les intervencions dels testimonis en qualsevol telenotícies—, cosa que condemna la seva paraula a uns enunciats sovint convencionals, fins i tot impersonals, sobre la llibertat desitjada o el sofriment suportat.

Qui parla de manera molt més completa i continuada a *Marea humana* són en general les *autoritats* que tenen la missió, justament, d’abordar les situacions de crisi des de dalt. És veritat que l’aportació de les organitzacions no governamentals és molt valuosa a través de les paraules dels representants oficials de l’ACNUR, Human Rights Watch, l’UNICEF, etc. Però la cosa es complica quan es tracta d’autoritats polítiques o militars; per exemple, l’oficial hongarès que “protegeix” la seva frontera; la princesa de Jordània que parla, elegant, sobre un paisatge muntanyós; o Walid Jumblatt en persona discorrent des del seu palau. Són en tots els casos intervencions pretesament expertes i que, sempre en anglès, ens expliquen des de dalt la situació dels refugiats amb tots els ets i uts. És una manera de seguir els passos convencionals del documental televisiu, en què l’artista, filmat a contracamp, assumeix

Nota

5. G. Deleuze, "Qu'est-ce que l'acte de création?" (1987), *Deux régimes de fous. Textes et entretiens, 1975-1995*, ed. D. Lapoujade, París, Les Éditions de Minuit, 2003, p. 300.

la posició de periodista estrella, assentint sistemàticament a la paraula autoritzada. S'hi afegeixen una infinitat de citacions de la premsa internacional (sense que s'invoqui ni un sol llibre), de *Die Zeit* ("Angela Merkel: *We can do it*") al *New York Times*, del *Guardian* al *Spiegel* o de la CNN a la CBS News...

A causa d'aquesta afiliació sense reserves als mitjans i a les instàncies de comunicació oficials, *Marea humana* no proposa res del que Gilles Deleuze va formular en la seva cèlebre conferència "Què és l'acte de la creació?" sobre la *contrainformació* que aporta el treball dels artistes com un acte de *resistència*: "Quina relació té l'obra d'art amb la comunicació? Cap. L'obra d'art no és un instrument de comunicació. L'obra d'art no té res a veure amb la comunicació. L'obra d'art no conté la més mínima informació. En canvi, hi ha una afinitat fonamental entre l'obra d'art i l'acte de resistència. En aquest cas sí que té a veure amb la informació i la comunicació com a acte de resistència. [...] La contrainformació només es torna efectivament eficaç quan és –i ho és per naturalesa– o esdevé un acte de resistència. [...] La contrainformació només és efectiva quan esdevé un acte de resistència."⁵

Escenificant la grandesa d'un artista

Què passa, finalment, a *l'altura de l'home*? Com miren els humans, les nombroses càmeres de *Marea humana*? Què en veiem nosaltres, com a espectadors, d'aquesta manera de veure? Veiem uns soldats a l'Iraq situats autoritàriament per damunt de la massa de refugiats ajupits. Veiem homes i dones que posen, silenciosos sobre la seva desgràcia, davant de la lona blanca d'una carpa de l'ACNUR. Veiem unes dones pronunciant

davant de la càmera unes paraules massa ràpides i maldestres. Veiem un home plorant davant de la tomba de cinc persones de la seva família. Però, per què hi ha tantes càmeres per a tan poques entrevistes cara a cara? Sobretot, perquè en aquesta "pel·lícula d'artista" es tracta de filmar l'artista mateix, càmera en mà, anant a auxiliar els refugiats del món sencer. La veritable "altura

humana" a *Marea humana* es revela sobretot com l'escenificació de la grandesa d'un artista en el combat cos a cos amb la misèria del món.

Per això és possible veure en aquesta pel·lícula la narració d'un gran pelegrinatge humanitari de l'art cap als territoris de la desgràcia. En resum, és una pel·lícula "carregada de bones intencions" i tècnicament assistida, tècnicament construïda per a aquest fi. Aconsegueix sens dubte indignar-se, i indignar-nos a nosaltres un cop més, sobre la situació que pateixen actualment els refugiats del món. Però aquesta indignació, venint d'un dignatari del món cultural,

Es filma l'artista mateix, càmera en mà, anant a auxiliar els refugiats del món sencer. La veritable "altura humana" es revela sobretot com l'escenificació de la grandesa d'un artista en el combat cos a cos amb la misèria del món.

aconsegueix retornar als refugiats la dignitat ciutadana que se'ls deu? Es podria dir que el cèlebre artista dona a aquells a qui fa una ullada el mateix tipus de dignitat per delegació que Angelina Jolie ha pogut donar, tan amablement, als afamats de Sierra Leone. Però és una especulació ben ingènua sobre les virtuts ètiques de la societat de l'espectacle: com si amb una aura artística n'hi hagués prou per “tocar” els malaurats de la terra perquè –com en una imposició de mans– recuperin la seva dignitat com a subjectes. Que quedi ben entès: el que aquí es qüestiona no és el fet que una forma artística faci una ullada a la situació dels refugiats, ni s'afirma que s'hagi de prohibir. Ben al contrari, es tracta de dir que una decisió com aquesta –fer una ullada als refugiats– obliga a reinventar a cada instant una *ètica de la forma* que sigui capaç, com a mínim, de no assumir el poder sobre el subjecte que es filma. Sempre és possible per a tothom, fins tot per a un “gran” artista, adreçar-se als altres o representar-los visualment sense mirar-los “des de dalt” (Vermeer o Rembrandt, que jo sàpiga, no van mirar mai ningú des d'una altura com aquesta).

© Mohammed Abed / AFP / Getty images

Sigui com sigui, em sembla que a la forma construïda i implementada a *Marea humana* li falten, senzillament, tant aquest rigor estètic com la “probitat” i “equitat” que en derivarien. Es veu sobretot en la manera com l'artista elabora durant tota la pel·lícula el seu autoretrat “amb els refugiats de fons”, o en alguns diàlegs en què la reciprocitat no passa mai de ser un simulacre. A Lesbos, l'artista es fa *selfies* com fan les estrelles amb els seus admiradors. A Jordània, l'artista prepara unes broquetes (o ho fa veure). Filma de lluny les cues de refugiats, mentre que filma de ben a prop un camell pintoresc. En un altre moment, compra fruita a un venedor ambulat i fa com si comprovés el canvi. A Idomeni, camina

Notes

6. Cf. concretament E.

Alexandropoulou (dir.), *No Direction Home*, Atenes, Rosa-Luxemburg-Stiftung, 2016. G. Didi-Huberman i N. Giannari, *Passer, quoi qu'il en coûte*, París, Les Éditions de Minuit, 2017.

7. H. Arendt, "Nous autres réfugiés" (1943), *Écrits juifs*, trad. S. Courtine-Denamy, París, Fayard, 2011, p. 425.

tres o quatre segons pel fang, parla amb algú a l'altre costat d'una reixa, s'extasia amb la imatge d'un gatet en un mòbil, filma caminant per damunt d'unes tendes d'emergència, s'interessa per la seva pròpia ombra i, finalment, simula un intercanvi de passaports amb un refugiat al qual proposa d'anar a viure al seu estudi berlinès... Resposta educada –o irònica– del refugiat: "Thank you, really thank you". L'artista respon amb una frase que el seu mateix gest acaba de contradir: "I respect you". I així successivament: aquí es fa tallar els cabells (en primer pla); allà ajuda una dona a vomitar (hi ha una galleda a mà, o potser preparada); en un altre moment, envaeix l'espai on un home de dol plora per la seva família; a Beirut, camina pel carrer, acompanyat de dos militars que el protegeixen; a Gaza, es fa filmar "en solitari" a la platja filmant el mar i després se'n va a ballar amb els palestins; a Kenya, ens vol fer creure que està perdut, sol amb el seu càmera, al mig d'una tempesta de sorra; a Berlín, es fa filmar tot filmant uns migrants arreglerats com si haguessin de passar revista; al costat de Ciudad Juárez, parla amb un policia americà, es fa pentinar per un mexicà que viu en la misèria i es fa *selfies* amb la seva dona. En un altre moment, torna a aparèixer filmant-se ell mateix amb una pancarta reivindicativa al pit: "Stand # With Refugees", com si fes una manifestació ell sol. Al damunt del lema hi ha escrit a mà, en lletres majúscules ben grosses: "AI WEIWEI". Ell sap des de fa temps –des de Duchamp, des de Warhol– que un artista, d'entrada, és algú que signa i que té una signatura que val alguna cosa.

Una almoïna de l'art a la mà del refugiat

Sens dubte, hi ha bona intenció en l'intent de posar aquest valor de l'art al servei de tota una població devaluada perquè es veu privada de certs drets fonamentals. En el context general de la gran inquietud que senten avui dia els artistes i els intel·lectuals per la situació dels refugiats –que

provoca, afortunadament, una multiplicació notable dels assajos fotogràfics i cinematogràfics sobre el tema⁶–, la particularitat de *Marea humana* rau, a part del seu luxe de mitjans, en el fet que el valor de l'art acaba ocupant-hi un lloc central i fins i tot fonamental. Per descomptat, hi ha obres d'art crucials que es produeixen en certs moments de la història, i fins i tot es

podria dir que Ai Weiwei ha fet més que Picasso, que no es va desplaçar fins a Guernica. Però el valor de l'art per si sol no és una política. Per concloure, en aquesta pel·lícula només hi veig un acte de caritat abstracta: res més que *una almoïna de l'art a la mà del refugiat*.

"Si se'ns salva, ens sentim humiliats, i si se'ns ajuda, ens sentim rebaixats", escrivia Hannah Arendt a *Nous autres réfugiés*, un text escrit

Els refugiats no necessiten que els girem les broquetes de carn, que els acostem una galleda per vomitar o que fingim que els regalem un estudi d'artista a Berlín. Reclamen simplement que ens els mirem com a iguals.

Notes

8. *Id.*, “Des jeunes s'en vont chez eux” (1935), *ibid.*, p. 154.
9. *Id.*, “La gratitude de la Maison de Juda” (1941), *ibid.*, p. 269.
10. *Id.*, “La guerre juive qui n'a pas lieu” (1941), *ibid.*, p. 272-273.
11. *Id.*, “Une leçon en six coups de fusil” (1944), *ibid.*, p. 365.

Pasar, cueste lo que cueste
Shangrila, 2018

Pueblos expuestos, pueblos figurantes
Ediciones Manantial, 2014

Cortezas
Shangrila, 2014

després de la seva pròpia experiència de viure retinguda als camps francesos i del seu propi periple d'apàtrida.⁷ És la sensació fonamental d'indignitat del refugiat en el moment en què se sent obligat a dir “Thank you, really thank you”. I és el que s'ha convertit en un leitmotiv dels escrits polítics de Hannah Arendt sobre el problema dels refugiats, dels apàtrides o dels pàries de la societat en general. El 1935, quan estava exiliada a París, Arendt afirmava que el problema dels refugiats no trobarà mai la solució a través de cap “institució benèfica”: “Certament, cal ajudar els que no tenen diners. Però els diners per si sols no resolen el problema dels errants”.⁸ El 1941, en una carta oberta a Jules Romains, destacava aquesta “pregunta desesperant: de veritat només podem triar entre uns enemics que ens volen mal i uns amics condescendents?”⁹

El mateix any Arendt escrivia amb força i ràbia que “l'existència d'un poble”, o la seva supervivència quan ha de fugir de la persecució, “és una cosa massa seriosa perquè ens puguem plantejar d'abandonar-la en mans d'homes rics [...] perquè només el poble mateix és prou fort per formar una coalició de debò”.¹⁰ A què es referia amb aquesta expressió, “homes rics”? Es referia, de manera alhora precisa (adreçant-se a les organitzacions jueves americanes) i general (en el marc d'una teoria política), a la “bona intenció” moral dels gestos benèvolts realitzats sempre *des de dalt*. Es referia a la “benevolència” considerada des del punt de vista del “mal menor” –que, com sabem, mai aconsegueix res de bo– i, en l'aspecte dels principis, a una *despolitització de la desgràcia* patida per tants pobles al llarg de la història. És el que Arendt va anomenar el 1944 una “màquina de benevolència”, que té la conseqüència d’“ofegar els crits de desesperació dels oprimits”¹¹, obligant-los a conformar-se amb un sempitern “Thank you, really thank you” davant dels poderosos.

Els refugiats, tant avui com ahir, necessiten molt més que una simple beneficència o benevolència. La benevolència d'acollir-los a Europa, no cal dir-ho, no només els aporta bones accions. Sovint és una benevolència amb unes condicions que suggereixen que s'hi camufla una voluntat de vigilància i de rebuig. En conseqüència, la forma *benvolent* adoptada per Ai Weiwei en contrapunt a les seves imatges de vigilància capturades pels drons, aquesta forma només fa que reforçar la *mirada des de dalt* que immobilitza els refugiats en l'impàs polític. Però els refugiats no necessiten que els girem les broquetes de carn, que els acostem una galleda per vomitar o que fingim que els regalem un estudi d'artista a Berlín. Reclamen simplement que *ens els mirem com a iguals*, és a dir, tenir un estatus cívic i jurídic que els principis generals de les nostres democràcies van gravar un dia en el marbre, però només en el marbre. Una obra d'art que afronti aquesta qüestió no hauria de ser una obra de beneficència: hauria d'intentar acusar, furgar, ficar el dit públicament en aquesta nafra de la història. Comportar-se, en definitiva, de *forma crítica*.

Convivència, sí; mesquita... no? Cristina Monteys Homar

L'obertura d'un oratori islàmic al carrer del Japó, al barri de la Prosperitat,

ha estat envoltada de tensió per l'oposició veïnal a aquest centre. La gestió del conflicte ha permès l'acostament de les diferents comunitats en el marc d'una política més àmplia de defensa dels drets humans i de promoció de la diversitat.

© Eva Parey

Des de principis del 2017, el carrer del Japó, al barri de la Prosperitat del districte de Nou Barris de Barcelona, ha viscut una situació excepcional de soroll, protestes i tensió veïnal. El motiu: la Comunitat Islàmica de Nou Barris, una entitat constituïda el 2016 per veïns musulmans de la zona, havia llogat el local del número 28 per obrir-hi un oratori. I així, el carrer del Japó passa a formar part de la llista dels conflictes al voltant de la presència formal i institucionalitzada de les comunitats islàmiques que s'han donat als barris i poblacions del nostre país al llarg dels darrers vint anys, juntament amb Premià de Mar, Lleida o Santa Coloma de Gramenet. Tot i que potser el soroll de les protestes fa anys que s'ha apagat, molts d'aquests conflictes estan molt lluny d'estar resolts perquè, si bé ja no hi ha protestes, tampoc no hi ha mesquites, si més no, en les condicions que les comunitats islàmiques havien projectat. A la Prosperitat, finalment, la mesquita hi és, i el procés que ha portat fins a la seva obertura ens proporciona nous elements per a la reflexió i la intervenció per tal que la diversitat cultural i religiosa (i totes les diversitats que se'ns puguin acudir) s'incorporin amb naturalitat a l'imaginari col·lectiu sobre l'espai públic.

La mesquita o, més rigorosament, l'oratori del carrer del Japó (una mesquita és un equipament del qual, malauradament, Barcelona encara no gaudeix) és el que fa 29 a la ciutat, segons dades de l'Oficina d'Afers Religiosos de l'Ajuntament de Barcelona (OAR), i és només un dels més de cinc-cents centres de culte de diverses tradicions religioses que hi ha en funcionament, segons la Memòria d'activitats 2017 de l'OAR. Amb tot, aquesta ha estat la primera vegada que Barcelona ha viscut un moviment d'oposició d'aquesta dimensió i d'aquestes característiques.

El relat dels fets és molt similar al d'altres casos. Uns quants veïns de tradició islàmica, després d'anys de viure en un territori concret, s'agrupen per obrir una mesquita al seu barri, un espai de trobada de la comunitat per a la pregària, l'ensenyament i la vida social i, al mateix temps, un recurs per obrir-se a l'entorn, per fer-se visibles, identificables i, per tant, per esdevenir actors i interlocutors. Sense l'entitat i sense la mesquita, com sabran els altres on anar a trobar la comunitat musulmana?

Tot i que, des del primer moment, la comunitat busca aliances i compta amb el suport d'altres entitats del territori (la Xarxa 9 Barris Acull o el Centre Cultural Els Propis) i amb l'acompanyament i el suport tècnic de l'Ajuntament, la reacció d'un sector del veïnat és de rebuig absolut i frontal. Al·leguen dificultats tècniques (el local no els sembla adequat, el carrer és massa estret), però també elements més intangibles, com la por. I inicien una campanya de protestes protagonitzada per una cassolada diària. L'atemptat de la Rambla del 17 d'agost i la incorporació de grups de l'extrema dreta a les mobilitzacions incrementen la tensió, també entre els mateixos veïns del carrer, i es repeteixen les pintades i els desperfectes a la persiana d'entrada de l'oratori, encara en obres.

Cristina Monteys Homar, text
Eva Parey, imatges

Cristina Monteys Homar és coordinadora de l'Oficina d'Afers Religiosos de l'Ajuntament de Barcelona. Entre 2002 i 2008 va ser especialista col·laboradora de l'Associació Unesco per al Diàleg Religios i Interconviccional.

Finalment, l'oratori inicia les seves activitats el febrer del 2018 enmig del soroll de cassoles i xiulets que, a partir d'aquell moment, han anat perdent volum.

Situacions com la que s'ha donat al carrer del Japó no són només un conflicte entre aquella comunitat islàmica concreta i els veïns contraris a la seva presència en particular, sinó que representen una mostra de les dificultats i els reptes de l'encaix de la diversitat cultural i religiosa a escala global, de ciutat. Així, la sortida del conflicte no passa per aconseguir que uns o altres, ni per donar respostes conjunturals a situacions concretes, sinó que les accions que s'empren, especialment per part dels ajuntaments, han d'estar emmarcades en una política més àmplia de defensa dels drets fonamentals i de promoció de la diversitat.

En aquest cas, el criteri bàsic de la intervenció dels diversos serveis municipals que hi han estat implicats, i també de les entitats del territori, amb l'Associació de Veïns i Veïnes de la Prosperitat al davant, ha estat el dret de la comunitat islàmica a obrir el centre de culte, això sí, complint tots els requeriments tècnics i urbanístics que exigeix la normativa. I des d'aquest punt de partida, que és, alhora, un límit, s'inicia un llarg procés d'aproximació i diàleg amb el veïnat i l'entorn de l'oratori, incloses les persones contràries a la seva obertura, amb l'objectiu d'informar i desactivar pors i prejudicis però, sobretot, d'escoltar i acompanyar.

Impulsar la comunicació amb els veïns

El propòsit és molt complicat. Les posicions estan molt polaritzades, hi ha molta tensió i s'expressa una gran desconfiança envers l'Ajuntament i les entitats. Per això es decideix emprendre una estratègia a mitjà

termini per facilitar la comunicació amb les persones que s'oposen a l'obertura de l'oratori i que participen a les protestes que tenen lloc cada vespre al carrer. Durant gairebé un any, el Servei de Gestió de Conflictes de l'Ajuntament va estar present al carrer escoltant els veïns i els va entrevistar casa per casa per tal de recollir un ventall tan ampli com fos possible d'inquietuds i sensibilitats. Amb el mateix objectiu, es va fer una ronda

de reunions amb totes les comunitats de veïns del carrer i representants del districte de Nou Barris i de l'Oficina d'Asser Religiosos.

Paral·lelament, les entitats de la Prosperitat s'han compromès d'una manera molt clara en la reivindicació de la diversitat cultural i religiosa com un valor per al barri. Per això han fet una tasca de denúncia i sensibilització amb la publicació de manifestos i l'organització

La comunitat islàmica ha de ser responsable de les seves accions al mateix temps que estableix aliances amb altres entitats del territori i que fa ús dels recursos municipals. D'aquesta manera ha pogut explicar el projecte al veïnat i fer-lo partícip del procés d'obertura del centre de culte.

Situacions com la que s'ha donat al carrer del Japó representen una mostra de les dificultats i els reptes de l'encaix de la diversitat cultural i religiosa a escala global, de ciutat.

d'actes públics per celebrar la convivència intercultural i interreligiosa, han donat suport de manera molt concreta a la comunitat islàmica, acompanyant-los a denunciar les agressions rebudes al local o cedint-los espais per a les seves activitats mentre l'oratori estava en obres, i han

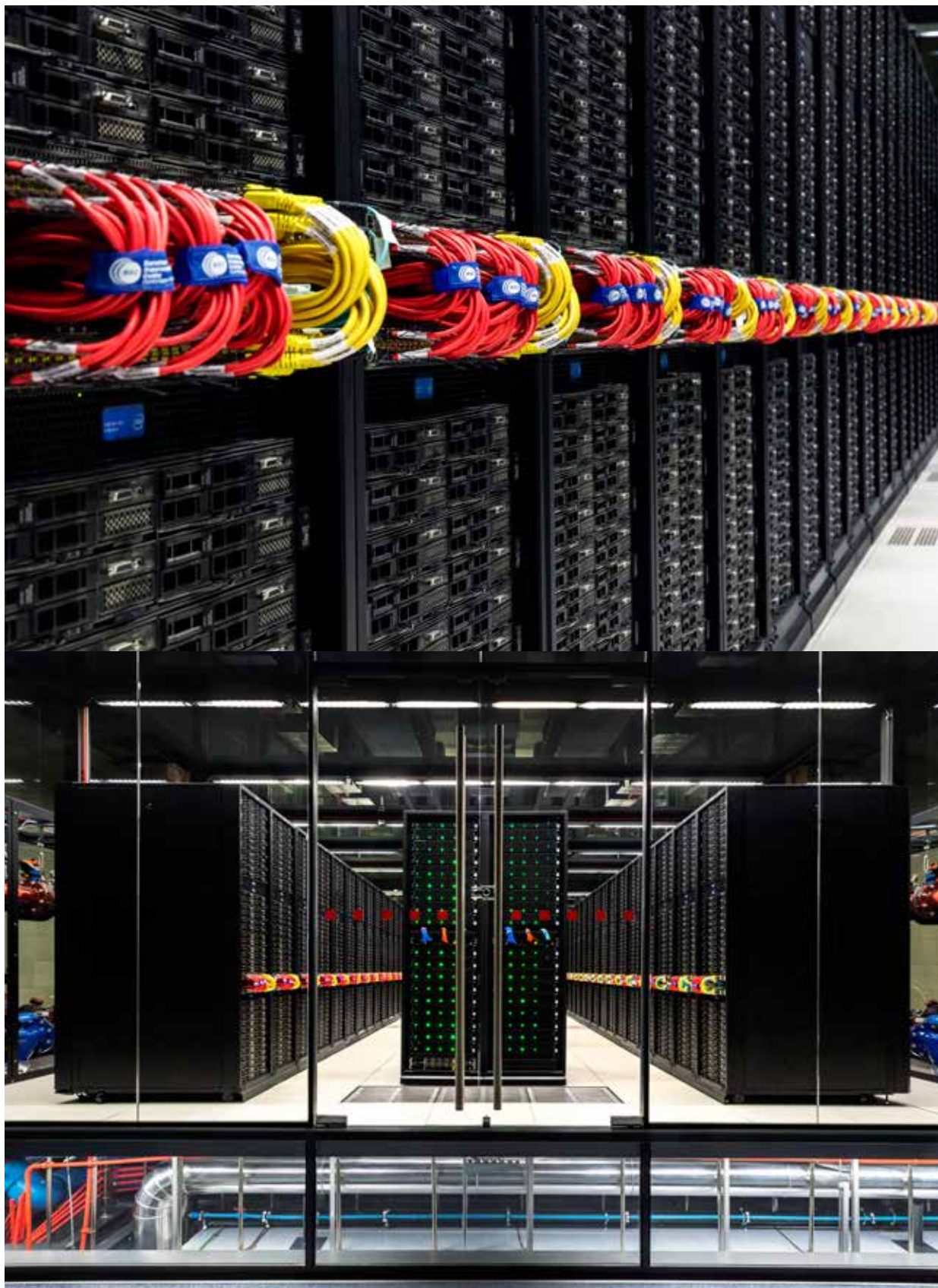
fet seguiment del procés al costat de l'Ajuntament, en un exercici de confiança i exigència mútues poc confortable però molt necessari.

D'altra banda, ha calgut prendre consciència que la comunitat islàmica ha de ser protagonista i responsable del seu projecte i de les seves accions, al mateix temps que estableix aliances i col·laboracions amb altres entitats del territori i que fa ús dels recursos que ofereix l'Ajuntament. Amb aquest acompanyament, la comunitat ha pogut explicar el seu projecte al veïnat i fer-lo partícip del procés d'obertura del centre de culte. Els veïns del carrer del Japó van tenir l'oportunitat de visitar el local durant les obres i la comunitat va organitzar jornades de portes obertes abans i després de la inauguració de l'oratori, en un gest de transparència i d'obertura cap al veïnat més proper i cap a la ciutat

Perquè tota aquesta feina sigui possible, però, és necessari tenir els objectius clars i els recursos a punt des de molt abans que el conflicte ni tan sols s'ensumi. A Barcelona fa temps que es va optar per donar una atenció específica a la diversitat religiosa des de la perspectiva de la laïcitat, entesa com la garantia d'un espai públic neutre on totes les opcions, religioses o no, i totes les diversitats hi tenen cabuda, i la garantia dels drets fonamentals. El reconeixement del fet religiós i la seva inclusió en la gestió de la ciutat són imprescindibles per fer possible un espai públic veritablement obert i divers.

© Eva Parey

El supercomputador MareNostrum 4 del Barcelona Supercomputing Center (BSC) ha incorporat tres *racks* POWER9, que fan d'aquesta màquina la primera d'Europa i novena del món pel que fa a eficiència energètica. Amb aquest superordinador, capaç d'executar 11,865 bilions d'operacions (Gigaflops/Watt), el BSC pretén accelerar la recerca basada en la intel·ligència artificial (IA). — Olga Subirós

Plec de cultura

Debat

Precarietat i tap generacional a la cultura

per Bernat Puigtobella

Entrevista

Joumana Haddad

“La hipocresia que he viscut m’ha empès a desafiar la meva societat”

per Alba Gómez Gabriel

Tendències

Com cagpirar el mercat creatiu bloc a bloc

per Ramon Sangüesa

Exposicions

● **Charlotte**

per Marina Vinyes Albes

● **L’art com a reflex de la història**

per Mercè Vila Rigat

Llibres

● **Gent de ploma i marabú**

Thais Morales i Carme Pollina

per Martí Sales

● **Els límits del Quim Porta**

Josep Pedrals

per Anna Ballbona

● **Barcelona feminista 1975-1988**

Isabel Segura Soriano

per Blanca Llum Vidal

Vulnerabilitat cultural

Sovint contraposem la bondat de l’acció social a l’elitisme del món cultural. És un fals dilema, com ha passat en discutir si un edifici del Raval ha de ser un centre mèdic o un museu. El primer es presenta com un servei de primera necessitat i el segon es valora amb certa sospita, com si fos un luxe. Des de l’1 de novembre un grup de doctors de Mont-real, Canadà, tenen permís per prescriure com a teràpia visitar un museu. És un símptoma que la cultura és un pilar tan important del nostre benestar com la salut o l’educació.

Els treballadors de la cultura viuen en una lamentable precarietat laboral, com mostra el debat que obre aquest “Plec de cultura”. Les arts ens ajuden justament a reconèixer-nos en la nostra vulnerabilitat, en un món en què la publicitat i l’imperatiu de l’èxit personal fan invisible i intolerable qualsevol expressió de fracàs.

Com diu Joumana Haddad a l’entrevista, “l’autèntica llibertat demana una presa de consciència contínua”, i aquesta emancipació serà impossible sense el concurs de la cultura compartida. I també apareixen noves tecnologies, com la *blockchain*, que, si no són finalment cooptades pels grans monopolis, poden tenir un efecte emancipador. Us parlem de tot això i més en aquestes pàgines.

— Bernat Puigtobella

Precarietat i tap generacional a la cultura

La crisi de l'any 2008 va ser devastadora per a la cultura. Les retallades van deixar molts projectes sense finançament i els equipaments públics van haver de reduir o congelar la contractació. La precarietat del sector s'ha agreujat amb l'externalització de serveis i el tap generacional, que dificulta el relleu dels professionals. La digitalització ha contribuït a una emprenedoria cultural que sovint desemboca en l'autoexplotació entusiasta i en la renúncia a una veritable cultura del treball.

Bernat Puigtobella — La cultura del nostre país es beneficia més que mai d'una creativitat desacomplexada i d'un cert marge per a les iniciatives contraculturals. En canvi, pateix un desequilibri greu entre els recursos humans de què disposa (abundància de joves creadors entusiastes amb ganes de treballar) i els recursos materials i legals per tirar endavant projectes o reforçar equipaments públics. Les retallades del 2008 van afectar tots els sectors de la cultura. El Govern va intentar compensar-les amb la llei 35/2010, que va facilitar l'externalització de serveis a empreses de treball temporal (ETT). La precarietat resultant ha condemnat molts joves treballadors culturals a fer tasques de perfil molt inferior a la seva capacitat i formació, inferior també a la tasca que han acabat fent dins els equipaments públics. És simptomàtic

i preocupant que ens hagi resultat impossible trobar per al nostre debat el testimoni d'algun jove subcontractat que estigués disposat a denunciar aquesta precarietat a cara descoberta.

Hi ha tota una nova generació nascuda a partir dels anys vuitanta estancada laboralment per culpa de la precarietat, però també a causa del tap generacional que ha provocat la manca de relleu dels professionals de la cultura. Hem recollit veus de l'àmbit dels museus, els arxius, el doblatge o el teatre, que detecten o pateixen aquesta falta de renovació, un nou desencadenant de la precarietat en què estem instal·lats des de fa massa temps. Ara, el quadre s'agreuja amb l'abús de l'entusiasme i dels drets dels creadors, tal com denuncien en l'obertura d'aquest debat tres veus autoritzades: Remedios Zafra, Simona Levi i Ingrid Guardiola.

Remedios Zafra

Esriptora i professora d'Art, Estudis Visuals, Estudis de Gènere i Cultura Digital a la Universitat de Sevilla. Autora d'*El entusiasmo*, Premi Anagrama d'Assaig del 2017, treball en què tracta de les condicions en què actualment es produeix i gestiona la cultura.

En cert moment de la nostra història parlar de diners quan algú escriu, pinta, compon una cançó o crea es va convertir en una cosa de mal gust. La precarietat en el treball creatiu es camufla amb altes dosis de motivació i voluntarisme; de vegades es reben pagaments immaterials o simbòlics que fan sentir als treballadors que ja han obtingut un guany. Aquesta naturalització de la precarietat en l'era digital recolza, a més, en vides en línia on cada cop dediquem més temps a gestionar les nostres xarxes i a "nosaltres" al seu si. Nosaltres som com el gran producte creatiu d'ara.

Les formes de crear estan canviant amb internet, fet que té diverses lectures, tant descriptives i encara més antropològiques, com polítiques i crítiques. Sota aquest últim enfocament podríem dir que la creació també és ara més precària. Diversos pensadors parlen de la precarietat que imatges i obres tenen a les xarxes com a conseqüència de la celeritat, la vulnerabilitat, el *remix* i la caducitat; obres condemnades a ser substituïdes ràpidament per les més noves i vistes, i que es fan i s'emmagatzemen sense que gairebé ningú les vegi. Així, la creació es torna ràpida i excedentària, amb titulars que busquen resumir-ho tot, emocionar i no fer pensar, i fa prevaler l'acumulació i la quantitat per sobre de la profunditat.

El sistema cultural es val de persones creatives desarticulades políticament. La precarietat en els treballs creatius funciona com a forma de domesticació.

Foto © Pere Virgili

Simona Levi

Artista i activista. Directora de l'espai de creació *Conservas*, del Raval, i fundadora de Xnet.

El gremi de la cultura i la creació és esquizofrènic: aconseguim que el protegeixi qui li roba. Nosaltres defensem que els drets han de ser dels autors i, en canvi, la majoria d'autors estan defensats per qui els roba els drets. Per què passa això? És un problema psiquiàtric. Els creadors som treballadors amb molta precarietat, però ens sentim superiors i mai lluitem al costat de la resta de treballadors, encara que estem defensant els mateixos drets. És pràcticament impossible organitzar sindicalment els artistes. Cadascú es creu un geni a part que podrà trobar el seu camí i resoldre el seu problema per la seva banda. I acabem sent els més precaris, els més arrogants, els més narcisistes i, finalment, els més servils. És un gremi que no té cap solució, un col·lectiu masoquista que es fa mal tot sol.

Els drets han d'estar en mans dels autors i no de qui els furta per raons econòmiques. Amb internet no cal que els drets d'autor els gestionin aquestes empreses, com la SGAE, que ja hem demostrat tantes vegades que no funcionen, que són corruptes i que no donen garanties. Si això no s'entén malgrat totes les proves que hem reunit i tot el que hem explicat sobre aquest fenomen, no sé què més s'hi pot fer.

Foto © Ester Roig

Ingrid Guardiola

Professora, realitzadora, assagista i productora cultural. Doctora en Humanitats per la UPF. Coordina el MINIPUT (Mostra de Televisió de Qualitat) i col·labora amb el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), com a coordinadora del projecte *Soy cámara* i coproductora d'alguns programes de *Pantalles CCCB* a BTv.

En un context de tecnologia digital connectada i producció de capital a través del coneixement, s'han perdut les antigues feines. Hem passat de la fàbrica als serveis i dels serveis a la xarxa. I la xarxa és un sistema difós i arborescent que permet a la gent produir des de casa seva, formant així un cos productiu molt atomitzat. Aquests treballadors de la xarxa ni tan sols es reconeixen com un cos unitari, cosa que dificulta el manteniment de la cultura del treball pròpia del segle xx, esvanida a causa de tot això que anomenem *capitalisme cognitiu*.

Ara, en lloc de ser explotats pel patró de torn, ens acabem explotant a nosaltres mateixos. Ens quedem sense instruments per controlar la disciplina que s'imposa en el treball i tot s'acaba convertint en autodisciplina. Com diu el filòsof Byung Chul-Han, en una societat del rendiment que premia l'explotació a tota costa, quan assumim la responsabilitat sobre nosaltres mateixos no ens posem límits. I aquesta explotació és pitjor que quan ens explotaven altres.

Foto © Ester Roig

Elena Vozmediano

Crítica d'art a "El Cultural" d'*El Mundo*.

Assistim a una ocupació progressiva d'un ampli espai laboral que abans era públic per part d'empreses de treball temporal (ETT). Una de les empreses que proporcionen "força de treball" en aquest sector, MagmaCultura, té prop de nou-cents empleats. L'escassetat pressupostària de les institucions culturals no és l'única causa d'aquesta transformació. Les lleis l'han afavorit. Fins al 1994, les ETT eren il·legals a Espanya. Durant els anys en què la dotació dels museus i els centres d'art era (quan ho era) adequada, els seus responsables haurien d'haver elaborat organigrames o relacions de llocs de treball ben argumentades i adaptades a les necessitats de cada institució. Això gairebé mai no es va fer. Amb la crisi, les plantilles van començar a minvar i quan el 2012 el Govern va promulgar el Reial decret llei 20/2012, de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària, el control de la despesa en matèria de personal va provocar una reducció dràstica d'ocupació pública al sector cultural. Abans del 2010 les administracions no podien firmar contractes amb ETT més que per a tasques eventuals i mai per a més de sis mesos; aquestes limitacions van desaparèixer amb la Llei 35/2010, de mesures urgents per a la reforma del mercat de treball. Segons les últimes taules salarials publicades (per a l'any 2012, Butlletí Oficial de l'Estat de febrer de 2014), els titulats haurien de cobrar 1.148 euros bruts mensuals, però si es tria l'epígraf de "controlador de sales" (tot i que s'hi facin tasques educatives), s'hi assignen els habituals 750 euros. Algunes empreses tenen convenis propis, que s'escamotegen als empleats, i és bastant difícil trobar-los als llocs web respectius.

Els creadors som treballadors amb molta precarietat, però ens sentim superiors i mai lluitem al costat de la resta de treballadors, encara que estem defensant els mateixos drets.

Simona Levi, artista i activista

Antoni Laporte

Director de la consultora ARTImetría.

Si hi hagués gent més jove al capdavant dels museus i en els seus equips estables, segurament es connectaria més amb el públic jove. Ara hi ha un tap generacional. Abans algú començava treballant com a guia per acabar sent cap d'àrea. Era un recorregut habitual: de monitor de visites guiades a treballs estables. Arran de la subcontractació de serveis a empreses externes, aquest ascensor s'ha interromput.

L'externalització del monitoratge i les activitats educatives va començar als anys noranta, quan unes institucions amb pressupostos molt justos es van marcar l'objectiu d'estalviar. La crisi va portar una congelació de les contractacions i ningú ha pogut contractar nou personal des de 2011. Qualsevol contractació s'ha de fer pel capítol 2.

La gent que està més en contacte amb el públic és personal subcontractat per empreses externes. Eren llocs de treball en què la gent s'hi estava d'un a tres anys, de manera precària. Ara s'hi han anquilosat durant vuit o nou anys, i alguns en fa més de deu que hi treballen cobrant menys de 1.000 euros al mes. Aquesta és una de les raons de les vagues que hi ha hagut en alguns museus de Barcelona: treballadors que fa molts anys que realitzen una feina de molta visibilitat per als museus amb unes condicions laborals de precarietat.

Roger Isasi

Actor de doblatge. Associació d'Actors i Directors Professionals de Catalunya (AADPC).

Fa quatre anys que els actors de doblatge treballem sense conveni, després que el darrer conveni esgotés totes les pròrrogues de renovació. Se n'hauria de signar un de nou amb la patronal, que justament es va dissoldre, i ara parlem amb una pime que engloba diversos estudis, no tots. Hi ha una demanda interposada, però el Tribunal Superior de Justícia diu que no hi té potestat i ara esperem la resolució del Tribunal Suprem.

El fet de no tenir conveni fa que qualsevol pacte sigui verbal. És o caixa o faixa. Les nostres tarifes estan estancades des de fa anys. Cobrem un cànon (CG) de 36,99 euros per assistir a una sessió de doblatge i 4,06 euros per *take*. Cada *take* són sis línies de guió. No hi ha tap generacional, perquè es necessiten veus per a totes les edats, però els més veterans pateixen un greuge comparatiu. Al meu pare, que és doblador jubilat, li toca pagar si ha d'assistir a una sessió de doblatge de menys de dotze *takes*, perquè li descompten 70 euros de la pensió cada vegada que va a treballar.

Temps enrere podies viure de doblar en català. Ara ja és una quimera.

Jaume Munuera

Vocal de treball en l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya. Arxiver de Matadepera.

Es pot parlar de precarietat laboral en el sector de l'arxivística i la gestió documental tant a l'esfera de l'administració pública com de l'empresa privada. Són realitats diferenciades però amb punts en comú.

Al sector públic trobem, tot i els canvis normatius favorables, una manca de consolidació de la figura del tècnic d'arxiu i gestió documental a les corporacions. Hi ha processos d'interinitat no resolts, en gran mesura afectats per les retallades arran de la crisi. Les limitacions en la creació de nous llocs de treball han portat a abusar de contractes temporals, plans d'ocupació i altres fórmules que consoliden la precarietat laboral, especialment dels joves. Tot i així, la situació s'està revertint en part: es permet la creació de noves places per a necessitats estructurals i estabilització de treball temporal.

Cal no oblidar que la precarietat també es genera en contractacions de serveis externs, quan no es prenen mesures per assegurar un sou adequat segons les tasques i l'especialització requerida. I que hi ha una manca d'efectius si es pretenen assolir els reptes en gestió de documents electrònics. Hi ha un tap generacional, que només se solucionarà si s'incrementen recursos i personal.

L'àmbit privat es presenta com una oportunitat, però manca una concreció dels perfils professionals: el de tècnic arxiver i gestor de documents es confon habitualment amb altres perfils. Sovint, són llocs de treball precaris i poc adequats per a un professional de la gestió de documents, i que evidencien aquesta manca de coneixement de la realitat tècnica, professional i laboral.

El sistema cultural es val avui d'una multitud de persones creatives desarticulades políticament. La precarietat en els treballs creatius funciona com a forma de domesticació.

Remedios Zafra, escriptora i professora d'art

Andreu Gomila

Periodista teatral. Va ser director de la revista *Time Out* (2010-2017).

Mai cap director català nascut als anys vuitanta no ha dirigit una obra a la sala gran del Teatre Lliure o a la del Teatre Nacional. Estem parlant de gent de fins a trenta-vuit anys. Si reculem fins a la temporada 2012-2013, només set directors nascuts als anys setanta han gaudit d'aquest privilegi.

Si parlem de dansa, la cosa canvia, ja que són precisament els coreògrafs dels setanta i els vuitanta els que estan de moda. Ens referim a Pere Faura, Lali Ayguadé, Roser López Espinosa o El Conde de Torrefel. El Mercat de les Flors fa temps que n'impulsa les carreres amb coproduccions internacionals. Tots ells convivint amb la generació d'Àngels Margarit i Cesc Gelabert.

I aquí, en la comparació amb la dansa, hi tenim la clau. Tots aquests coreògrafs, grans i joves, es mouen força per Europa i Amèrica. El seu mercat és més gran i, mentre que un Gelabert o uns Mal Pelo exportaven les seves peces, els joves tenien espai per fer-se visibles i poder mostrar-se en el petit món de la dansa local per, alhora, seguir les passes dels veterans i trobar aliances fora. I això, llevat del cas d'alguns dramaturgs, ha passat molt poc en el món del teatre.

Si als joves no els deixen fer el salt és perquè els grans surten poc. O, dit més clarament, perquè han fracassat com a directors d'escena internacionals. A Europa, el relleu generacional es produeix de manera natural quan, entre d'altres factors, les grans figures són contractades per teatres de fora del seu àmbit.

I no oblidem el factor "patata calenta": sovint, els dels setanta i els vuitanta se la juguen a vida o mort. Si se'ls presenta una gran oportunitat i fallen, han de tornar a començar.

Foto © Maria Dias

Carla Rovira

Actriu i dramaturga. Ha estat l'encarregada d'obrir el Festival Temporada Alta. Va obtenir el Premi FAD Sebastià Gasch 2016 d'Arts Parateatral.

El problema més gran de tots no és el tap generacional: és la precarietat. Treballar, treballar; la qüestió és que la gent sàpiga en quines condicions. Sempre he odiat profundament aquell tòpic que diu: "El teatre català no pot assumir la quantitat d'actors i actrius que surten cada any de les escoles". Això és mentida. Si això passa, és per culpa del mercat, que és constrenyent i genera unes dinàmiques horroroses. El tap generacional existeix perquè els llocs on es cobra són molt pocs, i tota la resta del sistema teatral és molt precari. Ara bé, som moltes que treballam. Quina visibilitat tenim? Gairebé nul·la. El tap generacional està lligat a la precarietat econòmica. Els diners no estan ben distribuïts: que Lluís Pasqual cobrés 254.000 euros a l'any és vergonyós. Amb aquests diners es poden crear molts projectes, amb molts sous dignes. El tap generacional és, bàsicament, una qüestió de redistribució de la riquesa. Hi ha gent molt rica i hi ha una gran bossa de pobresa. Fa anys, amb un espectacle de LAMINIMAL vam fer càlculs i ens va sortir que havíem cobrat la nostra feina a quaranta-quatre cèntims l'hora.

Foto © Ester Roig

Ilona Muñoz

Actriu i educadora. Membre de Col·lectiu Mut.

Quan treballa (cobrant; ja sé que per a altres sectors aquest aclariment deu sonar estrany, però en l'escena, no) normalment em contracten per bolo, tret que estigui fent temporada o en un procés d'assajos on, en el millor dels casos, hi ha un contracte més llarg. Si la probabilitat de disposar d'una baixa ja és complicada, imagineu com ho és en el cas d'una baixa de maternitat. Això sempre que no facis una carambola: que et posis de part un dia de funció o durant els assajos. Una bona opció és demanar una "baixa comuna" no relacionada amb l'embaràs (grip, esquinç, voltadits). Llavors fas una peregrinació per metges de capçalera, ginecòlogues, llevadores, la Seguretat Social i les seves cues interminables, gestories que no saben com lidiar amb contractes de dos dies amb règim d'artista o toreros.

Subsisteixes durant els últims dos mesos d'embaràs amb la baixa comuna, que arriba un cop ja has parit, i després amb la de maternitat, molt més tard, que també s'ha de tramitar. I un cop s'ha acabat, doncs s'ha acabat. El desert i un bebè de quatre mesos. Tot això si tens la sort de disposar d'una baixa. Puc entendre que moltes dones, després de tenir un fill, deixin la professió.

El tap generacional està lligat a la precarietat econòmica. És, bàsicament, una qüestió de redistribució de la riquesa. Hi ha gent molt rica i hi ha una gran bossa de pobresa.

Carla Rovira, actriu i dramaturga

L'activista libanesa Joumana Haddad (Beirut, 1970) és una de les dones àrabs més influents. Té les idees clares i, quan parla, fon els silencis amb paraules sinceres i eloqüents. Ha treballat durant vint anys al diari libanès *An Nahar* i la seva fam incansable de denúncia l'ha dut a presentar-se a les darreres eleccions legislatives del Líban.

© Albert Armengol

Amb més d'una desena de llibres publicats —assaig, poesia i teatre— i nombrosos premis, Haddad ha anat esventrant el patriarcat i posant llum sobre els principals tabús del món àrab, com el sexe o la hipocresia. Ens va rebre en un hotel de l'Eixample abans de fer una conferència a la Biennal de Pensament Ciutat Oberta, on va ser convidada per l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed). I es va avenir a estirar amb nosaltres alguns dels fils que marquen la seva vida, com l'escriptura, el Líban,

les primaveres àrabs o les lluites pels drets de les dones.

Joumana Haddad

“La hipocresia que he viscut m’ha empès a desafiar la meva societat”

“Soc el que van dir que no fos”, escrius al llibre *Yo maté a Sherezade* (Debate, 2011). Et presentes com una dona lliure que s’identifica amb Lilit, la dona mitològica que no es va fer enrere en la lluita contra les injustícies. Però, què és la llibertat per a tu?

No hi ha cap definició estricta ni estable de la llibertat perquè els objectius i el sentit de la vida van canviant. Però, si torno a l’origen del meu viatge personal cap a la llibertat, diria que és ser qui vull, escriure el que vull, posseir el meu cos, la meva ment, prendre les meves decisions i, evidentment, pagar-ne el preu que calgui. L’autèntica llibertat demana una presa de consciència contínua: abans de prendre qualsevol decisió, cal que pensem si realment allò ho volem o és el que ens han dit que volem.

Parles de pagar un preu per ser lliure. En el teu cas, quin preu has hagut de pagar?

La llibertat no és gratuïta, però allò que tinc quan soc lliure és tan important que no sento que hagi fet cap sacrifici. Les amenaces i els insults que he rebut són un preu que puc assumir. La dignitat de l’ésser humà no té preu.

Hi ha una altra dona llegendària a la teva vida. Em refereixo al personatge literari de Xahrazad. Tu decideixes matar-la metafòricament al llibre de què parlàvem perquè dius que va negociar els seus drets en lloc de rebel·lar-se. Val la pena rebel·lar-se individualment?

Sí. Crec que no hem d’esperar el moment col·lectiu: totes les persones tenim el deure de fer la pròpia revolució per canviar la nostra vida i la dels altres. I, si aquesta revolució individual en algun moment es torna la baula d’una revolució col·lectiva, millor. Parlant de Xahrazad, vaig decidir que el personatge havia de morir per renéixer més lliure. En el context en què es va crear, representava una figura femenina forta i intel·ligent, però avui aquesta figura es queda curta. No paro de veure dones que negocien de moltes maneres arreu del món... I no crec en aquest camí.

A *Yo maté a Sherezade*, de fet, alces la veu contra la visió estereotípica que des de les societats occidentals tenim de les dones àrabs. “No som sotmeses, no som només víctimes”, argumentes. Encara hi ha tanta incomprensió?

La meua visió ha evolucionat. Ara prefereixo allunyar-me dels binomis dona-home o Orient-Occident. Potser tu i jo, dones occidental i àrab, tenim més coses en comú que les que tu tens amb una altra occidental o jo amb una altra àrab perquè el caràcter, la visió de la vida, els somnis i les emocions també importen. Evidentment, la cultura i la civilització influeixen, però si tenim la consciència lliure de què parlàvem abans, podem acabar escollint aspectes d’altres cultures que ens convencin més i no deixar-nos empènyer pels trets que suposadament hem heretat. Les persones naixem amb una maleta enorme on es pot decidir la nostra vida, i cal que l’obrim per decidir què hi volem dins i què no. És cert que hi ha poca gent que té el luxe d’obrir la maleta, però també n’hi ha molta que en té l’oportunitat i no l’aprofita.

Sempre expliques que de petita vas llegir molt. I que a través del marquès de Sade vas aprendre a detectar la hipocresia que ens envolta. “Ser àrab és viure en la hipocresia”, defenses als teus assaigs. En quin sentit?

Com a nena educada en una escola de monges al Líban, primer vaig descobrir la hipocresia del cristianisme: la mateixa doble moral que trobem en la identitat àrab. Als països àrabs vivim envoltats de tabús i prohibicions, i moltes persones satisfan les seves necessitats combinant dues vides: la pública i social, on guarden les aparences, i la privada, on satisfan els desitjos. De fet, la hipocresia que he vist i viscut és el motiu que m’ha empès a desafiar la meua societat. Ara hi ha moltes joves libaneses que tenen més força perquè veuen que jo m’he rebel·lat, he dit i escrit el que pensava encara que fos controvertit, i segueixo viva. Sé que moltes dones es rebel·laran quan sentin que ha arribat el seu moment, només cal que acumulin prou força i independència emocional i financera.

Moltes joves libaneses tenen més força perquè han vist que he escrit el que pensava i segueixo viva. Moltes dones es rebel·laran quan sentin que ha arribat el seu moment, només cal que acumulin prou independència emocional i financera.

A *Yo maté a Sherezade* et presentes com una dona furiosa pel victimisme àrab, pel paternalisme occidental, pel masclisme, per l’opressió religiosa... Si reescrivissis aquest assaig avui, després de les primaveres àrabs, seguiries furiosa pels mateixos temes?

Escriuria exactament el mateix. Desgraciadament, les anomenades primaveres àrabs ens han fet caminar enrere en lloc d’avançar.

Així, la lluita pels drets de les dones va quedar diluïda en aquestes revoltes?

Sí. Els islamistes no han desaprofitat l’oportunitat per arribar al poder. Ara s’ha imposat una altra mena de dictadura, l’extremisme religiós. Teníem dictadors i en tornem a tenir: a Egipte, per exemple, ja hi ha una altra dictadura; a Síria, després d’una guerra cruenta, segueix governant el mateix dictador... Em venen al cap dues raons per explicar el fracàs de les revoltes: la primera és que la majoria de pobles àrabs no estàvem preparats per a aquest canvi perquè les dictadures no ho van permetre a través de la forta manipulació. La segona raó és que els dictadors van tenir molt temps per preparar-se. Per exemple, tots els líders sirians d’Estat Islàmic s’han convertit en una arma que el règim d’Al-Assad ha fet servir quan s’ha sentit amenaçat tot fent xantatge al poble: “O ells o jo.” Ara estem patint la cooperació entre les dictadures i els líders islamistes com aquí us va passar durant el franquisme entre Franco i l’Església catòlica.

Tornant als drets de les dones, coincideixes amb la idea que als països àrabs més extremistes, com l'Aràbia Saudita, podria esclatar una revolució feminista abans que en països com el Líban?

Sí, en països on hi ha més opressió hi ha també més ocasions per rebel·lar-se. Al Líban, en canvi, hi ha una falsa il·lusió de llibertat. Però no podem oblidar que els règims musulmans de certs països no deixaran que aquestes revolucions esclatin almenys fins d'aquí a cent anys, quan el petroli del Golf s'hagi esgotat i potser les relacions internacionals comencin a canviar.

Anem ara al teu ofici. Per què escrius? Per provocar? Per entendre?

Escric per respirar, per existir. Mai per provocar: la provocació que resulta dels meus escrits és un dany col·lateral. I ho faig des que tenia nou anys perquè és una necessitat. Tot i que no és diària. Hi ha moments de la vida que sento que he d'experimentar i viure, i altres moments que em serveixen per explicar-me i escriure allò que he experimentat. L'escriptura és la via que em permet saber qui soc en cada moment.

La teva última novel·la, *La hija de la costurera*, que publica en castellà Penguin Random House, tracta sobre la història de la teva àvia, supervivent del genocidi armeni, i que un dia va decidir suïcidar-se...

Sí: necessitava explicar la seva història. De fet, potser tot el que he escrit abans d'aquesta novel·la ha estat un assaig per arribar-hi. No vull dir que els llibres anteriors no hagin estat importants, sinó que potser eren unes capes necessàries que havia de col·locar abans d'aquesta última.

La teva obra ha estat traduïda a moltes llengües i llegida en molts països. Hi ha llocs on els teus llibres segueixen prohibits?

En molts països àrabs com l'Aràbia Saudita, per exemple, o Egipte: allà només s'hi pot trobar una mica de poesia, però cap assaig.

Parlant amb les teves lectores i lectors, creus que et llegeixen diferent en funció del país?

He descobert un fet meravellós i, alhora, molt trist: tinc lectors de tot el món, però els problemes que tracto són més comuns que no em pensava. Creia que en països com Espanya, Itàlia o fins i tot França no resultaria interessant llegir assaigs sobre sexisme o patriarcat, però moltes dones d'aquests indrets em diuen que sembla que parli d'elles...

I quina emoció t'agradaria que sentissin les persones quan acabessin de llegir un llibre teu?

El desig de més. Més esperança, més força, més generositat envers els altres, més comprensió d'allò diferent, més acceptació... I més curiositat també! La curiositat no causa problemes, com diuen, sinó que fa néixer interessos.

Una mostra de la teva curiositat és la revista *Jasad* (en català, "cos"), que vas publicar el 2008, malgrat les amenaces, perquè la ciutadania libanesa tingués un espai on parlar d'aspectes relacionats amb el cos. Parlar del cos ens farà més lliures?

No només parlar-ne, sinó tenir més consciència sobre què fer amb el cos i amb els desitjos. El cos no és cap prova de llibertat ni d'opressió, sinó que ens ajuda a viure de la manera més feliç possible, però l'hem de descobrir. Discutir i experimentar sobre el cos és important, però ser conscients de què volem fer-ne encara ho és més.

Totes les persones tenim el deure de fer la pròpia revolució per canviar la nostra vida i la dels altres. I, si aquesta revolució individual es torna la baula d'una revolució col·lectiva, millor.

Tu vas dir que *Jasad* havia de servir per posar paraules damunt de tant silenci. I això em fa pensar que en moltes societats occidentals passa una cosa contrària. Aparentment, parlem molt de sexe, però sempre acabem reproduint els mateixos mites heteropatriarcals. Pot ser l'altra cara de la moneda?

Sí, i això és feroç. Però ho és tant per a les dones com per als homes...

Parlem, doncs, dels homes. Al llibre *Superman es árabe* (Vaso Roto, 2014) deies que els homes que com a humanitat mereixem han de canviar molt. Convertir-se en *humanus*. Com són aquests *humanus*?

Seguint amb l'analogia de Superman, l'*humanus* seria més aviat com Clark Kent, que no té vergonya de mostrar la seva vulnerabilitat. Superman és conseqüència d'un problema educacional: ens eduquen perquè exercim certs rols, tot i que siguin antinaturals. Igual que les dones en molts casos som educades per no tenir autoconfiança, els homes no poden mostrar la vulnerabilitat ni les emocions, perquè han de salvar les dones. Tinc amigues divorciades, que tenen quaranta-vuit anys com jo i encara esperen un príncep que les salvi de la misèria!

A *Superman es árabe* també defenses el "feminisme de tercera generació", que s'allunya de la guerra de sexes i en promou la col·laboració. Pots explicar una mica més aquest concepte?

Crec que els homes són còmplices en la lluita feminista, que es basa en la dignitat humana. El feminisme és universal: travessa els gèneres, les orientacions sexuals, les nacionalitats, les religions... I ara més que mai sento la necessitat de reivindicar aquesta paraula perquè hi ha més incomprensió que mai.

Per a tu, però, el feminisme islàmic no és feminisme...

No pot ser-ho. Pots dir que lluites per millorar els drets de les dones des d'una religió, però al meu parer no pots dir que ets feminista perquè en les religions no existeix la igualtat. El feminisme ha de ser, per naturalesa, laic.

La investigadora Sara al-Masri diu que el feminisme a les societats àrabs conservadores continua veient-se negativament perquè posa en joc l'“honor” de la família i la “decència” de les dones als seus sistemes morals. Hi estàs d'acord?

Sí. Són societats molt patriarcals i per a les religions musulmana i cristiana l'honor de les famílies rau entre les cuixes de les dones. Jo, per exemple, tinc l'honor de tota la família Haddad entre les meves cuixes i tot el que faig amb el meu cos té repercussions... És tan absurd! Falten dones que responguin: “Aneu-vos-en a l'infern!” Als països on no ens matarien per dir això, les dones no es rebel·len per covardia. Així mai no serem lliures...

© Albert Armengol

M'agradaria que ens aturéssim un moment al Líban. Com ha marcat la teva identitat el fet de ser dona, àrab, d'origen cristià, però profundament atea en un país tan confessional?

Vaig descobrir que soc una mena de monstre quan el maig passat em vaig presentar a les eleccions. De fet, vaig guanyar i van impugnar la meva candidatura... Sempre he dit que hi ha un clixé segons el qual el Líban és un país obert i modern, però que si grates una mica pots descobrir que no és així. Quan em vaig presentar amb la plataforma ciutadana, em criticaven per coses increïbles, com ser atea o defensar els drets dels homosexuals... Quan molts periodistes m'entrevistaven, en lloc de parlar del meu programa polític em feien preguntes sobre el meu físic o la meva vida personal.

Aquesta misogínia en l'esfera política la trobem a molts països...

Segur! És terrible mirar el món polític i econòmic, des d'on s'haurien de canviar les coses, i veure'l encara tan masculinitzat... El Líban, a més, té l'hàndicap que segueix sent molt confessional: hi ha moltes religions i els líders religiosos volen el poder i utilitzen la por. Les noves generacions encara tenen aquesta visió confessional: “Jo soc cristiana”, “jo soc xiïta”, “jo soc sunnita”... Penso que l'estat hauria de ser laic, perquè la identitat provingués de la nacionalitat i no de la confessió. Ara mateix no hi ha sentiment de pertinença al Líban, tots proclamem pertinences estrangeres: els xiïtes envers l'Iran, els sunnites envers l'Àrabia Saudita i els cristians envers França, com si els francesos ens diguessin: “Sí, sí, veniu a viure a França, estimats...”

Qui et llegeixi descobrirà que la teva relació amb el Líban és complexa. Dius que no hi sents un vincle especial, però tanmateix hi continues vivint...

A vegades les desgràcies ens vinculen més que la resta de coses de la vida. Establim unes relacions més emocionals amb els fets, les persones i els llocs que ens han vist sofrir que no pas amb els espais on hem estat feliços. Jo he perdut tantes coses al Líban —tants dies, tantes oportunitats, tant esforç...—, que l'odio, però al mateix temps m'hi sento lligada. A més, hi vaig viure una guerra i això em va fer créixer unes ganes quixotesques de fer alguna cosa. No soc una Don Quixot típica, però soc una dona que combat.

Joumana, al teu camí de rebel·lió i llibertat, quin paper hi juga l'amor?

És imprescindible. Hi crec fermament. Quan he començat a compartir la meua vida, la meua visió, el meu temps i els meus somnis amb una altra persona he pogut sentir

més el goig de viure. Ara tinc una relació amb un home i vivim junts sense casar-nos —m'he casat dues vegades i crec que ja és suficient!—, tot i que la nostra situació no es preveu a la llei del meu país i em podrien tancar a la presó... Per a la meua família també ha estat dramàtic. Però jo no faig concessions. No puc negociar.

Estem patint la cooperació entre les dictadures i els líders islamistes com aquí us va passar durant el franquisme entre Franco i l'Església catòlica.

Alba Gómez Gabriel, entrevista
Albert Armengol, retrat

Com capgirar el mercat creatiu bloc a bloc

Ramon Sangüesa — El món de la creativitat és dur. Costa fer-s'hi un nom. Costa mantenir-lo. Costa arribar a final de mes. O a mitjans. La hiperconnectivitat actual ha creat un món encara més desigual on alguns es fan un nom molt ràpid i reben retorns espectaculars i moltíssims es mantenen en el nivell de supervivència. Artistes, dissenyadors, programadors, publicistes, malden per mantenir el control sobre l'ús de la seva obra, evitar-ne l'apropiació oportunista per part de tercers o no veure reconeguda la seva autoria.

Tot això pot estar canviant des que hackers, activistes i gestors d'art han provat tecnologies fins ara associades a les finances, les criptomonedes, el tecnocapitalisme hiperavançat i la seva imatge alternativa i especular més activista. Què fa que tant hacktivistes com cases internacionals de subhastes utilitzin la *blockchain*?

La primera vegada que algú em va fer veure la connexió entre la blockchain i l'art va ser fa gairebé tres anys, quan l'artista Mónica Rikió i la filòsofa de l'art Alejandra López Gabrielidis van organitzar unes sessions sobre blockchain i creació digital. Fins llavors jo tenia associat la blockchain a les finances, als contractes intel·ligents, a la traçabilitat dels aliments, a la interacció amb la intel·ligència artificial. En l'art, i en l'art digital en concret, sembla que hi rauen les pistes de com s'articulen noves formes econòmiques a la nostra societat. I de com reaccionen les velles.

Aquelles jornades van precedir la presentació a Barcelona de la plataforma de blockchain per al sector creatiu CreativeChain (després anomenada Crea), liderada, entre d'altres, per David Proto. Són molt actius creant reptes per posar nou contingut a disposició d'artistes, comissaris i compradors, i facilitant la compra i distribució. Hi han afegit Creary, una xarxa social que interconnectarà dossiers digitals de creadors.

Què és el que fa tot això interessant? Que la tecnologia que hi ha al darrere està basada en una idea molt simple que pot alterar esquemes tradicionals del món econòmic. En faig una descripció hipersimplificada. La tecnologia blockchain, que hi ha darrere de les criptomonedes tipus bitcoin, entre d'altres aplicacions, es pot entendre com un registre de transaccions, ja sigui de béns, pagaments, dades o metadades, que funciona sense intermediari central. El fet que no hi hagi ni sigui necessària la figura d'un mitjancer amb la visió de totes les transaccions és el que més sobta, però és la clau de la potència i de les repercussions d'aquesta tecnologia. Cada cop que hi ha una transacció en una xarxa de compradors i venedors que utilitzen blockchain, verifiquen que s'ha produït la transacció com un "notari col·lectiu". En l'argot tècnic, passen per un procés de "consens", substitueixen el "verificador" central i únic. Un cop verificada la transacció, s'hi associa una marca de temps i s'afegeix a un bloc de transaccions que l'han precedit, que s'encadenen ("block-chain", cadena de blocs). La transacció ha quedat plenament identificada i fixada. La cadena ja no pot ser modificada. Queda molt clar qui ha venut què, a qui, quan i en quines condicions. Hi ha plena traçabilitat. Prova d'autor i prova de propietat. Així s'acaba amb el problema de la còpia no demanada, de la venda no autoritzada i d'altres dificultats que assetgen els creadors.

Per entrar en aquest món cal registrar-se en alguna de les múltiples plataformes de blockchain per a continguts de creativitat digital (gràfica, vídeo, música, programari...). Cal disposar d'un moneder digital i connectar-se a una plataforma de bitcoin (com Coinbase) o d'una altra criptomoneda. La diversitat de programes i d'interconnexions és una barrera per a molts usuaris, tot i que van apareixent entorns més fàcils d'usar.

Contrastant les opinions expressades per impulsors de diverses plataformes de blockchain i de creadors que les utilitzen, s'identifiquen dues grans tendències. L'una es proposa obrir circuits alternatius de reconeixement i d'economia separada dels entorns habituals. És un grup esperonat per un horitzó d'alternatives descentralitzades i autònomes respecte de l'economia capitalista tradicional. Dins aquesta tendència s'experimenta més i, per exemple, es posa en qüestió l'autor únic i omnipotent. CreativeChain, per exemple, permet la creació d'obres col·lectives i el reconeixement i la remuneració col·lectius.

Els entusiastes de la 'blockchain' remarquen que podem ser al principi d'una nova infraestructura que capgiri les relacions de poder entre actors petits i grans, tradicionals i nous, en molts mercats, entre ells, els de la creació i l'art.

Ramon Sangüesa és director d'*Equipocafeina.net* i cap de recerca en tecnologia i disseny a Elisava, Escola de Disseny i Enginyeria

Imatges de mems a Rare Pepe.

En l'altre extrem, hi ha els creadors que no qüestionen categories ni mecanismes de mercat, però que canten les lloances de la blockchain pel seu respecte a l'autoria i perquè els permet accedir a un munt de compradors als quals no podrien arribar d'altres formes. Al web *Artnome*, per exemple, llegim: "He fet més diners a través d'això que en quaranta anys al mercat de l'art". Aquest tipus d'argument recorda les primeres expectatives de democratització econòmica que aixecava la primera internet. Cal no oblidar que d'aquella internet plena de persones que podien viure comprant i venent en nínxols molt estrets però extensos perquè arribaven a tot el món, hem passat a uns oligopolis de xarxa en què les coses no estan tan repartides. Els entusiastes de la blockchain remarquen que podem ser al principi d'una nova infraestructura que capgiri les relacions de poder entre actors petits i grans, tradicionals i nous, en molts mercats, entre ells, els de la creació i l'art.

Que alguna cosa es mou ho demostra que, el juliol de 2018, la casa de subhastes Christie's va organitzar a Londres una trobada al voltant del mercat de l'art i la tecnologia, on es va deliberar sobre alternatives, reptes... i xifres de negoci. I és que la blockchain també aprofita als actors més tradicionals dins l'art, des dels museus fins als fons d'art i als subhastadors. A les institucions que manegen grans col·leccions d'art, com els museus, la blockchain els aporta noves formes de verificació d'autenticitat. Hi ha empreses especialitzades en aquesta funció, com Verisart. Amb la blockchain es pot conèixer l'origen i els desplaçaments de cada obra. El repte no es troba tant en els creadors recents que ja poden haver publicitat les seves obres en plataformes digitals, com a integrar els grans fons de col·lecció en aquests sistemes.

Es diu també que a través de la blockchain les galeries podran "democratitzar" la inversió en art. Una via per fer-ho és partir el valor d'una obra molt reconeguda —un warhol, un picasso— en petites participacions que es posen a la venda (o subhasten) via una plataforma de blockchain. "Sigues propietari d'un picasso" (en realitat, de la milionèsima part d'un picasso). La blockchain obre una nova via per finançar (encara més) el món de l'art. Un informe encarregat pel Parlament britànic s'expressa en termes molt poc alternatius pel que fa a la relació entre blockchain i art: "És probable que la liquiditat i el valor del mercat de l'art es disparin si les tecnologies de blockchain s'implanten amb èxit, creant noves indústries laterals, com ara un boom en els préstecs basats en l'art i fent de l'art una part integral de la indústria financera."

A tots aquests avantatges s'hi poden contraposar certes dificultats. La recent regulació de la protecció de dades a Europa, a més de la portabilitat i la transparència (que potser es podrien garantir amb la blockchain), té com un dels seus pilars el "dret a esborrar" les dades que tenim associades. Si una cosa aporta la blockchain és la immutabilitat de les cadenes de transaccions. Si algú demana esborrar una compra o venda, és literalment impossible de fer i, per tant, pot xocar amb la legalitat europea de protecció de dades. Sabem que els sistemes de blockchain no són tan descentralitzats com es diu, sinó que hi ha operadors que tenen un pes desproporcionat. En el cas d'algunes criptomonedes, l'acció d'aquests gegants en pot alterar la valoració. Podria passar quelcom semblant amb el valor de les obres d'art. Una darrera crítica és la relació entre sistemes blockchain i el seu consum energètic, explorada per l'artista Joana Moll en obres com *Google CO2* i investigada per diversos científics que arriben a apuntar la insostenibilitat ecològica d'una economia basada en la blockchain.

Ens comprem un picasso a Maecenas, un mem a Rare Pepe, venem el nostre darrer *rendering* a CreativeChain o seguim provant de vendre obra a la galeria de sempre?

Referències

- McDonald-Korth, D.; Lehdonvirta, V.; Meyer E.T. (2018). *Art Market 2.0. Blockchain and the Financialization of the Visual Arts*. Oxford Internet Institute i Alan Turing Institute. <http://ow.ly/YXFy30mMoNe>
- Art+Tech Summit. *Exploring the Blockchain*. Londres. Juliol 2018. <http://ow.ly/SXyQ30mMoPk>
- Joana Moll *GoogleCO2*. <http://www.janavirgin.com/CO2>
- Camilo Mora, Randi L. Rollins, Katie Taladay, Michael B. Kantar, Mason K. Chock, Mio Shimada & Erik C. Franklin. "Bitcoin emissions alone could push global warming above 2°C". *Nature Climate Change* Vol 8, pp. 931–933 (2018).

Charlotte

Marina Vinyes Albes — “La creació de les següents pintures ha d’imaginar-se com segueix: una persona està asseguda a la vora del mar. Està pintant. De sobte, al seu esperit irromp una ària. Quan comença a taral·lejar-la s’adona que l’ària encaixa exactament amb el que intenta plasmar en el paper. Al cap se li forma un text. I comença a cantar la melodia amb les seves paraules. Una vegada i una altra. Amb una veu forta, fins que la pintura sembla acabada”.

Així comença l’obra de Charlotte Salomon el mes de juny de l’any 1941. Divuit mesos després abandona La Belle Aurore i emprèn el camí de Villefranche-sur-mer; sota el braç hi du els 782 guaixos que ha pintat obstinadament a la cambra de l’hostal francès. N’ha fet tres paquets que llegirà al doctor Moridis per a l’Otilie Moore, ara a Lisboa esperant embarcar cap a Amèrica. Protectora i amiga hospitalària, li ha donat refugi a la vil·la L’Ermitage, vora Niça. El doctor recorda les paraules de Charlotte aquell dia: “És tota la meua vida”, potser una altra manera de dir que l’ha salvada la imaginació.

La de Charlotte és la història singular d’una noia immersa en la tragèdia d’un mal familiar, un llinatge de suïcidis, un rosari de morts heretades que li és descobert intempestivament, a l’exili. De disputar-se entre la follia que l’emporta i el desig d’arrelar-se a la vida, en neix la seva obra. Un dels guaixos esbossa una jove amb un llenç a la falda. Sobreposat a la figura, hi llegim “Déu meu, fes que no embogeixi”. La paraula “no” (*night*) es troba al llindar de la finestra; ja gairebé del cantó dels morts. La biografia de la família, jueva, burgesa, berlinesa, és també la història política d’una nació i els seus pàries. Aquells mateixos anys

Walter Benjamin, a qui a Charlotte li agradava de llegir, s’arrencava la vida a Portbou.

Charlotte munta escenes somniades amb records, figures amb textos i melodies per dir i donar a imaginar alguna cosa de la pròpia existència. D’això n’han dit autobiografia, però certament ho desborda. Pensa l’obra com si fos un teatre. L’organitza en tres actes, presenta els personatges principals —inspirats en la vida real, amb pseudònims—, dibuixa les escenes, les situa, escriu els textos, indica les tonades i les lletres d’algunes cançons. De vegades és narradora, d’altres protagonista o espectadora: “He estat tots els personatges de la meua peça”, escriu en una carta posterior. “He après a seguir tots els camins. És així com he esdevingut jo mateixa.” Tot es juga en aquest moviment imaginatiu que li permet de desplaçar i reformular constantment el punt de vista.

Una altra refugiada, Hannah Arendt, solia citar les paraules de Dinesen “totes les penes poden suportar-se si les posem en una història o expliquem una història sobre elles”. Deu ser que el poder del relat té a veure amb això: la sospita de comprendre o suposar un sentit a tot plegat. Guaix rere guaix, acompanyem la formació d’una subjectivitat, concentrada i fràgil. Hi posarà fi l’anonimat del sistema concentracionari. El dia 10 d’octubre de 1943 és assassinada a Auschwitz la presonera número 5571. Poc abans un transport havia abandonat el camp francès de Drancy amb Charlotte i el seu avi matern. Ella tenia vint-i-sis anys i estava embarassada.

És justament a l’acte central que tot esclata. Les escenes detallades del pròleg esdevenen traços cada cop més abstractes, pinzellades ràpides i lliures, envolades. Les paraules envaeixen progressivament les làmines i les formes es multipliquen en repeticions obsessives, rengleres de cares i de mans, cossos com dofins emportats pel corrent. Al pròleg, la superposició de textos i pintura venia donada per pàgines transparents adossades als quadres. Com si fossin cal·ligrames, alguns textos exposen les figures tot integrant-se al dibuix, s’hi repengen. M’encongeixo davant els versos de la cançó “Et trenem una corona virginal amb seda violeta” resseguint, per sobre del calc, el cos dislocat de la mare morta.

A poc a poc, l’artista abandona les transparències i gargoteja els textos directament sobre la pintura. A l’epíleg, hi són omnipresents. Diríem que empenyen les imatges al revers del quadre. És un frenesí de colors, blau groc i vermell. Imagino com els cossos llargueruts es redrecen per tornar-se lletres i com aquestes podrien esdevenir cossos en llegir-les. O tal vegada les hauríem de cantar? Potser sí que convindria d’avançar en l’exposició entonant els diàlegs entre dents i taral·lejant les melodies, com fa Charlotte.

Ara l’obra es tanca amb una noia vora el mar. És l’alter ego de l’artista. Ens dona l’esquena i passa el pinzell per una tela transparent; hi veiem a través el blau de l’aigua, el taronja de les cames, el gris de la terra on s’asseu. El dibuix coincideix amb la naturalesa, és la darrera finestra, l’últim llindar. Sobre la pell, tres paraules tatuades: Vida? O teatre?

L'art com a reflex de la història

Mercè Vila Rigat — Eric Hobsbawm, historiador marxista britànic, va encunyar l'expressió “un segle breu” per referir-se al període comprès entre la Primera Guerra Mundial (1914) i el col·lapse de la Unió Soviètica (1991). Ho deia per subratllar que en pocs anys s'havien esdevingut molts canvis, tensions i contradiccions. Prenent aquesta expressió per títol, la nova disposició de la Col·lecció MACBA reuneix 194 obres emblemàtiques del seu fons entre 1929 i els nostres dies. Tot i que la proposta és d'una densitat temàtica i expositiva indigerible, aconsegueix ordenar i clarificar un segle tan breu com atapeït.

Les obres escollides evidencien les fortes tensions entre el context social i polític de l'època i les manifestacions culturals i artístiques resultants, prenent Barcelona com a centre neuràlgic que no perd de vista què passa a fora. La nova presentació pretén acostar la col·lecció del Museu d'Art Contemporani de Barcelona a barcelonins i catalans, que en comptades ocasions utilitzen aquests testimonis artístics per revisar la seva història més recent. El llenguatge erudit —i per a alguns críptic— amb què sovint s'expressa el MACBA ha creat una distància amb la població que s'intenta esmenar aquí.

La sageta surt disparada el 1929, quan Barcelona acull l'Exposició Internacional. Mentre que per una banda es consolida el noucentisme, per l'altra es filtren els corrents d'avantguarda internacional, especialment el racionalisme, amb la construcció del Pavelló Alemany, de Mies van der Rohe. La idea d'avantguarda artística condueix els artistes cap a l'experimentació a partir de nous materials i formes. Un clar exemple d'això són els *stabiles* de Calder, que ens reben bellugant-se tímidament. Les escultures transgredeixen l'estabilitat de l'art que les precedeix i comencen a moure la part superior del cos amb

un ritme quasi imperceptible. La por, però, les paralitza. Presenten que alguna cosa terrible s'acosta.

Amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola, el bombardeig de cartells a favor de la República pren especial rellevància i els seus autors recorren a llenguatges visuals i tipogràfics de l'avantguarda internacional. Mentre Fontserè representa un camperol cridant “Llibertat!” i brandant una falç davant la bandera anarquista, l'ombra de la Segona Guerra Mundial amenaça. Aquesta avantsala ens prepara per entendre el canvi que s'està a punt de produir: els anys posteriors a la Guerra Civil i acabada la Segona Guerra Mundial, els artistes exploraran formes divergents d'abstracció i abordaran la creació artística després de la guerra. Obres de Miró, Oteiza o Tàpies encara fan olor d'una destrucció que empeny a una reconstrucció necessària.

Les revoltes del Maig del 68, la descolonització i els moviments a favor dels drets civils convergeixen en un viatge turbulent cap a una nova societat en transformació i plena de contradiccions. A l'estat espanyol, la dictadura franquista (1939-1975) crea una societat conservadora amb una profunda empremta catòlica, i alguns artistes opten per la denúncia i la ironia per burlar-se de la censura. Un exèrcit de soldats de plàstic de Miralda, custodiats per obres de Manolo Quejido, Reimundo Patiño o Joan Rabascall, conquereixen l'epicentre de l'exposició. Miralda redueix a l'absurd la institució militar i el poder de l'estat, expressant una actitud crítica que sintonitza amb els moviments de protesta arreu d'Europa. Una *Caixa de núvia* (1969) vomita un exèrcit de soldats albins que es disposen a dominar el món amb armes de plàstic. El que no saben és que una nova era de feminisme radical està a punt de descloure's. A finals dels anys seixanta i durant els setanta la lluita feminista es manifesta en l'obra de multitud d'artistes que denunciaven el paper subaltern de la dona a la societat utilitzant el cos com a arma: Eulàlia Grau o Sanja Iveković experimenten amb la sensualitat, la sexualitat o la maternitat, i donen a llum unes obres que pretenen dinamitar estereotips que encara avui arrosseguem.

A mesura que ens acostem als nostres dies, la crítica a les relacions econòmiques regides per la globalització es converteix en iconografia obligatòria. La fletxa que sortia del fris cronològic iniciat l'any 1929 avança imparabile, sobrevolant mars on naufraguen embarcacions carregades de migrants. La sageta travessa la darrera sala de la mostra, on a les palpentes descobrim *Hydra Decapita*, de The Othoilt Group, un vídeo que recupera la història del *Zong*, un vaixell carregat d'esclaus cruelment llançats al mar. La fletxa podria submergir-se a l'oceà al costat dels esclaus africans assassinats, però, ignorant-los, avança sense mirar enrere, escrivint noves dades al fris cronològic que corona l'exposició. La sageta ens recorda que l'art és un reflex de la nostra història i que, si la volem entendre, el MACBA ha de ser una de les nostres biblioteques de referència, ja que, a més de rebre turistes, ens narra a nosaltres, barcelonins, catalans, qui carai som.

“No somos machos, pero somos muchas”

Marti Sales — Començo parlant de la bellesa. D'una bellesa que salta a la vista des de la portada i quan el fulleges per primer cop: aquest llibre és preciós. Quan es fa una ressenya literària, sovint se'n menysté la formalització, el disseny. En el cas de *Gent de ploma i marabú*, escrit per Thais Morales i Carme Pollina i editat per l'Ajuntament de Barcelona, seria una bestiesa no fer una menció especial a la feina excel·lent que ha fet el dissenyador Roger Adam per pensar gràficament i objectualment el conjunt de textos i fotografies que conformen aquest exhaustiu repàs de la Barcelona *queer* des de principis del segle xx fins avui en dia. La divisió a dos colors (rosa pàl·lid i blanc) de cada plana, la disposició del material gràfic i textual, la identitat tipogràfica, el mapa i el desplegable són un goig de tenir entre mans.

I continuo parlant de la bellesa. D'una bellesa que per primer cop se'ns mostra com a tal: és fascinant l'alegria transgressora que transmeten les fotografies recopilades —extraordinari treball de documentació de Marta Delclòs a partir de més d'una vintena d'arxius—, que mostren escenes en blanc i negre del Barri Xino dels trenta, espectacles que traspuen excitació, manifestacions o les festes multitudinàries actuals. Totes ben diferents però amb un fil que les recorre: les protagonitzen persones que s'atreveixen a viure i estimar tal com són i com volen i no com marquen les normes de la societat de l'època. *Gent de ploma i marabú* és un llibre sobre ser rebel pel simple fet de voler existir sense perdre la identitat: és la història d'aquesta lluita.

Thais Morales i Carme Pollina se saben la ciutat de cap a peus i, sobretot, el Raval, gènesi de la moguda LGBT+: des del 2015 que hi fan rutes per explicar la relació geoemocional d'aquest col·lectiu amb la ciutat. Aquest llibre n'és un document, i molt necessari, perquè així com l'època d'abans de la guerra està molt ben explicada al llibre de Paco Villar *La Criolla. La puerta dorada del Barrio Chino* (Comanegra, 2017), *Gent de ploma i marabú* traça una panoràmica que dona molta informació sobre altres moments clau de la història del col·lectiu LGBT+ a Barcelona, com per exemple el període 1977-1997, que és el de la batalla pels drets i la construcció de diversos epicentres de l'ambient que acabarien desembocant en la creació del Gaixample. És molt lloable l'esforç de les autores per reivindicar el paper de les dones, lesbianes i trans —massa vegades les sigles LGBT+ acaben emmascarant una sola G—: la seva empenta és crucial, des del col·lectiu gracienc La Nostra Illa, amb més de quaranta anys d'activisme, l'empresària Mer, l'esportista i anarquista Ana Maria Martínez Sagi o l'editorial i local feminista La Sal, entre tantes altres.

Capítol rere capítol, coneixerem el primer bar d'ambient de Barcelona (Cal Sacristà, obert l'any 1929 al Barri Xino) i sales de festa com el Gambrinus, que el 1968 “va suposar un renaixement del transvestisme que havia donat tanta fama al barri durant la Segona República”. Veurem Trotski i la seva dona al reservat del mític La Criolla amb l'estrella trans Flor de Otoño, i viurem l'esplendor del Paral·lel, amb la seva desfllada incessant de dives a l'escenari d'El Molino. Ens esgarrirem quan ens assabentem de l'existència del Pabellón de Clasificación de Montjuïc, una mena de centre d'internament de delinqüents i homosexuals als anys trenta on ara hi ha els jardins de Joan Maragall. Reviurem el cabaret

Barcelona de Noche i les nits que Madame Arthur enamorava Fellini mentre Paco España deixava anar frases tan mítiques com “No somos machos, pero somos muchas” (avui és la infausta comissaria de Nou de la Rambla). Assistirem al despuntar de Bibi Andersen o Pavlovsky, cridarem ben fort amb els activistes de la primera manifestació LGBT+ de l'estat l'any 1976, farem greasca amb l'Ocaña i recordarem la Bodega Bohemia i els inicis d'El Cangrejo amb Gilda Love, Carmen de Mairena o el Gran Gilbert. Les autores ens acompanyaran per la Gràcia dels vuitanta (la malaguanyada Martin's va obrir el 1985 quan la Riera de Sant Miquel estava plena de locals d'ambient), i per Sant Gervasi, on les noies van començar a tenir-hi punts de trobada amb tant de caràcter com el Member's, el Daniel's, el Patmos, Bahía o La Rosa, i ens explicaran l'eclosió del Gaixample als noranta (Satanassa i Metro obren el 1989, Punto el 1990 i Arena el 1996).

Gent de ploma i marabú és un passeig fil per randa, sorprenent i emocionant, per un segle d'història LGBT+ barcelonina, un llibre que indaga per reivindicar les entranyes de lluentons d'aquesta ciutat que sempre ha estat port que bull.

Trencar la barrera del so

Anna Ballbona — *Els límits del Quim Porta*, de Josep Pedrals, és un llibre cridat a descol·locar i a hipnotitzar. Primer, perquè sota l'aparença de llibre de poesia fa passar un corrent de gèneres que van canviant a mesura que avança la trama. Segon, perquè també és una novel·la que conté aventures, assaig i molts diàlegs a través dels quals els personatges es burxen, s'interpel·len i es busquen. I, finalment, perquè hi ha, en efecte, repartits entremig de la narració, com a llocs on aturar-se dins d'un llarg camí, com a indicadors d'on continuar o com a proves de l'estat de la qüestió, prop de dos-cents poemes recognoscibles en la seva forma. Però és que el conjunt respira poètica, sonoritat lírica, idees, revelació constant de llenguatge, amb paraules triades al mil·límetre per aconseguir una música que s'emporta el lector més enllà de les fronteres a què està avesat. Aquest és un enorme artefacte —i no només per les seves 615 pàgines— dedicat amb abnegació a la llengua, l'experimentació, el joc, les possibilitats d'estreganyar el llenguatge, la ficció, la fantasia, el pensament.

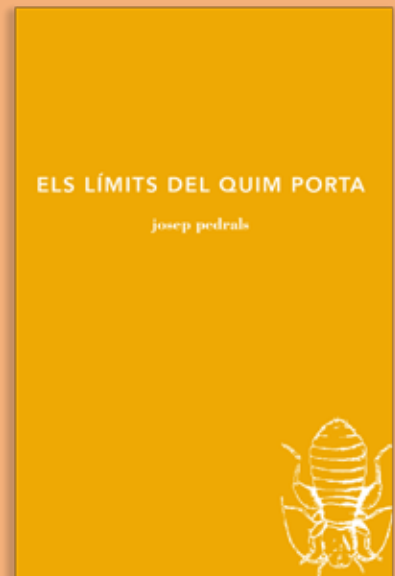
Amb *Els límits del Quim Porta*, Pedrals tanca la trilogia de Bolló, formada, a més, per *El furgatori* i *El romanço d'Anna Tirant*, tots dos de dimensions més reduïdes que aquest. L'autor, reconegut rapsode i bèstia d'escenari, amb un peu al món del teatre i un altre al de la música, en aquest volum fa desaparèixer la figura del Quim Porta —guia

cabdal, és a dir, “el qui em porta” i “el que importa”. El personatge Pedrals, acompanyat dels seus amics, tots amb noms evocatius que es transformen al llarg del llibre — Carmina, Ventura Astruc (Astructura) i Maties Galí (Galimaties)—, s'esforça a buscar el Quim Porta, alhora que persegueix la seva pròpia poètica i els secrets de la catalanitat i d'unes obres perdudes de la tradició literària (amb un to meitat enciclopèdic, meitat humor desbridat, arriba a crear un hilarant mercat negre de llibres soterrats). Els personatges es troben immersos en una cerca contínua, alimentada per beuratges i substàncies diverses que certifiquen l'humor que amara l'obra, en un constant interrogar-se, pessigar-se i posar-se en dubte.

Estirant aquest humor, l'autor es riu molt obertament de si mateix, i el joc s'arrodoneix amb la presència de l'Ull de la Providència: així és com anomena el lector i s'hi adreça, a través d'unes anotacions que resulten ser un contrapunt ajustat per fer respirar tots els fragments de text (narració, diàlegs, poemes, peces teatrals, novel·letes, esquemes...) i oferir alguns apunts enciclopèdics —juganers o reals, tant se val; la qüestió és que el joc mai s'atura i flueix en una música torrent d'efectes hipnòtics. L'aposta fragmentària fa pensar —i anima— el lector a acostar-se a aquest artefacte de la manera que vulgui. Si els límits aquí s'han trencat, com una barrera del so, i a l'Ull de la Providència li ha estat atorgada la potestat de fer-ne el que li plagui, pot agafar el llibre com si es tractés d'un “tria la teva aventura”, i llegir-lo a glops, a través dels poemes o començant pels misteris que li vinguin de gust. L'artefacte ho permet.

L'estructura és una obra d'enginyeria dividida en dues parts i deu misteris, “Misteris del dolor” i “Misteris del goig”, inspirats en els misteris del Roser. Un artefacte travat, impregnat de referències del món de la teologia —que Pedrals coneix

directament per via paterna. L'estil que li és propi, el barroc, volgudament carregat, espren el llenguatge fins a terrenys inimaginats, fins i tot quan sembla fer-ho en forma de narració. Aquí fa l'efecte d'haver fet un salt, de ser més assentat que als dos llibres anteriors, tant en el sentit estilístic com en la profunditat reflexiva. El joc, les rimes i la ironia —o la posada en escena més festiva en recitar els poemes— no han d'amagar que hi ha pensaments de gruix —sobre la pròpia veu, la multiplicació del jo, sobre la literatura, sobre el sentit de tot plegat— que valdria la pena no passar per alt. L'humor actua com una via per fer més fonda l'esquerda que obre el pensament. A partir de composicions de tradició tan arrelada com el sonet, l'estil s'ha esmolat —Pedrals assegura haver fet una feina de depuració, tot i les 615 pàgines. Malgrat això i que alguns ginyes de farciment poden resultar encara excessius, la veu sona més sòlida, la veu sona —perquè sona— virtuosa. El seu gust per retorçar el llenguatge ens pot fer venir al cap Foix i podem establir-hi paral·lelismes diversos, però el fet és que és difícil trobar res igual en la literatura catalana. Justament perquè si alguna cosa fa aquest volum és trencar límits i cotilles.

Jo també soc adúltera

Blanca Llum Vidal — Es deia María Ángeles Muñoz i l'any 1976, a Barcelona, va ser acusada d'adulteri. Muñoz es va negar a entregar la seva filla al jutjat per la demanda interposada pel seu marit i responia un sí contundent quan Marta Pessarrodona, des de la revista *Vindicación Feminista*, li preguntava si era conscient que el seu cas individual podia donar lloc a una lluita col·lectiva.

En la mesura que el lligam que uneix les dones als seus opressors no és comparable a cap altre lligam de dominació (aquí no hi ha inferioritat numèrica; aquí no es tracta d'una col·lectivitat segregada; aquí l'autoritat tirànica s'escapa del caràcter accidental de la història i és tan de tot arreu i de sempre que sembla que porti amb ella la justificació atemporal, essencial i ràpidament atroç d'un proverbi), en la mesura que mitja humanitat encara avui necessita un dia internacional, resulta imprescindible que la concreció radical dels noms acompanyi les anàlisis estructurals i les torrentades de xifres. Resulta imprescindible perquè només així és possible d'evitar el realisme lògic de la massificació que condueix a camins perillosos en què els subjectes s'esborren. Resulta imprescindible perquè només així és possible lligar la memòria a la vida.

Es deia María Ángeles Muñoz i, just després del final (oficial) de la dictadura franquista, va ser la causant de la consigna solidària i rebel que una multitud de dones es van fer també seva: "Jo també soc adúltera". Una consigna que "no només infringia la llei positiva d'un país, sinó la llei simbòlica i sagrada, tot mostrant el rebuig al

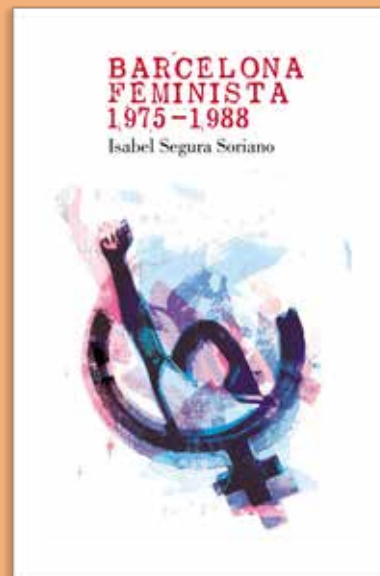
règim de valors imposats pel discurs hegemònic". Qui avui analitza així la consigna —i analitzar-la és portar-la al present i implicar-se amb el seu llegat, el de la denúncia a les legislacions violentes i el de la subversió de realitats discriminatòries— és Isabel Segura Soriano, historiadora, escriptora, directora literària durant molts anys de la col·lecció "Clàssiques Catalanes" de l'editorial LaSal i autora, entre d'altres, del recent *Barcelona feminista 1975-1988* que desplega aquesta anàlisi.

Tractant-se d'aquest espai temporal, d'aquest lloc, d'aquest espectre polític que apel·la als drets humans i que entronca amb la resistència antifeixista —els moviments d'emancipació de la dona—, Segura comença la seva *Barcelona feminista* amb les Jornades Catalanes de la Dona celebrades a Barcelona el maig del 1976 i les comença llegint-les no només com a esdeveniment succeït, sinó també com a símptoma polític, ja que les Jornades representen un dels inicis de la irrupció de la dona a l'espai públic i d'un prou que es multiplica: prou masculí falsament genèric; prou silenci forçat; prou paternalisme vers les dones i, sobretot, vers les dones treballadores; prou família autoritària com a puntal de l'Estat; prou mites essencialitzadors sobre la virginitat, la maternitat i la feminitat; prou *sex symbols* publicitaris i prou cosificació de la dona; prou *cruzadas evangélicas* i prou presons per a "caigudes" i "indignes". Però les Jornades, com recull Segura, no només van ser un cop de puny sobre la taula, sinó que també van donar origen a les propostes nascudes dels debats entre dones, que van des de l'abolició de totes les discriminacions laborals per raó de sexe fins a la necessària socialització del treball domèstic i al dret a la lliure disposició del propi cos.

Una lliure disposició, aquesta, negada secularment i que en els anys de la *Barcelona feminista* de mica en mica, i no sense obstacles

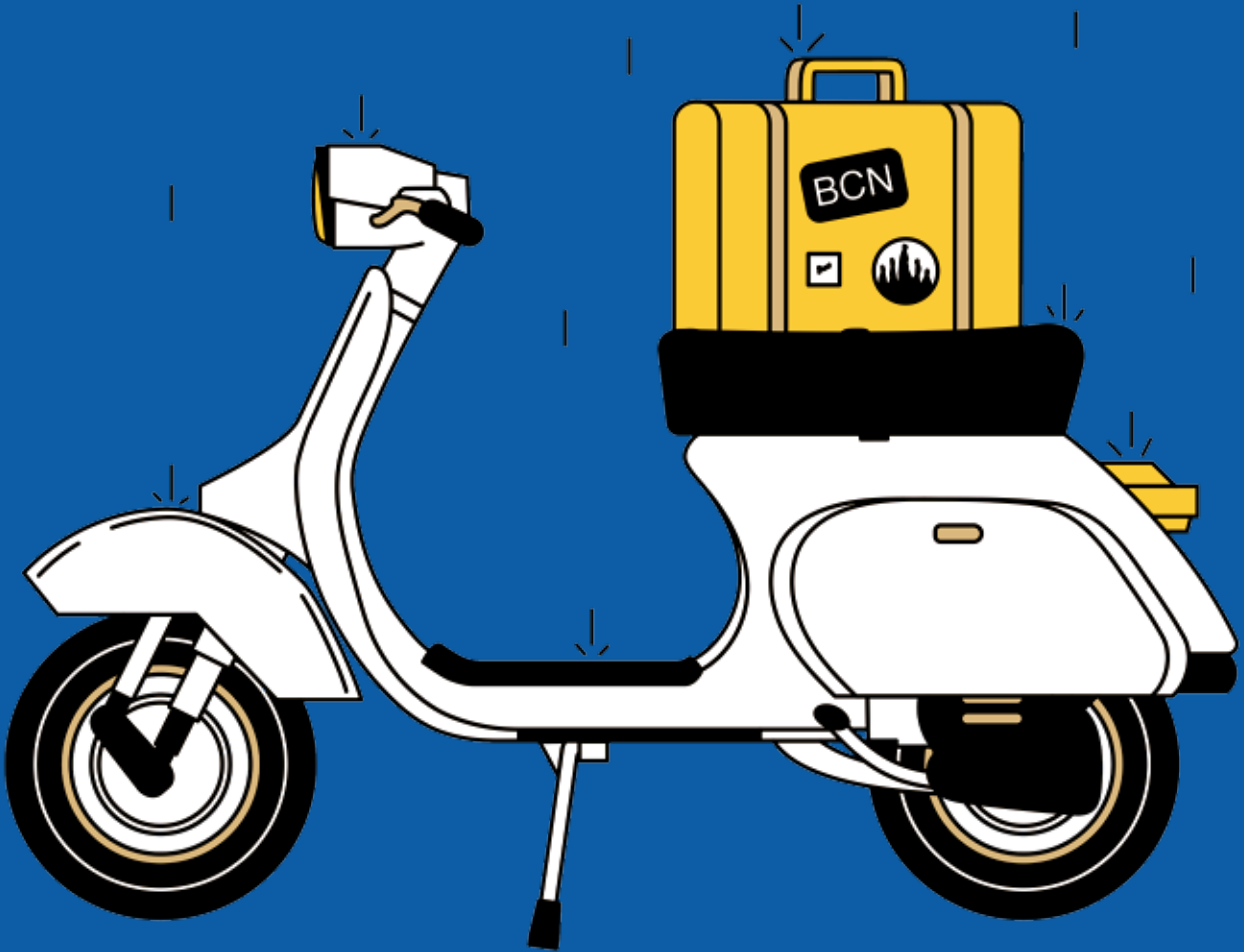
contrarevolucionaris, és conquistada. Una lliure disposició, la del cos, la de la sexualitat, que, al costat de la qüestió material i econòmica, esdevé una de les claus de volta dels feminismes d'aquests anys. Potser per això Segura inclou, a les pàgines finals del llibre, una fotografia extreta de *Nuestros cuerpos, nuestras vidas* (Icaria, 1982) que dona compte, no només de com de dolorosa i difícil va ser aquesta lluita, sinó també de com d'intel·ligent, radical, lúcida i feliç van fer que fos. Dues dones: una, nua de cintura en avall, estirada, amb les cames obertes i amb una llanterna a les mans. L'altra, just al davant, amb un mirall davant de la vagina de l'altra i somrient.

Somrient perquè *Jo també soc adúltera* prové d'una ferida, però aquesta ferida, aquest estigma, es pot arrabassar dels seus inductors i, com fan avui els moviments *queer* amb tot allò que tingui a veure amb el que és titllat de *desviat* i *bastard*, es pot resignificar i es pot convertir en una palanca de llibertat. En una llibertat que permet somriure allà on es vulgui —davant de l'auditori masculí o davant d'un cony— i somriure també és propi de l'ésser humà. Per tant i, per primera vegada en aquestes ratlles en primera persona, sí, *jo també soc adúltera*.

El Fab Lab Barcelona és un dels principals laboratoris de la xarxa mundial de 1.600 *fab labs*, tallers de fabricació digital per a la producció local i sostenible de, gairebé, qualsevol cosa necessària per fer que una ciutat sigui autosuficient. Desenvolupa dispositius intel·ligents oberts per a la recollida de dades com l'Smart Citizen Kit, una placa Arduino equipada amb sensors de qualitat d'aire, temperatura, so, humitat i quantitat de llum. — Olga Subirós

Murmuri

Marta Orriols

Sovint les coses que recordarem tota la vida passen així, sigil·losament, a mig camí entre el murmuri de la intuïció i l'afany d'un desig.

Hi va haver un temps en què jo vaig desitjar tota la ciutat Barcelona. *Tota* volia dir la seva gent, els seus racons, el seu soroll, la seva calçada de llambordes mullades i els seus panots amb la flor. *Tota* eren també els taxis com abelles feineres, els borratxos a les places i el ball de llums ambre, vermell i verd dels semàfors de la Diagonal. *Tota* era la flaire de presses i metes, de coses que passaven de debò, dels nous amics de la universitat, d'aquells versos de Bolaño que vàrem escriure a l'únic espai lliure que quedava a la porta d'un lavabo d'un bar sense ser capaces de recordar el poema sencer.

*Y dos cervezas en una terraza
de Barcelona.*

Y gaviotas.

No está mal.

“Jo desitjava viure a Barcelona malgrat que la naturalesa del meu desig, en la seva forma més pura, no em permetia anhelar en veu alta, per això ho demanava fort cap endins.”

Marta Orriols Balaguer

(Sabadell, 1975) és historiadora de l'art de formació. Autora del bloc *No puc dormir*, ha col·laborat amb els digitals de cultura *Núvol* i *Catorze*. El seu primer llibre, la col·lecció de contes *Anatomia de les distàncies curtes* (Edicions del Periscopi, 2016), va aconseguir un notable ressò entre la crítica i el públic. Poc temps després va publicar la seva primera novel·la, *Aprendre a parlar amb les plantes* (Edicions del Periscopi, 2018).

Foto © Lydia Cazorla

Però jo marxava. Ells es quedaven com les lletres de Molly sobre la fusta de la porta del lavabo del Raval i jo havia d'agafar el tren i tornar, així que *tota* era també romandre, passar-hi la nit, *tota* era el que jo volia i el nom dels llocs encara per estrenar. *Tota* era

fondre'm enmig de la multitud, *tota* era el camuflatge de ser nova i estar sola i a la vegada la fressa de les intimitats de tothom que ressonaven dins meu dotant el meu imaginari de perles per a la posteritat.

Tota. La volia tota. Era un desig ferm però tenia una manera ingènua de verbalitzar-lo. Agnòstica i encara censada a la Manchester catalana, jo desitjava viure a Barcelona malgrat que la naturalesa del meu desig, en la seva forma més pura, no em permetia anhelar en veu alta, per això ho demanava fort cap endins, perquè només és cap endins i des de la precarietat des d'on poden demanar-se les coses grosses; aleshores feia ressonar aquell *per favor, per favor, per favor*, fins que em quedava el dubte de si amb allò n'hi hauria prou i el convenciment de no estar-me equivocant de desig o de futur, que vindria a ser la mateixa cosa.

Com totes les grans ciutats, Barcelona construeix el seu propi relat irreflexiva i deixant-se arrossegar per la inèrcia i pel pes que conformem tots els que l'habitarem d'una manera o una altra, tots els que l'empenyem sense saber-ho, a força de records i moments crucials en les nostres vides, tots els qui hi pertanyem d'entrada o hi som nous que ja no en sabrem marxar i que anem fent més grossa la ficció que porta implícita una metròpolis d'avingudes lletges, de rambles boniques, de l'extraradi que la fa intrèpida i descarada i de les parts altes que la doten d'elegància hipòcrita però tan magnètica.

Més tard també hi va ser ell, que hi vivia, que hi havia nascut, que parlava amb el seu accent, que s'hi movia amb la destresa de qui coneix els racons de tota la casa. Ell i aquella Vespa negra destrallada que li agafava al seu pare sense gaire permís. Abans no vaig conduir una moto vaig seure molts anys al seient del darrere des d'on redimensionava el relat de la ciutat quan ell m'acompanyava fins a l'estació de tren. El trajecte era un regal: badava mirant totes les finestres amb els llums encesos dels edificis de l'Eixample. A cada finestra una escena de capvespre i el meu desig de ser-hi a dins. A cada desig un murmur i a cada murmur un desig.

Plovia a bots i barrals aquell vespre que jo desitjava cap endins. Vam aparcar la moto al passatge de Mercader, entre Mallorca i Provença, i ens vam aixoplugar sota el porxo d'un edifici baix fins que amainés la pluja i poder fer via cap al tren. Em va atacar un mal humor sortit del no res com un gos rabiós que tot d'una apareix a la cantonada i t'ensenya totes les dents. Era un mal humor reincident, reiterava un

“Aquí segueixo jo tan enganxada a la franja blava del seu mar, al bullici de la seva capitalitat, als capvespres reflectits dins dels bassals, als xiscles dels nens que surten de les escoles, a la pau d’una cua al cinema, a les persianes metàl·liques dels comerços, al paradís de les seves llibreries i al caliu dels seus bars.”

mateix estat d’ànim o defecte tots els diumenges al vespre, com un agreujant aplicat a la rea que era jo, de la responsabilitat criminal de no voler deixar la gran ciutat, pujar al tren i tornar a casa els pares tallant de soca-rel moments estel·lars de la meva breu joventut.

I la pluja que no parava i els trons que no queien pas tan lluny, i el tren que se m’escapava i ell cargolant-se un cigarret. I la seva calma que amb els anys va esdevenir la meva però jo encara no

ho sabia. Aquell vespre em sembla que me la va deixar com es deixen les coses materials, una jaqueta o uns apunts d’art medieval. Em va deixar la calma mentre el seu cigarret llambrejava sota la pluja i ho vaig veure clar. La metròpoli ordenada, lògicament i urbanísticament previsible i aquell carreró que era com un salt en el temps, silenciós, amb un taronger enorme farcit de taronges bordes i una vorera de casetes amb jardí al davant esquitxada també d’antiquaris i consultes mèdiques. Potser va ser la suma d’aquell préstec de calma i el gos rabiós del mal humor queixalant-me els baixos dels pantalons, però sé que vaig murmurar *per favor, per favor, per favor* amb l’embranzida d’una conquesta íntima i em vaig jurar que ben aviat deixaria d’agafar el tren i engegaria la meva vida des de dins d’aquesta ciutat.

Fa gairebé dues dècades que hi dormo, que hi penso, que hi pateixo, que hi estimo, que hi ploro, que hi gaudeixo, que hi lleigeixo, que els trens que agafo m’hi porten de tornada quan el dia cau, que hi menjo, que hi passejo, que hi tremolo, que m’hi manifesto, que m’hi enfado, que la deixo de banda, que no hi participo, que me n’allunyo. Fa gairebé dues dècades que no desitjo cap endins perquè el meu desig ja em va ser concedit. Hem canviat totes dues, entre altres coses ens han anat caient les benes dels ulls. Ens hem enamorat i desenamorat una de l’altra en més d’una ocasió. Aquells defectes que al principi ens feien tant de riure, ara ja no ens en fan tant, però aquí seguim les dues, aquí segueixo jo tan enganxada a la franja blava del seu mar, al bullici de la seva capitalitat, als capvespres reflectits dins dels bassals, als xiscles dels nens que surten de les escoles, a la pau d’una cua al cinema, a les persianes metàl·liques dels comerços que puguen i baixen com el sol a l’horitzó, al paradís de les seves llibreries i al caliu dels seus bars.

Tot sovint li murmuro coses vagues per recuperar aquella energia de quan tot s’estrena i les coses bones són a tocar, li murmuro coses dolces perquè encara la trobo bonica, li murmuro que l’estimo, perquè és cert, és cert que hi ha amors que no moren mai.

Anatomia de les distàncies curtes
Edicions del Periscopi, 2016

Aprender a parlar amb les plantes
Edicions del Periscopi, 2018

La xarxa barcelonina de vigilància de la qualitat de l'aire la formen onze estacions fixes. Accions com xAire, que va mobilitzar una vintena d'escoles per col·locar vuit-cents sensors destinats a monitorar la contaminació de l'aire, ens mostren camins per a la participació ciutadana en la producció i el control de les dades massives per al bé comú. — Olga Subirós

Barcelona Metròpolis**Número 110**

Gener 2019

Direcció

Milagros Pérez Oliva

Consell de redacció

Marc Andreu, Águeda Bañón,
Sara Berbel, Ismael Blanco, David Bravo,
Judith Carrera, Najat El Hachmi,
Sonia Fuertes, Mayo Fuster Morell,
Marina Garcés, Oscar Guayabero,
Ismael Peña López, Sara Moreno Colom,
Milagros Pérez Oliva, Marga Pont,
Bernat Puigtobella, Genís Roca,
Joan Manuel Tresserras.

Coordinació editorial

Marga Pont

Edició de textos

Jordi Casanovas

Col·laboradors

Renata Ávila, Anna Ballbona, Yochai
Benkler, Francesca Bria, Ekaitz Cancela,
Georges Didi-Huberman, Mayo Fuster,
Alba Gómez Gabriel, Blanca Llum Vidal,
J. M. Martí Font, Arnau Monterde,
Cristina Monteys Omar, Marta Orriols,
Bernat Puigtobella, Martí Sales, Ramon
Sangüesa, Nick Srnicek, Olga Subirós,
Mercè Vila Rigat, Marina Vinyes Albes.

Disseny editorial

outcome — Marc Panero

Il·lustracions

Albert Tercero

Fotografia

Albert Armengol, Consuelo Bautista,
Lydia Cazorla, Miquel Coll, Maria Dias,
Daniel Duarte, Gunnar Knechtel, Helena
Olcina, Eva Parey, Ester Roig, Santiago
Sepúlveda, Miquel Taverna, Pere Virgili,
Getty Images.

Infografia

Fàbrica Gràfica

Correcció i traducció

L'Apòstrof SCCL, Tau Traduccions,
Francesc Soto

Producció

Maribel Baños

Distribució

M. Àngels Alonso

Administració

Jordi Madaula

Dipòsit legal

B. 37.375/85

ISSN 2340-129X

Editor

Ajuntament de Barcelona

Edició i producció

Consell d'edicions i publicacions.
Gerardo Pisarello Prados, president
Direcció de Comunicació.
Águeda Bañón, directora
Direcció de Serveis Editorials.
Núria Costa Galobart, directora
Passeig de la Zona Franca, 66.
08038 Barcelona.
Telèfon 93 402 31 31

Adreces electròniques

Web

www.metropolis.barcelona

Twitter

@bcnmetropolis

Correu electrònic

bcnmetropolis@bcn.cat

*Els articles de col·laboració
expressen l'opinió dels seus autors,
no necessàriament compartida pels
responsables de la revista.
Els continguts de Barcelona Metròpolis
es troben disponibles al lloc web de la
publicació sota una llicència Creative
Commons de Reconeixement-No
Comercial-Compartir Igual 2.5 Espanya.*

Més informació a

www.metropolis.barcelona

Dossier

Ciutat digital

4-10

Yochai Benkler

De la comunitat imaginada a la comunitat de pràctica

12-17

Francesca Bria

El dret a la ciutat (digital)

18-23

Nick Srnicek

Repensar la ciutat intel·ligent

24-29

Mayo Fuster Morell

Reptes i oportunitats de l'economia de plataforma

30-34

Ekaitz Cancela

L'ecosistema de coneixement com a bé comú

36-41

Renata Ávila

Democràcies vigilades

42-46

Arnau Monterde

De la 'smart city' a la ciutat democràtica

48-51

Barcelona en dades

Indústria 4.0

52-60

Entrevista

Sergio Fajardo

No crec en els polítics que diuen: 'jo faig el que la gent vol'
per J.M. Martí Font

62-69

En trànsit

Georges Didi-Huberman

Visió des de les altures

70-73

Visions urbanes

Convivència, sí; mesquita... no?

per Cristina Monteys Homar

75-89

Plec de cultura

Debat: Precarietat i tap generacional a la cultura.

Tendències: El mercat de l'art i la 'blockchain'.

Entrevista a Joumana Haddad. Llibres i exposicions

a cura de Bernat Puigtobella

92-95

Relat

Marta Orriols

Murmuri

Versión castellana
www.metropolis.barcelona/es

English version
www.metropolis.barcelona/en

**Ajuntament
de Barcelona**

**www.
metropolis.barcelona**

**Número il·lustrat per
Albert Tercero**

**Insert fotogràfic de
Gunnar Knechtel**